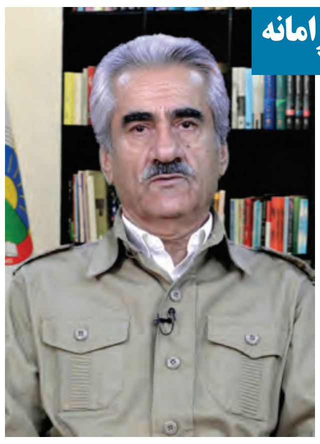

مستەفا هیجری: تەقەکردن و سووکایەتیپێکردن بە کۆڵبەران ناخهەژێن و جێگای تێڕامانە

هەواڵی تەقەکردن لە کۆڵبەرانی ڕۆژهەڵات لەلایەن هێزەکانی پاسەوانی سنووری عێراق لە ناوچەی هەورامانی باشووری کوردستان کە شەهید و برینداری لێ کەوتەوە، دوو ڕۆژ پاش بڵاوبوونەوەی دیمەنێک لە پێوەندی لەگەڵ سووکایەتی پێکردن بە ژمارەیەک لە کۆڵبەران، ناخهەژێن و لە هەمان کاتدا جێگای تێڕامانە.

ناخهەژێنە لەبەر ئەوەی بە سەدان و بگرە بە هەزاران کوردی بێدەرەتان و برسیکراوی دەستی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، کە لە جیاتی سەرشۆڕکردن لە بەرانبەر ئەو ڕێژیمە بە ناچاری پیشەی تاقەتپڕووکێن و پڕمەترسیی کۆڵبەرییان گرتۆتە بەر تا لەو ڕێگەوە پارووە نانێکی حەڵاڵ بۆ ماڵ و خێزانیان پەیدا بکەن، ساڵانە بە سەدان کەسیان بە تەقەی ڕاستەوخۆی پاسدارانی سەر سنووری ڕێژیمی ئێران دەکوژرێن و بریندار دەکرێن، لەو بەری سنووریش لەلایەن برا کوردەکانیانەوە بەم شێوەیە شەهید و بریندار دەکرێن یان سووکایەتییان پێ دەکرێ. جێگای تێڕامانە لەبەر ئەوەی داخۆ دەسەڵاتدارانی ئەم دەڤەرە ئیزنیان داوە بە پاسەوانانی سنوور ئەم ڕەفتارە قیزەونانە دەرحەق بە برا لێقەوماوەکانی دەستی زۆرداری ڕێژیمی کوردکوژ بگرنە بەر «تەنانەت ئەگەر کارێکی خیلافیشیان کردبێ»؟! وەڵامی ئەو پرسیارە بەستراوە بە چۆنیەتیی لێپرسینەوە و سزادانی ئەو پاسەوانانەی سنوور و کۆتاییهێنان بە کوشتن و بێڕێزی کردن بە کۆڵبەران و هەر کەسێکی دیکە.

مستەفا هیجری (٢ی ڕێبەندانی ١٤٠٢)

کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٦٤ | یەکشەممە ١٥ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ _ ٤ی فێوریەی ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

لە ٤٥ ساڵەی شۆڕشی ١٣٥٧دا

کۆمەڵگەی ئێران لە کڵپەی شۆڕشێکی نوێ و جەماوەریی دیکەدا

خالید عەزیزی:

پێویستە خەسارناسیی ناڕەزایەتییەکان بکرێ و بزاندرێ وەک کورد لە کوێدا هەڵەمان کرد و لە چیدا وەپاش کەوتین

شۆڕشی ژینا ئەزموون و وانەی زۆری تێدا بوو و لە ئێستادا ئێمەی کورد پێویستیمان بە یەکڕیزیی پتر هەیە، دیارە لێرەدا زیاتر ڕووی قسەم لە حیزبە سیاسییەکانە، چونکی لە جەریانی شۆڕشی ژینادا خەڵک لە نێوخۆی وڵات یەکگرتوو بوون و لە هیچ شتێک درێخییان نەکرد کە جێگەی شانازی و پێزانینە، بەڵام حیزبەکان تا ڕادەیەکی زۆر تووشی پەرتەوازەیی ببووین. هۆکاری ئەوەش عەقڵییەتی تەسکبیریی حیزبییە کە بەداخەوە لەنێو جووڵانەوەی کورددا بووەتە کۆسپ و دەبێ هەمووان ئەو قۆناغە بەجێ بێڵین. ئێمە پێویستە بەسەر ئەو دابڕانەدا زاڵ بین و باوەڕمان بەوە هەبێت کە لە نێوخۆی ئێران دەتوانین بەسەر ئەو ڕێژیمەدا سەربکەوین، بۆیە دەبێ ناکۆکی و کێشەکانی خۆمان لە دەرەوەی سنوورەکان بەجێ بێڵین و بگەڕێینەوە نێو خەڵکی خۆمان و لە دەلاقەی دۆخی نێوخۆ و پێویستییەکانی ئەو دۆخەوە بۆ خەبات و پێوەندییەکانمان بڕوانین. لە شۆڕشی ژینادا هەستی نەتەوایەتی و کوردانەی ئێمە لە نێوخۆی وڵات بەهێزتر خۆی نواند، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا ئەم بزووتنەوەیە پێویستیی بە بەردەوامی هەیە. لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا کاری سیاسی و کاری حیزبایەتی بێ ئیشکال نییە و ئێمە دەبێ خەسارناسیی ئەوە بکەین لە کوێدا هەڵەمان کرد و لە چیدا وەپاش کەوتین؟ ئەمن لاموایە ئیشکالێک کە هەموو لایەنێکیش دەگرێتەوە ئەوە بوو کە شۆڕشی ژینا هەموومانی خافڵگیر کرد، بەڵام بە حوکمی نیزیکیی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکرات و کۆمەڵانی خەڵک تا ڕادەیەکی زۆر خۆمان کڕییەوە. لە شوێنێکی دیکەش لەڕاستیدا ئێمە کۆمەگمان بە عەقڵییەتێک کرد لەنێو ئێرانییەکان کە ئیدارەی داهاتووی ئێران دەبێ حیزبەکان و بەپێی ڕێککەوتنەکان بیکەن نەک سێلیبریتیەکان و هەروەها لایەنە ئێرانییەکان فێر بکەین بیر لە سازماندەهی و خۆڕێکخستن و کاری ڕێکخراوەیی بکەنەوە. ل٣

ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات:

مانگرتنی خەڵکی کوردستان دژبە لەسێدارەدانی ڕۆڵەکانیان جێگای ڕێز و پێزانینە

ئەمڕۆ سێشەممە، ١٠ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ی هەتاوی، بەشێک لە شارەکانی کوردستان بە بەڕێوەبردنی مانگرتن و داخستنی دووکان و بازاڕەکان، ناڕەزایەتیی خۆیان دژبە لەسێدارەدانی ٤ کەس لە ڕۆڵەکانی خۆیان؛ پژمان فاتحی، موحسین مەزلووم، وەفا ئازەربار و محەممەد فەرامەرزی، دەربڕی.

ناڕەزایەتیی خەڵک دژبە لەسێدارەدانی ئەم چوار بەندکراوە سیاسییە کە درێژەی هەڵوێست و ڕەفتاری مافخوازانەی خەڵکی کوردستان دژ بە دیکتاتۆری و سەرکوتکاریی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە، لە جێی خۆیدا نیشانەی خاوەندارێتیی کۆمەڵگەیەکی زیندوو لە خەباتی مافخوازانەی لەمێژینەی خۆیەتی.

کۆماری ئیسلامیی ئێران کە بە لەسێدارەدانی چوارکەس لە ڕۆڵەکانی کورد و بە دوای ئەودا داسەپاندنی حوکمی ئێعدام بە سەر چەند کەس لە چالاکانی سیاسیی دیکەی گەلەکەمان پێی وایە دەتوانێ کۆمەڵگەی کوردستان ناچار بە پاشەکشە و بێدەنگی بکات، ئەمڕۆ بۆ جارێکی دیکە ئەو پەیامە لێبڕاوانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی وەرگرتەوە کە هەروەک خەڵک لە خۆپیشاندانەکانی ڕابردوودا گوتوویانەتەوە؛ «هەتا کوردێک بمێنێ، کوردستانیش دەمێنێ».

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای مەحکوومکردنەوەی کردەوەی جینایەتکارانەی لەسێدارەدانی خەباتکارانی کوردستان، بە چاوی ڕێز و پێزانینەوە دەڕوانێتە مانگرتنەکانی ئەمڕۆی شارەکانی کوردستان و لەوە دڵنیایە کە سیاسەتی سەرکوتی کۆماری ئیسلامیی ئێران کار لە ئیرادەی مافخوازانەی تێکۆشەرانی کورد و ڕۆڵە خەباتکارەکانی ناکات.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی بەڕێوەبەری
١٠ی ڕێبەندانی ١٤٠٢

کوژران و برینداربوونی ٥٠ کۆڵبەر لە کوردستان تەنیا لە ماوەی مانگێکدا

لە یەکەم مانگی ساڵی ٢٠٢٤ی زایینیدا لانیکەم ٥٠ کۆڵبەر لە ناوچە سنوورییەکانی کوردستان بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران کوژراون یان بریندار بوون.

بەپێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ لە کوردستان لە یەکەم مانگی سەرەتای ساڵی زایینیدا ٦ کۆڵبەر کوژراون و ٤٤ کۆڵبەریش بریندار بوون. هەروەها، لانی کەم ٦ منداڵی خەڵکی سەقز، پاوە و جوانڕۆ لە کاتی کۆڵبەریدا کەوتوونەتە بەر دەستدرێژیی هێزە چەکدارەکانی ئێران. بەپێی زانیارییەکان زیاترین قوربانیی تەقەی سەرەڕۆیانەی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیلامی لە ناوچە سنوورییەکانی پارێزگای کرماشان تۆمارکراوە کە ٢٩ حاڵەت بووە.

ڕەوتی ڕوو لە هەڵکشانی سەرکوت و کوشتوبڕی کۆڵبەران و کاسبکارانی ناوچە سنوورییەکانی کوردستان لە حاڵێکدایە کە لە ساڵی ڕابردووی ٢٠٢٣ی زایینیشدا لانیکەم ٣٤١ کۆڵبەر لەلایەن هێزە چەکدارەکانی ڕێژیمەوە کوژرابوون و بریندار ببوون کە ٢٢ کەسیان تەمەنیان کەمتر لە ١٨ ساڵ بوو. بەپێی وردەکارییەکان لەو ٣٤١ کەسە، ٣٢ کەسیان بە تەقەی هێزە چەکدارەکان کوژرابوون و، ٣٠٧ کەسیشیان بریندار و و دوو کەسیشیان بێسەروشوێن بوون.

ئامادەکاریی دیکتاتۆر بۆ جێنشینیی کوڕەکەی — ڕەزا دانشجوو — ٧
پێویستیی ڕاستکردنەوەی بارە لارەکە — عەلی بداغی — ٨
بەشداری‌نەکردن چی دەگۆڕێ؟ — کەریم پەرویزی — ٩
پرۆژەی شکست‌خواردوو — ئاسۆ مینبەری — ٩
هەرەسی شۆڕشی ١٣٥٧ — مەنسوور مروەتی — ١١

مستەفا هیجری:
کۆماری کوردستان، بنیاتنانی ڕێبازێک بۆ دوارۆژی پرسی نەتەوەیی بوو

کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بەبۆنەی ٢ی ڕێبەندان، ٧٨ەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی کۆماری دێموکراتیکی کوردستان، پەیامێکی بڵاو کردەوە.

دەقی پەیامەکە بەم چەشنەیە:

دامەزرانی کۆماری کوردستان، نوقتەگۆڕانێکی گرینگی مێژووی سیاسیی کوردستان و کوردە. ئەم کۆمارە لەلایەک لە ئەنجامی گەشەی بیری سیاسی و بە دامەزراوەییکردنی پرسی کورد لە چوارچێوەی بنیاتێکی نیشتمانی هاتە کایەوە، لەلایەکی دیکەوە، بنیاتنانی ڕێبازێک بوو بۆ دوارۆژی پرسی نەتەوەیی. سەرباری هەلومەرجی ناسک و ئەو دۆخەی کۆماری کوردستانی تێدا دامەزرا، ئەم کیانە نیشتمانییە، لە زۆر ڕووەوە جێی سەرنج و خوێندنەوەیە. ئەزموونی پڕ دەستکەوت بەڵام کورتماوەی کۆمار، دواتر بووە هەوێنی ڕوانگەیەکی کوردستانی کە لە بزووتنەوەی دێموکراتیک و نەتەوەیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و پارچەکانی دیکەشدا ڕەنگی دایەوە. لە ڕوانگەیەکی گشتیدا، کۆماری کوردستان هەوێنی گەشەی بیری نەتەوەیی و بەها مرۆیی و دێموکراتیکەکانە کە لە مێژووی کوردستان و تەنانەت ناوچەکەدا کەموێنەیە.

دوای ٧٨ ساڵ لە دامەزرانی، کۆماری کوردستان ئێستاش بۆ ئێمەی کورد سەرمایەیەکی مێژوویی و سەرچەشنی دەسەڵاتێکی دێموکراتیک و هاوکات نەتەوەییە کە لە یادەوەریی نەتەوەکەماندا بە زیندوویی ماوەتەوە.

سڵاو لە حیزبی دامەزرێنەر و بنیاتنەری کۆماری کوردستان، پیرۆز بێت یادی دامەزرانی کۆمار لە خەڵکی بەئەمەگی کوردستان.

مستەفا هیجری
بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
١ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ی هەتاوی

ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات:
ئێعدامەکانی ئەم ماوەیە نیشانەی شکستی سیاسەتەکانی ڕێژیم و تۆڵەکردنەوەی لە خەڵکی ئێرانە

کۆڕ و کۆمەڵە جیهانییەکان!
ڕێکخراوەکانی داکۆکیکاری مافەکانی مرۆڤ!

لە ماوەی ڕۆژانی ڕابردوودا و سەرەڕای بەردەوامیی گرتن، بێسەروشوێن کردن، ئەشکەنجەدانی چالاکانی سیاسی، فەرهەنگی، ژینگەیی و بە گشتی کۆمەڵگەی مەدەنی لەلایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران و سەپاندنی حوکمی درێژخایەنی زیندان؛ جارێکی دیکە و لە درێژەی شەپۆلە بەردەوام و هەمیشەییەکانی ئێعدامدا حوکمی داسەپاوی سێدارە لەسەر چەندین زیندانی لە بەندیخانەکانی کوردستان و ئێران جێبەجێ کران. هەر بۆ بەرچاوڕوونیی زیاتر و بەپێی ئاماری ناوەندەکانی مافی مرۆڤ تەنیا لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٣ دا زیاتر لە ٨٠٠ زیندانی لە بەندیخانەکانی ئێران لەسێدارە دراون کە ئەم ڕێژەیە بە نیسبەت ساڵی ڕابردوو زیاتر لە سەدا ٥٣ زیادی کردوە، هەروەها لە ماوەی کەمتر لە یەک مانگی سەرەتای ساڵی زایینیدا نیزیک بە ٧٠ بەندکراوی دیکە ئێعدام کراون.

ئەگەرچی ئێعدام و مرۆکوژی بەشێک لە پێناس و سیاسەتی هەمیشەیی و نەگۆڕی کۆماری ئیسلامیی ئێران بووە، بەڵام پەرەسەندنی توندوتیژیی حکوومەتی و ئێعدامە سیاسییەکان لە ماوەی یەکساڵی ڕابردوودا پێوەندیی ڕاستەوخۆیان لەگەڵ بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ڕەوتی پەرەئەستێنی ناڕەزایەتییەکان دژی حکوومەت هەیە. هەروەها بەپێی ئەزموونی مێژوویی هەرکات ڕێژیم لە سیاسەتی دەرەکی و هاوکێشە ناوچەییەکاندا تووشی شکست و بنبەست بووبێت، تۆڵەکەی لە خەڵک و کۆمەڵگە و ئازادیخوازانی نێوخۆی وڵات کردۆتەوە، وەک چۆن دوای کوژرانی قاسم سولەیمانی تۆڵەی سەختی ئەوان تەنیا بەردانەوەی فڕۆکە ئۆکراینییەکە و کوشتنی ١٧٦ کەس خەڵکی بێتاوان بوو. لە ئێستاشدا ڕێژیم لەگەڵ پەرەسەندنی ناڕەزایەتییەکانی نێوخۆی وڵات لەسەر پاشخانی شۆڕشی ژینا و هەروەها شکستی سیاسەتەکانی ڕێژیم لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست؛ دەزگای قەزایی و ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم دەیانەوێ تۆڵەی ناکامییەکانیان لە خەڵک بەتایبەت خەڵکی ناڕازیی بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی بستێنێتەوە و؛ هاوکات بە چاوترسێنکردنی خەڵک، ترس و دڵەڕاوکێ و کەشێکی ئەمنییەتی و تۆقاندن بەسەر کۆمەڵگەدا بسەپێنێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، وێڕای مەحکوومکردنی ڕەشبگیر و سەرکوتی چالاکانی سیاسی و بەردەوامیی ئێعدامەکان لە کوردستان و ئێران، داوا لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی، دامەزراوە و ڕێکخراوەکانی پارێزەری مافی مرۆڤ و کۆڕ و کۆمەڵە نێونەتەوەییەکان دەکات، بە چڕکردنەوەی گوشارە دیپلۆماسییەکانیان دژی کۆماری ئیسلامی و دانانی بەربەستی جۆراوجۆر لە بەردەم بەردەوامیی جینایەتەکانی ئەم ڕێژیمەدا پێش بە سەرکوت و ئێعدامی خەڵکی کورد و باقی نەتەوەکانی دیکەی ئێران بگرن و چی دیکە ئیزن نەدەن مافەکانی مرۆڤ ببنە قوربانی ساتوسەودا و بەرژەوەندییەکانی وڵاتان و تێچووی ئەو سەرەڕۆییانە لەسەر ڕێژیمی ئێران زیاتر بکەن.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی بەڕێوەبەری
١٤٠٢/١١/٦

ڕاگەیەندراوی حیزب لەبارەی:
ئێعدامکرانی چوار بەندکراوی سیاسیی کورد

کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان!
کۆڕ و کۆمەڵە نێودەوڵەتییەکان!
ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ!

بە داخەوە چەند ڕۆژ دوای ڕاگەیەندراوی پێشووی حیزبی دێموکرات کە لەودا وڵاتان، کۆڕوکۆمەڵە نێونەتەوەییەکان و ڕێکخراوە جیهانییەکانی مافی مرۆڤ سەبارەت بە بەردەوامیی ئێعدامەکان لە ئێران وریا کرابوونەوە، بەرەبەیانی ئەمڕۆ دووشەممە، ٩ی ڕێبەندان (٢٩ی ژانوییەی ٢٠٢٣)، پژمان فاتیحی، موحسین مەزلووم، وەفا ئازەربار و محەممەد فەرامەرزی، چوار بەندکراوی سیاسیی کورد لەگرتووخانەی قزڵحەساری شاری کەرەج لەسێدارە دران.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیی خۆیدا هەموو ئامرازێکی سەرکوت و کوشتوبڕ و یەک لەوان ئێعدامی لە ئاستێکی بەرفراواندا و بە مەبەستی سەپاندنی کەشی ترس و تۆقان لە کۆمەڵگە و کپکردنی دەنگی ئازادیخوازانە ناڕەزایەتیی خەڵک بەکار هێناوە. بێگومان هەتا ئێعدامەکان و سەرکوتی ناڕەزایەتییەکانی خەڵک بۆ ئەو ڕێژیمە هەروا کەم تێچوو بێت، ڕێژیمی مرۆڤکوژی کۆماری ئیسلامی لەپێناو ڕاگرتنی دەسەڵاتە ناڕەواکەیدا هەروا لەسەریان بەردەوام دەبێت.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای مەحکوومکردنی ئێعدامی ئەو چوار بەندکراوە سیاسییەی کورد و بەندکراوانی سیاسیی دیکەی ئەمدواییانە هاوخەمیی خۆی لەگەڵ بنەماڵەکانیان و کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران ڕادەگەیەنێت. هاوکات پێویستە بە کۆماری ئیسلامی بگوترێتەوە کە خەڵکی مافخوازی کوردستان و ئێران بە ئێعدامی تێکۆشەرانی سیاسی و سیاسەتی سەرکوت و کوشتوبڕ چاوترسێن نابن و خەبات و تێکۆشانیان بۆ بەچۆکداهێنانی ئەو ڕێژیمە بەردەوام دەبێت.

هەروەها جارێکی دیکەش داوا لە کۆمەڵگەی جیهانی، وڵاتان و کۆڕ و کۆمەڵە نێونەتەوەییەکان دەکات، بە چڕکردنەوەی گوشارە دیپلۆماسییەکانیان دژی کۆماری ئیسلامی و گرتنەبەری ڕێکاری بەکردەوەی وەڵامدەر پێشی بەردەوامیی جینایەتەکانی ئەم ڕێژیمە دەرحەق بە خەڵکی کورد و باقی نەتەوەکانی دیکەی ئێران بگرن.

ناوەندی بەڕێوەبەری
٩ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ی هەتاوی

کۆنگرەی نەتەوەکان و هاوپەیمانیی گشتگیر:
لەسێدارەدانی چوار بەندکراوی سیاسیی کورد پەرەدان بە توندوتیژی دژی مرۆڤایەتییە

کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ و هاوپەیمانیی گشتگیر بۆ ئازادی و بەرابەری، بە دەرکردنی ڕاگەیەندراوێک، وێڕای مەحکوومکردنی لەسێدارەدانی چوار بەندکراوی سیاسیی کورد داوای ڕاگرتنی خێرای سزای لەسێدارەدان لە ئێرانیان کرد.

لەم ڕاگەیەندراوەدا باس لەوە کراوە کە لە دوای ناڕەزایەتییە سەرتاسەرییەکانەوە ڕێژیمی ئێران بە مەبەستی زاڵکردنی کەشی ترس لە کۆمەڵگە، دەستی بە کوشتنی خەڵک کردووە و بە کەڵکوەرگرتن لە فۆکوسی بیری گشتی لەسەر شەڕی غەززە، بەخێرایی خەریکی جێبەجێکردنی سزای لەسێدارەدانە.

لەم ڕاگەیەندراوەدا ئاماژە بە لەسێدارەدانی فەرهاد سەلیمی و محەممەد قوبادلوو لە ڕۆژی ٣ی ڕێبەنداندا کراوە کە تەنانەت ئیزنی دوایین چاوپێکەوتنیشیان پێ نەدرا.

لە درێژەدا باسیان لە لەسێدارەدرانی چوار بەندکراوی سیاسیی کورد بە ناوەکانی وەفا ئازەربار، پژمان فاتحی، محممەد فەرامەرزی و موحسن مەزلووم کردووە کە ڕۆژی دووشەممە، ٩ی ڕێبەندان لەلایەن ماشینی تێرۆری ڕێژیمەوە لە سێدارە دران.

کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ و هاوپەیمانیی گشتگیر بۆ ئازادی و بەرابەری لە کۆتاییدا ڕایانگەیاندووە: ئێمە ئەم جینایەتانە مەحکووم دەکەین و داوا لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و کۆمەڵگەی مافی مرۆیی دەکەین بۆ وەستاندنی لەسێدارەدانەکان لە ئێران، بە زووترین کات کۆماری ئیسلامی بخەنە ژێر گوشارەوە.

هاوکات لەگەڵ مەحکوومکردنی ئەو ئێعدامانە لەلایەن وڵاتان و کۆڕوکۆمەڵە سیاسییەکان، ڕێکخراوی لێبوردەی نێونەتەوەیی لە ڕاگەیەندراوێکدا زۆربوونی لەسێدارەدانەکان لە ئێرانی وەک ئامرازێک بۆ سەرکوتی سیاسیی ناڕازییان و نەتەوەکان بەتایبەتی دوو نەتەوەی کورد و بەلووچ لە قەڵەم داوە.

لەم پێوەندییەدا سەعید دێهقان پارێزەر و کارناسی دادوەریی ڕۆژانی ڕابردوو لە وتووێژێک لەگەڵ ڕۆژنامەی لومۆندی پاریس وتی: "پاش هێرشی حەماس لە ١٥ی ڕەزبەری ئەمساڵ بۆ سەر ئیسرائیل و دەسپێکی شەڕ و هاوکات لەگەڵ پشتگوێخستنی جیهانیی سەبارەت بە دڕندەیی و لە سێدارەدانەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران، ڕێژە و خێرایی لەسێدارەدانەکان لە ئێران زیادتری کردووە.

دێهقان جەختی کردبووەوە کە لە ڕوانگەی کۆماری ئیسلامییەوە، سەرکوتی ئاشکرا توانایەکی باشی بۆ ترساندنی خەڵک هەیە و ئێستا کە شەقامەکان هێمن بوونەتەوە باشترین کات بۆ تۆقاندنی خەڵک و بڵاوکردنەوەی ترسە.

خالید عەزیزی:

ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی هاوخەباتیی هەموو نەتەوەکانی ئێران و ئیرادەی گشتیی هەموو پێکهاتەکانی وڵاتی دەوێ

ئاماژە: کاک خالید عەزیزی لە وتووێژێکدا لەگەڵ "کوردکاناڵ" تازەترین هەڵوێست و خوێندنەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی بەنیسبەت پرسە ڕۆژەڤەکانی نێوخۆیی و ناوچەیی دەربڕی. هەروەها وەڵامی کۆمەڵێک پرسیاری گرینگ و هەستیاری لەپێوەندی لەگەڵ دۆخی خەباتی گەلانی ئێران دژی کۆماری ئیسلامی دایەوە.
"کوردستان" پوختەیەک لەو وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە

ئامانجی کۆماری ئیسلامی لە مووشەکهاوێژییەکانی و ئاڵۆزترکردنی پتری ناوچە؟

ئامانجەکانی زۆر ڕوونە، کۆماری ئیسلامی لە ئیدارەی نێوخۆی وڵات لە هەموو بوارەکانی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیدا هەرەسی هێناوە و تێدەکۆشێ لەو ڕێگەیەوە هەم پێش بە سەرهەڵدانەوەی نارەزایەتییەکانی خەڵک بگرێ و هەمیش بیروڕای گشتیی جیهان و نێوخۆی وڵاتیش بەلاڕێدا ببات. ڕێژیم دەیهەوێ لە دەرەوەی سنوورەکانی خۆی دوژمنێکی خەیاڵی بۆ خەڵکی ئێران دروس بکات و بەوە ناکارامەیی خۆی و قەیرانە نێوخۆییەکانی وڵاتی پێ پەردەپۆش بکات. یانی لە ڕاستیدا ڕێژیم بە دوای شەڕدا دەگەڕێ و ئەو قەیران و ئاڵۆزی و ناسەقامگیرییەش کە لە عێراق و ناوچەلەدا دروستی کردوە، زۆرتر لەو پێوەندییەدایە. لەنێوخۆی وڵاتیش دەبینین کە سەرەڕای ئەوەی زەبروزەنگ و کوشتن سیاسەتی هەمیشەیی ڕێژیم بووە، ڕێژیم لەو ماوەیەدا بە ڕەشبگیر و ئێعدامەکان توندتر بەرەوڕووی خەباتی مافخوازیی خەڵک بۆتەوە. لە بەرانبەریشدا خەڵکی ئێران زۆریان بەو قەناعەتە گەیشتوون کە دەبێ لەو خەباتە بۆ نەمانی کۆماری ئیسلامی بەردەوام بن. بۆیە خەباتی خەڵک لە نێوخۆی وڵات بەردەوام دەبێ و ئەو شەڕە نیابەتییەش کە کۆماری ئیسلامی لە ناوچە هەڵیگیرساندوە ناتوانێ هەتا سەر بێت و دروستبوونی قەیرانێکی زۆر گەورەتری لێ دەکەوێتەوە.

نارەزایەتییەکان بۆچی پتر لە ناوچە پەراوێزەکانن و ناوەند و شارەگەورەکانی کەمتر گرتووەتەوە؟

ئەوە ڕاستە کە لە شارە گەورەکان و بەتایبەت پێتەختی وڵاتە کە چارەنووسی کۆماری ئیسلامی یەکلا دەبێتەوە، بەڵام هۆیەکەی ئەوەندەی بۆ کوردستان دەگەڕێتەوە ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی لە سەرەتاوە هەوڵی داوە جووڵانەوەی سیاسیی کوردستان بە جووڵانەوەیەکی تەجزییەتەڵەبی دابنێ و بەو بیانووە هەم هێرش بکاتە سەر حیزبی دێموکرات و لایەنەکانی دیکەی کوردی و هەم خەڵکی ناوچەکانی دیکەی ئێرانیان لێ دڕدۆنگ بکا. دوایەش بەردەوام بانگەشەی ئەوە بکا کە لە دەرەوەی سنوورەکانی کوردستان دوژمنانی ئێران لە کەمین دان و دەیانهەوێ ئێران دابەش و لەتوپەت بکەن و ئەو سیاسەتەی کۆماری ئیسلامی لە چەند دەیەی ڕابردوودا تا ڕادەیەک کاریگەریی لەسەر خەڵک بە تایبەت لە شارە ناوەندی و گەورەکان دانابوو و ئەو خەڵکە نەیاندەزانی پرسی کوردستان چییە. ئەو ئەزموونە بە ئێمە دەڵێ دەبێ تێ بکۆشێن لە دەروەی کوردستانی ئێران و لەنێو خەڵکی ئێراندا دۆست و لایەنگر و هاوپەیمانی زۆرتر پەیدا بکەین. بەخۆشییەوە دوای جووڵانەوەی ژینا ئێستا دۆخەکە گۆڕاوە و هیوادارم لە داهاتوودا ئەو جووڵانەوانە زۆرتر شارە گەورەکانیش بگرێتەوە. ڕێگای دیکەش بۆ چارەسەری ئەو کەمایسییە لە خەباتی خەڵکی ئێراندا ئەوەیە حیزب و لایەنە سیاسییەکانی ئێرانییش چ لە نێوخۆی وڵات و چ لە دەرەوە زۆر بەڕاشکاوی و بە سەراحەت لەسەر ئەوە بێنە دەنگ بۆ ئەوەی قورساییەکە بەتەنیا نەکەوێتە سەر کوردستان و بەلووچستان کە دواتر بە کەیفی خۆی و بە بیانووی تەجزیەتەڵەبی ئەو خەڵکە سەرکوت بکات. بەتایبەت کە نارەزایەتییەکان دەست پێ دەکەنەوە. هۆکارەکانیش بۆ ئەمە زۆرن. یەکەم کۆماری ئیسلامی چۆتە نێو گەمەیەکی نێودەوڵەتی و یارگیرییەک کە لەوێدا خراپی بەسەردا دەشکێتەوە. لەوێ یاریی سیستمە خراپەکانە بە ڕووسیە و کۆرەی باکوور و تا ڕادەیەکیش چین و بەو گرووپە نیابەتییانەی لە ناوچەکەدا دروستی کردوون و شەڕیان پێ دەکات. ئەوە یەک بە هۆکاری نێودەوڵەتی کە نیزامی کۆماری ئیسلامی لەڕاستیدا ئیعتباری خۆی لەدەست داوە. بە هۆکاری ئابووریش، ئابووریی وڵاتی دەوڵەمەندی ئێران لەسۆنگەی سیاسەتی دەرەکیی ئەو ڕێژیمە و گەندەڵیی سیستماتیک لە نێوخۆی لە دارماندایە و لەڕووی کۆمەڵایەتیشەوە کۆمەڵگەی ئێران تووشی جۆرێک هەرەسهێنان بووە. بۆیە کۆی ئەو حاڵەتانە لە کۆمەڵگەدا نارەزایەتیی بەرینی لێ دەکەوێتەوە.

ئایا نیزامی سیاسی یەکدەستە، یان لە چوارچێوەی نیزامیشدا دەنگی نارازی هەیە؟ ڕێگەی سەرکەوتن بەسەر ڕێژیمدا چییە؟

بەڵێ دەنگی نارازی بوونی هەیە و ئێمە دەبێ ئەو دەنگە نارازییانەش ببیستین. نیزامی کۆماری ئیسلامی سیستمێکی ئیدئۆلۆژیکە و سیستمە ئیدئۆلۆژیکەکان دەبێ لەنێو خۆیاندا پرسیاریان لەسەر دروست بێت، هەروەک چۆن ئەوە لە یەکیەتیی سۆڤییەتدا ڕووی دا و دیمان کە گۆرباچۆڤ هات و گوتی ئەو سیستەمە چیدی ناتوانێ ئیدارەی وڵات بدا و بەدوای ئەوەدا یەکیەتیی سۆڤییەت هەڵوەری. بە باوەڕی من زۆر گرینگە لە نێوخۆی ئەو نیزامەدا کەسانێک کە باوەڕیان بەو ئینقلابە بووە و تێیدا بەشدار بوون و بەڵام ئێستا دەزانن دەرەنجامەکەی سیستمێکی زۆر خراپە بێن و پرسیاری لەسەر دروست بکەن. بۆیە پێموایە ئێمە دەبێ مەجالێکیش بۆ ئەوە بێڵینەوە کەسانێک کە پێشتر خۆیان بەشێک لەو ئینقلابە بوون بێن و باس لە ناکارامەیی و زەروورەتی گۆڕانی بکەن. مەسەلەکە ئەوەیە دنیا بەرەو دێموکراسیی پتر دەچێت و هەمووان دەزانن نیزامە سیاسییە دیکتاتۆڕەکان هیچ داهاتوویەکیان نییە. بەڵام لێرەدا مەسەلە ئاڵترناتیڤە کە زۆرمان قسە لەسەر کردوە. ڕاستە کە خەڵک لە مەیدانی خەباتەکەدان، دەگیرێن، حوکم دەدرێن و ئێعدام دەکرێن و بە مانگرتن و خۆپێشاندان بەتایبەت لە کوردستان بەردەوام تێچوو دەدەن، بەڵام لەڕاستیدا هەتا ئاڵتێرناتیڤێک نەبێ و ئەو ئاڵتێرناتیڤە لەبەرانبەر کۆماری ئیسلامیدا مەترەح نەبێ، هاوکێشەکان لە ئاستی نێوخۆیی و نێودەوڵەتی ناگۆڕدرێن. دەبێ ئەو ترس و تەوەهومەی هەڵوەشانی ئێران برەوێتەوە و دەبێ خەڵکی ئێران بە هەموو پێکهاتەکانی فارس، تورک، کورد، عەرەب، بەلووچ و هەموو بەیەکەوە ببینە ئاڵترناتیڤ بۆ کۆماری ئیسلامی.

پشکی کورد لە ئێرانی داهاتوودا؟

یەکەم، مادام ئێمە باوەڕمان بە فیدراڵیزم و دابەشین و هاوبەشی لە دەسەڵاتدا هەیە و پێمانوایە کە دەبێ خوێندنەوەیەکی دیکە لە نیزامی سیاسی و قانوونیی ئێران بکرێت، پڕۆژەشمان ئەوەیە کە بە هاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ هەموو نەتەوەکانی دیکەی ئێران دەتوانین وەدی بێنین. هەڵبەت جاری وایە خوێندنەوەیەکی غەڵەت دەکرێ کە ئەمە سیاسەتی حیزبی دێموکرات نییە و لێرە و لەوێ کە باسی میللییەتەکانی ئێران دەکرێ، هیندێک لایەن فارسەکان هەڵداوێرن کە ئێمە ئەوەمان پێ دروست نییە. هیچ ئیدارەیەکی داهاتووی ئێران لە هەر سیستمێکدا بە فیدراڵیزمیش سەرکەوتوو نابێت ئەگەر فارسەکانیش وەک میللەت لەگەڵدا نەبن. یان تەنانەت ئەگەر تورکەکان لەگەڵدا نەبن دیسان پڕۆژەکە کەمی دێنێت. بۆیە سیاسەتی کورد ئەوەیە بە چاوی دۆست چاو لە هەموو ئەو میللەتانە بکا و ئێمە کێشەمان تەنیا لەگەڵ نیزامی سیاسیی کۆماری ئیسلامی هەیە و بە هیچ جۆرێک کێشەمان لەگەڵ نەتەوەی فارس، نەتەوەی تورک و لایەنەکانی دیکە نییە. ئەو پەیامە تێکۆشەرانی کورد لە کوردستانی ئێران لە بوارەکانی جۆراوجۆردا و بەو پێوەندییانەی لەگەڵ فارس و تورکەکان و لەگەڵ کەسایەتی و ڕێکخراوەکانی ئەوان بوویانە، گەیاندوویانە. ئەوە ڕێگا خۆش دەکا بۆ ئێوە دەبێ مەرکەز پایتەخت نشینەکان لە ئێمە تێ بگەن بۆیە بە باوەڕی من تەوەجۆ بە نەقشی پایتەخت بە نەقشی فارس لەداهاتووی ئێران دا ئێمە دەبێ جیددی بگرین و زۆرتر ئەوان کەین بە مۆخاتەب.

دووهەم، شۆڕشی ژینا ئەزموون و وانەی زۆری تێدا بوو. لەلایەک بەخۆشییەوە مەسەلەی کورد لە ئێران تا ڕادەیەکی زۆر مەترەح بوو و خەڵکێکی زۆر ئێستا باشتر لە پرسی کورد تێگەیشتوون. هەروەها پەرەی بە یەکگرتوویە و یەکڕیزی و کۆدەنگییەکان داوە و ئەوەش دەرەنجامی ئەو کێشانە بوو کە ئەوکات بەهۆی توندڕەویی هیندێک لایەنی ناوەندگەرا و دژکردەوەی ئیحساسی لە بەرانبەر ئەو باسانەدا دروست بوون و دەبێ لێی تێپەڕین. حیزبی دێموکرات پێیوایە سیاسەتێکی هاوسەنگ و میانەڕەوانە دەتوانێ بەستێنێکی باش بێت بۆ ئەوەی هەمووان خۆی تێدا ببیننەوە. ئێمەش وەک کورد پێویستیمان بە یەکڕیزیی پتر هەیە، هەرچەند ڕووی قسەم لە حیزبە سیاسییەکانە، چونکی لە جەریانی شۆڕشی ژینادا خەڵک لە نێوخۆی وڵات یەکگرتوو بوون و لە هیچ شتێک درێخییان نەکرد کە جێگەی شانازی و پێزانینە، بەڵام حیزبەکان تا ڕادەیەکی زۆر تووشی پەرتەوازەیی ببووین. هۆکاری ئەوەش عەقڵییەتی تەسکبیریی حیزبییە کە بەداخەوە لەنێو جووڵانەوەی کورددا بووەتە کۆسپ و دەبێ هەمووان ئەو قۆناغە بەجێ بێڵین. ئێمە پێویستە بەسەر ئەو دابڕانەدا زاڵ بین و باوەڕمان بەوە هەبێت کە لە نێوخۆی ئێران دەتوانین بەسەر ئەو ڕێژیمەدا زاڵ بین، بۆیە دەبێ ناکۆکی و کێشەکانی خۆمان لە دەرەوەی سنوورەکان بەجێ بێڵین و بگەڕێینەوە نێو خەڵکی خۆمان و لە دەلاقەی دۆخی نێوخۆ و پێویستییەکانی ئەو دۆخەوە بۆ خەبات و پێوەندییەکانمان بڕوانین.

تێڕوانینتان بۆ شۆڕشی ژینا و ئەو دەرفەتانەی بۆ حیزب و بزووتنەوە درووست بوو؟

ئەمن پێموایە لە دەرفەتەکان باش کەلک وەرگیرا. یەکەم ئیعتبار و قورسایی حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی سیاسیی کورد بەباشی دەرکەوت کە ئەمە نیشانەی دەیان ساڵ خەبات و تێکۆشانی حیزب و پێوەندیی هەمیشەیی لەگەڵ خەڵکی کوردستان بوو. دووهەم شت پێداگری لەسەر سیاسەتی دروستی حیزبی دێموکرات بوو کە سیناریۆ و بەرنامەی ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمی مایەپووچ کردەوە. سێهەم شت ئەو پەیامە بوو کە بە لایەنە ئێرانییەکانی دا، ئەویش ئەوە کە داهاتووی ئێران بەبێ بەشداری کورد دروست نابێتەوە. هەروەها ئەو پەیامەش بە لایەنە نێودەوڵەتییەکان درا کە پرسی کورد لە ئێران فاکتەرێکی دیاریکەرە لە دارشتنەوەی داهاتووی ئەو وڵاتەدا و ئەو دوو پەیامەش بەو تایبەتمەندییە کە کورد و پرسی کورد نەک هەڕەشە بەڵکوو بە دەرفەت بببیندرێ. لە شۆڕشی ژینادا هەستی نەتەوایەتی و کوردانەی ئێمە لە نێوخۆی وڵات بەهێزتر خۆی نواند، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا ئەم بزووتنەوەیە پێویستیی بە بەردەوامی هەیە. لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا کاری سیاسی و کاری حیزبایەتی بێ ئیشکال نییە و ئێمە دەبێ خەسارناسیی ئەوە بکەین لە کوێدا هەڵەمان کرد و لە چیدا وەپاش کەوتین؟ ئەمن لاموایە ئیشکالێک کە هەموو لایەنێکیش دەگرێتەوە ئەوە بوو کە شۆڕشی ژینا هەموومانی خافڵگیر کرد، بەڵام بە حوکمی نیزیکیی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکرات و کۆمەڵانی خەڵک تا ڕادەیەکی زۆر خۆمان کرییەوە. لە شوێنێکی دیکەش لەڕاستیدا ئێمە کۆمەکمان بە عەقڵییەتێک کرد لەنێو ئێرانییەکان کە ئیدارەی داهاتووی ئێران دەبێ حیزبەکان و بەپێی ڕێککەوتنەکان بیکەن نەک سێلیبریتیەکان و هەروەها لایەنە ئێرانییەکان فێر بکەین بیر لە سازماندەهی و خۆڕێکخستن و کاری ڕێکخراوەیی بکەنەوە.

ئێران بە کورد ناڕووخێ، ئێستاش لەسەر ئەو باوەڕەن؟

کورد لە ئێران هەموو ڕەهەندەکانی خەبات دژی دەسەڵاتی ناوەندیی ئێرانی ئەزموون کردوە. خەباتی دیپلۆماسی و وتوویژ، خەباتی مەدەنی و جەماوەری و کاتێکیش شەڕمان بەسەردا سەپاوە بەرگریمان کردوە و دەستمان بەرنەداوەتەوە. لەگەڵ هەموو ئەوانەدا دەبێ پێ لەسەر ئەوە دابگرینەوە کە ئێمە میللەتێکی شەڕخواز نین، بەڵام مافخوازین و دەبینن کە سەرەڕای شەڕ و کوشتن و ئێعدام و تێرۆر و مووشەکباران لەبەین نەچووین و هەر ماوین. ئەوەی دەبێ نەمێنێ ئەو ڕێژیمەیە و کە گوتوومە بە ئێمە ناڕووخێ، مەبەستم ئەوەیە تەنیا بە ئێمەی کورد و حیزبی دێموکرات ناڕووخێت. ئەوە یانی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی پێویستیی بە هاوخەباتیی هەموو نەتەوەکانی ئێران و ئیرادەی گشتیی هەموو پێکهاتەکانی ئەم وڵاتە هەیە.

لایەنێکی دیکەی ئەو قسەیە دەگەڕێتەوە بۆ ئامانج و ڕیسالەتی حیزبی دێموکرات و کورد لە ئێران کە تەنیا وەک لایەنێکی "بەرئەنداز" پێناسە نەکرێین. کورد نەتەوەیەکی خەباتکارە کە جووڵانەوەی نەتەوایەتیی کورد ماف و ئازادییەکانی ئەو گەلەی دەوێ و هاوکات ئامادەین لە دارشتنەوەی سیاسی و دێموکراتیکی ئێرانی داهاتووشدا بەشدار بین. کەواتە ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی ئەرکێکی گشتیی هەموو پێکهاتە و جۆراوجۆرییەکانی ئێرانە و نابێ و ناکرێ ئەمە تەنیا کوردستان و بزووتنەوە سیاسییەکەی بۆ ئەرکدار بکرێ و لەوەدا قەتیس بکرێت. بەراوەردێکی گرتن و کوشتنەکان، ئێعدامەکان، تێرۆرەکان و سەرکوتی خەڵکی کوردستان بکەین، چ نەتەوەیەک ئەوەندەی بۆ دێموکراسیخوازی و ئازادی تێچوو داوە و بۆچی دەبێ ئەرکی قورسی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی هەر لەسەر شانی کورد بێت؟

کێشەی کورد و لایەنەکانی دیکەش لە تاران چارەسەر دەبێ، بۆچوونێکی ئێوە کە لێکدانەوەی جۆراوجۆری بۆ دەکرێت. بۆچی پێتان وایە تاران شوێنی چارەسەری پرسی سیاسیی کوردە؟

لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا گرفتێکی گەورەی کۆمەڵگەی ئێران و زۆرێک لە حیزب و لایەنە سیاسییەکان ئەوە بووە هەرکات ئەمریکا هەڕەشەیەکی لە ئێران کردوە یان کە ناوگانێکی نیزامیی ئەمریکا هاتۆتە کەنداوی فارس، یان هەر جارێک ئیسڕائیل هەڕەشەیەکی لە ئێران کردوە یان لەهەر جێیەک لە ئێرانیان هەڵپێچاوە، ئیدی پێیان وا بووە شەڕە گەورەکە تووشی ئێران و کۆماری ئیسلامی دەرووخێ. بەشێکیش پێیان وا بووە کە پرسی ئێمە و پرسی دێموکراسی و داهاتووی ئێران لە دەرەوە چارەسەر دەکرێ. بە باوەڕی من ئێمە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبێ خۆمان سازمان بدەین، یەکڕیز و یەکگرتوو بین و دامەزراوەی جۆراوجۆرمان هەبێ و لە هەموو دەرفەتەکان کەڵک وەربگرین. دامەزراوە ئەدەبی، کۆمەڵایەتی، مەدەنی، ژینگەیی و ڕێکخراوەکانی دیکەمان بەهێزتر بکەین. هاوکات لەگەڵ لایەنەکانی دیکەی ئێرانی پێوەندییەکانمان بەرینتر ببێت و پرسی کورد بکەین بە پرسێکی سەرەکی لە ئاستی ئێراندا. جا ئەگەر پرسی کورد بووە ئەو پرسە جدییە چ لە ڕێژیمدا ئاڵوگۆڕێک بێتە پێشێ کە بە دووری دەبینم، یان لە ئەگەری گۆڕانکاریی بنچینەیی ئەوا دیسان ئەو باسە نەک لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکان، بەڵکوو لە تاران یەکلا دەبێتەوە.

کورد و ئازەرییەکان، دوورەدیمەنی ململانێ و ئەگەرەکان؟

هەروەک چۆن لە سەردەمی کۆماری کوردستان و کۆماری ئازەربایجاندا پێوەندییەکی باش لەنێوان مەهاباد و تەورێزدا هەبوو و کێشەکانی نێوانیان بە دانوستان چارەسەر دەکرد و وەک دوو دەسەڵاتی دیفاکتۆ ببوون بە ئەمری واقیع و ئیعترافیان پێ کرا؛ ئێستاش ئێمە وەک دوو نەتەوەی دراوسێ دەبێ دان بە بوونی یەکتر دابنێین و کێشە و ناکۆکیی نێوانمان بێنینە سەر مێزی قسە و دیالۆگ.

لێرەدا مۆشەخەسەن پێشنیار دەکەم لەو ناوچەیەی ئەوان بە بە ئوستانی ئازەربایجانی غەربی و ئێمە بە پارێزگای ورمێی ناو دەبەین و بەحس و کێشەشی لەسەرە؛ تێبکۆشین لەگەڵ تورکەکان دۆستایەتیمان هەبێ و ئەنجوومەنی هاوبەش بۆ لێکتێگەیشتن و کاری پێکەوەیی پێک بێنین بۆ ئەوەی سبەینێ ئەگەر ئێران شێوا و ڕووخا کارەساتی ەغەدە ڕوو نەداتەوە. ئەو دوو نەتەوەیە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان پێویستییان بەوەیە لە تەرەفی یەکتردا پارتنەریان هەبێ و کەسێک هەبێ کە لەگەڵیان دابنیشین و پێش لە ڕووداوی ناخۆش بگرین.

داهاتووی حیزبی دێموکرات لە سایەی ڕێککەوتنی ئەمنییەتیی ئێران و عێراق؟

حیزبی دێموکرات حیزبی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە و خەباتی ئێمە ئەو خەباتەیە خەڵک لەنێوخۆی وڵات دەیکەن و ئەگەر دوای شۆڕشی ٥٧ شەڕمان بەسەردا نەسەپابایە، ڕێبەریی حیزبی دێموکرات ئێستا لە نێوخۆی وڵات لەگەڵ ئەو خەڵکە و لە پرۆسەی سیاسیدا هەر ئەو خەباتە مەدەنی و جەماوەرییەی دەکرد. ئەوە سیاسەتی سەرەکیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە و هیوادارم خەڵک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کاتێک بیر لە حیزبی دێموکرات دەکەنەوە حیزبی دێموکرات ئاوا پێناسە بکەن. هێزی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتیش وەک باڵی نیزامیی حیزب ئاکامی بەرگری و خەبات و تێکۆشانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو لە دژی ئەو هێرشەی کۆماری ئیسلامی کردیە سەر کوردستان و هەموو ئەوانەش لە شانازییەکانی ئەو میللەتەیە. بەڵام حیزبی دێموکرات هەر ئەو هێزە نیزامییە نییە و ئەمن هیوادارم ئێران زۆر زوو بەرەو ئەو بچێ و ئاڵوگۆڕی بەسەردا بێ و ئەو نیزامە سیاسییە نەمێنێ و ئەو وەختی نە ئێمە و نە تورک و نە فارس و نە هیچ میللەتێک بۆ چارەسەری کێشەکان و یا خوای نەخواسە پاکانەحیساب پەنا بۆ ڕێگە حەلی نیزامی نەبەین.

داهاتووی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیش زۆر ڕوونە و هیچ پرسیارێکی لە سەر نییە و هەر ئەوە خەباتەیە خەڵک لە نێوخۆی وڵات بەخۆشییەوە دەیبەنە پێش. لە ڕەهەندی نێودەوڵەتیشدا حیزبی دێموکرات تێدەکۆشێ لە حەدی خۆیدا زمانحاڵێکی باش و بەهێزی پرسی کورد لە ئێران بێت و لە ڕەهەندی پێوەندییەکان لەگەڵ لایەنە سیاسییەکانی ئێرانیشدا ئێمە پابەندین بەوەی ئێران پێکەوە ئیدارە بکەین و لەو جێگایەی پێوەندیی بە هەرێمی کوردستانیشەوە هەیە ڕێزی ئێمە بۆ ئەوان لەجێی خۆیەتی و هەوڵ دەدەین وەک هەمیشە سیاسەتی بەرپرسیارانەمان درێژە پێ بدەین.

مستەفا شەڵماشی:

زلهێزە جیهانییەکان نایانەوێ قەرەبووی ئەو زوڵمە بۆ کورد بکەنەوە کە لە "سایکس-پیکۆ" و "لۆزان"دا لەدژی کورد کردوویانە

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە:

ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە قۆناغێکی زۆر هەستیاردا تێدەپەڕێ، پرسی کوردیش وەک پرسێکی سەرەکی و چارەسەرنەکراو لەم جوغرافیایەدا ماوەتەوە و بەداخەوە نەیتوانیوە وەک نەتەوەکانی سەر گۆی زەوی سەروەریی خاکەکەی خۆی بەدەستەوە بگرێ و لە ڕیزی نەتەوە ئازاد و سەربەستەکانی دنیادا خۆی ببینێتەوە. کەوابوو لەم قۆناغە هەستیار و چارەنووسسازەدا دەیان پرسیار گوێمان دەزرینگێنتەوە کە ڕەوتی ڕووداوەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەرەو کوێ دەڕوات ؟ کورد لە تەواوەتیی خۆیدا و تایبەتتر لە هەر کام لە بەشەکان لەکوێی گۆڕانکارییەکانی داهاتوو لە ناوچەدا جێ دەگرن؟ کورد وەک نەتەوەیەکی بێدەوڵەت بەو دوژمن و نەیارە زۆرەی هەیەتی، بەڕوونی چۆن دەتوانێ لەو تۆفان و باهۆزەی هەڵیکردووە نەک پێگەی ئێستای بپارێزێ، بەڵکوو چەند هەنگاوێکی دیکەش لە دەستەبەری ئامانجەکانی نیزیک بێتەوە؟ لەم دیمانەیەدا ئەم پرسیارانە و کۆمەڵێک پرسیاری دیکە لە پێوەندی لە گەڵ پرسی کورد لە گەڵ کاک مستەفا شەڵماشی، ئەندامی پێشووی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات و تێکۆشەری دێرینی حیزبی دێموکرات تاوتوێ دەکەین.

کاک مستەفا بۆ چوونەنێو باسەکەمان بە پرسیارێکی گشتی دەست پێ دەکەین. خوێندنەوەی ئێوە بۆ ڕەوتی ڕووداوەکانی ئێستای ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست چییە؟

ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە هەلومەرجێکی هەستیاردا تێدەپەڕێ. هەموو جۆرە ململانێیەک لەم ناوچەیەدا هەیە. ململانێی هێزە نێودەوڵەتییەکان و هێزە ناوچەییەکان وەک ململانێی نێوان ئەمریکا و کۆماری ئیسلامیی ئێران، ڕووسیە و ئەمریکا، چین و ململانێی هێزە ناوچەییەکان وەک ئیسرائیل و فەلەستینییەکان، ئیسرائیل و ئێران و هێزە نیابەتییەکانی کۆماری ئیسلامی کە وەک باسکی دەرەوەی کۆماری ئیسلامی هەر لە عێراقەوە تا یەمەن بەردەوام خەریکی ئاژاوەنانەوەن، ئیسرائیل و ڕێکخراوە عەرەبییەکان و هێندێک دەوڵەتی عەرەبی، تورکیە و کورد لە باکوور و ڕۆژئاوا، ململانێی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ هەموو دەوڵەت و نەتەوەکانی ناوچە و جیهان. ململانێی ئیسلامی توندئاژۆ لەگەڵ وڵاتانی ئازاد و هێز و لایەنە دێموکراتیکەکان، ململانێی سێ نەتەوەی فەرمانڕەوا وەک "فارس، تورک، عەرەب" لەگەڵ کوردی هەرچوار پارچەی کوردستان، جگە لەوە خەباتی چەوساوەکان و مافخوراوەکانیش درێژەی هەیە. نەتەوە بندەستەکان کە گەورەترینییان نەتەوەی کوردە، بە مافی خۆیان نەگەیشتوون و لە بەربەرەکانێدان بۆ بەدەستهێنانی مافەکانی خۆیان. کەوابوو ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ئەوەندەی ناوچەیەکی دەوڵەمەند و ستراتێژیک و گرینگە، زۆر لەوە زیاتریش ناوچەیەکی پڕ کێشە و قەیراناوی و پڕ توندوتیژییە. هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی لە دوای هەڵوەشانەوەی ئیمپراتۆڕەکان و پاش ئەوەی کۆلۆنیالیزمیش شکستی خوارد ئەو ناوچەیە زۆر بە شێوەیەکی ناڕێک و ناعادڵانە لەلایەن ئەو وڵاتانەوە کە لەو کاتدا زلهێزی جیهانی بوون و دەسەڵاتی ناوچەیان بەدەستەوە بوو، دابەش کرا بە سەر چەند دەوڵەتێکی کۆن و چەند دەوڵەتێکدا کە بۆخۆیان بەبێ گەڕانەوە بۆ دەنگی دانیشتووانی ناوچەکە بە شێوەیەکی سەقەت دروستیان کردن. لەو دابەشکردنەشدا چەند نەتەوەیەکی ئەسیلی ناوچە، بەتایبەت نەتەوەی کورد پشتگوێ. لەوەش خراپتر نیشتمانەکەیان بەسەر چەند وڵاتدا دابەش کرا. هەروەها کێشەکانی نێوان ئیسرائیل و فەلەستینییەکان بە چارەسەرنەکراوی مایەوە و ساڵ لە دوای ساڵ بەرەو ئاڵۆزتربوون چوو تا دەستی کۆماری ئیسلامیشی هاتە نێو و بوو بە کارتێک بەدەست توندئاژۆترین هێزەکانەوە لە هەر دووک لایەندا. هەر بۆیەش کێشەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەتەواوی چارەسەر نابن، تا لە سەر بناغەی پێکهاتەی نەتەوەیی ناوچەکە، دەستێوەردان لە نەخشەی سیاسی ئەو ناوچەیەدا نەکرێ. تا کورد، فەلەستینی، بلووچ و ..... هتد. و باقی نەتەوە ژێردەستەکان بە مافی خۆیان نەگەن و تا سەروەت و سامانی ناوچەکە بە شێوەیەکی عادڵانە بەسەر دانیشتووانی ناوچەکەدا دابەش نەکرێ و تا دەستی دەستدرێژکەران، بۆ سەر ماف و ئازادییەکانی خەڵکی ناوچەکە کورت نەکرێتەوە، کێشەکانی ئەو ناوچەیە کۆتاییان نایە.

کورد لە تەواوەتیی خۆیدا و تایبەتتر لە هەر کام لە بەشەکان لە کوێی گۆڕانکارییەکانی داهاتوو لە ناوچەدا جێ دەگرن؟

بە باوەڕی من مەسەلەی کورد بەگشتی لە چەقی گۆڕانکارییەکانی داهاتوودایە. کە دەڵێم مەسەلەی کورد مەبەستم ئەوەیە مەسەلەی نەتەوەی کورد وەک گەورەترین نەتەوەی بێدەوڵەت کە هەموو تایبەتمەندییەکانی نەتەوەیەکی تێدایە و زیاتر لە پەنجا میلیۆن کەسە و نیشتمانێکی دەوڵەمەندی هەیە بە ڕووبەرێکی دوو میلیۆن کیلۆمیتری چوار گۆشەوە. بەڵام مەرجی سەرنجدان بە مەسەلەی کورد لە کاتی ئاڵوگۆڕەکان و خولڤاندنی نەخشەیەکی سیاسی تازەدا ئەوەیە کوردیش وەک نەتەوەیەک باوەڕی بەخۆی هەبێ. بە ناوی واقیعبینی تەسلیمی ئەو دابەشکردنە نەبێ کە بەبێ ئیرادەی خۆی بەسەریدا سەپاوە و وەک یەک نەتەوە دەرکەوێ. ناوەندێکی بڕیاردانی نەتەوەیی "کۆنگرەیەک"، یا "پاڕلمانێک" پێک بێنێ. ناوەندیی ستراتێژی نەتەوەیی دامەزرێنێ تا توێژینەوەی پێویست بکا و پلانی تایبەت بۆ چۆنیەتیی بەرەوڕووبوون لەگەڵ هەر ئاڵوگۆڕێک کە بێتە پێشەوە داڕێژێ. ناوەندی ساغکردنەوەی زمانی ستانداردی کورد دامەزرێنێ و کار بۆ گەشەپێدانی زمانی ستانداردی کوردی بکا و لە ئێستاوە لەو بەشانەی کوردستاندا کە ئیدارەی خۆماڵییان هەیە کاری پێ بکرێ و لەو بەشانەش کە هیچ مافێکیان نییە، ببێتە زمانی ئەدەبی و هونەری. بناغەیەک بۆ هێزی نیشتمانی دابنێ تا پێشمەرگە بەرەو هاوئاهەنگی بڕوا و لە پێشمەرگەی حیزبەوە، ببێتە پێشمەرگەی نیشتمان و .... هتد. ئەرکی ئەو هەنگاوانەش لە قۆناغی یەکەم دەکەوێتە سەر شانی ئەو دەسەڵاتە هەرێمییانەی کورد کە تا ڕادەیەک چارەنووسی بەشێک لە کوردستانییان بەدەستەوەیە و ئەو حیزبە گەورانەی خاوەن نفووزی باشن لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندا.

کورد وەک نەتەوەیەکی بێدەوڵەت بەو دوژمن و نەیارە زۆرەی هەیەتی، بەڕوونی چۆن دەتوانێ لەو تۆفان و باهۆزەی هەڵی کردووە نەک پێگەی ئێستای بپارێزێ، بەڵکوو چەند هەنگاوێکی دیکەش لە دەستەبەری ئامانجەکانی نیزیک بێتەوە؟

لە وەڵامی پرسیاری پێشوودا ئاماژەم بە چەند مەسەلەیەکی گرینگ کرد. لێرەدا بە پێویستی دەزانم میکانیزمی وەدیهاتنی ئەو ئامانجانە باس بکەم. یەکەم میکانیزم بۆ ئەوەی کورد پێگەی خۆی بپارێزێ و لەوەش زیاتر بە ئامانجە نەتەوەییەکانی بگا ئەوەیە کە لە ڕادەی کوردستاندا یەک بگرێ، لەجیاتی کوردایەتیکردن لەپێناوی حیزبایەتیدا، حیزبایەتی بکا لەپێناوی کوردایەتییدا. ئەو دووبەرەکی و دژایەتییەی لەنێو حیزبەکاندا هەیە لە هەموو بەشەکانی کوردستان کۆتایی پێ بێ. ستراتێژی نەتەوەیی داڕێژێ و دەست هەڵگرێ لەوەی چاوی لە ناوەندی ئەو چوار وڵاتە بێ کە کوردستانیان بەسەردا دابەش کراوە تا بە خێری خۆیان ئاورێک لە کوردستان بدەنەوە. شەقامی کوردی لە هەر چوار پارچەی کوردستان بجووڵێنێ و ئینتیمای نیشتمانی لە هەموو کوردستاندا پەرە پێ بدا. گرینگی بدا بە زمان، هونەر، کولتوور و ئەدەبی کوردی و لە هەمووشی گرینگتر، یەکگرتن و یەکگرتن و یەکگرتن.

نیزیک بە دوو سەدە لە مێژووی نیزیک و هاوچەرخی کورد بۆ مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی خەباتی کردوە و ئێستاش خەبات دەکا و هێشتا نەیتوانیوە قەوارەی سیاسی و حکوومەتی خۆی هەبێت. هۆکارەکان چین؟

خەباتی کورد تا ئەو جێگایەی پەیوەندی هەیە بە خۆپاراستن و بەرگری لە ئاسیمیلەبووندا، سەرکەوتوو بووە. کوردستان چوار دەوری بە دوژمن گیراوە، بەردەوام پیلانی زۆر قیزەون بۆ گۆڕینی دێمۆگرافیی کوردستان و ئاسیمیلەکردنی کورد لە گۆڕێدا بووە. کورد بە خەباتەکەی هەم توانیویەتی بەشی زۆری نیشتمانەکەی بپارێزێ و هەم نەیهێشتووە بەرنامەی تواندنەوەی نەتەوەیی ڕوو بدا. بەڵام لە وەدەستهێنانی مافەکانیدا سەرەڕای وەدەستهێنانی هێندێک دەسکەوتی کاتی و هەمیشەیی وەک دامەزراندنی کۆماری کوردستان لە ڕۆژهەڵات، دامەزراندنی دەسەڵاتێکی خۆیی لە باشوور و ڕۆژئاوا و سەلماندنی بوونی کورد لە باکوور، بەگشتی تا ئێستا سەرکەوتوو نەبووە. سەرنەکەوتنی خەباتی کورد زۆر هۆکاری هەن کە بەشێکیان دەرەکین و بەشی زۆریشیان نێوخۆیین. بەشە دەرەکییەکەی ئەوەیە چوار دەوڵەتی ناوچەکە کوردستانییان بەسەردا دابەش کراوە لەسەر دژایەتیکردنی کورد هەمیشە یەکن و تا لە بەشێکی کوردستاندا کورد دەرفەتێک بەدەست دێنێ مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی بەکار بێنێ، هەر چواریان هەموو ناکۆکییەکانی خۆیان وەلا دەنێن و دژی کورد یەک دەگرن و تەواوی هێزی خۆیان بەکار دێنن تا پێش بە سەرکەوتنی کورد بگرن. دووهەم شتی دەرەکی ئەوەیە وڵاتانی بڕیاردەری جیهان، چاویان لە ماف و ڕاستییەکان پۆشیوە و تەنیا بیر لە قازانجی ئابووریی خۆیان دەکەنەوە. نایانهەوێ قەرەبووی ئەو زوڵمە بۆ کورد بکەنەوە کە لە پەیمانەکانی "سایکس-پیکۆ" و "لۆزان"دا لەدژی کورد کردوویانە و نیشتمانی کوردانیان بەبێ لە بەرچاوگرتنی ئیرادە و ویستی نەتەوەی کورد دابەش کردوە. ئێستا کاتێک بیر لە کێشەکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەکەنەوە، بەر لە هەموو شتێک قازانجی خۆیان لە چوار دەوڵەتەکەدا، "تورکیە، ئێران، عێراق و سووریە" لەبەرچاوە و پەنجا میلیۆن کورد، بە نیشتمانێکی دوو میلیۆن کیلۆمیتری چوارگۆشەوە کە لە هەموو مافێک بێبەشە، نابینن. بەڵام هۆکارە نێوخۆییەکان زۆرن، یەکنەگرتنی کورد، نەبوونی ستراتێژیی نەتەوەیی، نەبوونی هاوئاهەنگی لەنێو هێزە خەباتکارەکانی کورددا، بە جەماوەرینەکردنی خەبات، زاڵبوونی قازانجی حیزبی بەسەر قازانجی نەتەوەییدا، دژایەتیکردنی هێندێک بیر و بۆچوونی کۆمەڵایەتی، مەزهەبی و سیاسی لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کورد و خەباتی کوردایەتی، سیاسەتێکی سەقەتی حیزبەکان و ڕێبەرانی کورد کە لەژێر دروشمی واقیعبینیدا، بانگەشە بۆ بچووککردنەوەی مافە نەتەوەییەکە دەکەن و تەسلیمی سنووری دەستکرد دەبن. هەروەها نەحاوانەوە و نەبوونی یەکتر قەبووڵکردن لە نێوان هێزەکان و تەنانەت تاکەکانی کوردیشدا، بەشێکی گرینگ لەو هۆکارانەن.

ئەو نەتەوانەی سەردەمانێک چارەنووسیان وەکوو کورد بووە، کلیلەکانی ڕزگاریی نەتەوەیی و بەدەوڵەتبوونیان چی بووە؟

ڕاستە زۆر نەتەوەی ژێر دەستی وەک کورد تەنانەت لە سەدەی بیستەمیشدا ڕزگار بوون و سەربەخۆیی خۆیان بەدەست هێناوە. یەکێک لە گرینگترین هۆیەکانی سەرکەوتنی ئەوان بە باوەڕی من ئەوە بووە ئەو وڵاتانەی کە پێشتر وڵاتەکانی ئەو نەتەوانەیان داگیر کردوە، یا بە جۆرێک، بە سیستەمێکی سیاسی یا بە شێوەی کۆلۆنیالی، ئەوانیان خستووەتە ژێر دەسەڵاتی خۆیان، لە باری گەشەی کۆمەڵایەتی و سیاسییەوە لە وڵاتە ژێردەستەکانی خۆیان پێشکەوتووتر بوون. چاو لە وڵاتەکانی باڵکان، ئورووپای ڕۆژهەڵات و سۆڤییەتی کۆن و تەنانەت تەیموری ڕۆژهەڵات، ئەفریقای باشوور و باشووری سودانیش بکە، ئەوان وەک کوردستان گیرۆدەی دەستی دەسەڵاتێکی لە خۆیان دواکەوتووتر نەبوون. دووهەم هۆی گرینگ ئەوەیە خەباتی هەموو ئەو نەتەوانەی بە قوربانیدانێکی زۆر کەمتر لە کورد بە ئازادی گەیشتوون، خەباتەکەیان جەماوەری بووە. لە هێندێکیاندا بە میلیۆن خەڵک ڕژاونە سەر شەقامەکان و داوای سەربەخۆییان کردوە. وەک وڵاتەکانی باڵکان. لە هێندیکی تریان زنجیرەی دەستگرتنی سەر سنوورەکانی خۆیان پێکهێناوە، وەک سێ وڵاتەکەی قەراغ دەریای باڵتیک لە یەکیەتیی سۆڤییەتی کۆندا، یا بەرەی نیشتمانییان پێکهێناوە، وەک ئەفریقای باشوور. دەیان حیزبیان نەبووە کە هەر یەک لە هەوایەک بخوێنێ و هەر لەسەرەتای هاتنە سەر شەقامەوە داوای سەربەخۆییان کردوەو ستراتێژی نەتەوەییان هەبووە.

لە خوێندنەوە گشتی و خەسارناسییە باوەکاندا هەمیشە فاکتەری دەرەکی بۆ ئەو شکست و هەرەسانە بەرجەستە کراوە. بەڵام ئاخۆ دەکرێ هەموو ئەو ناکامییانە بەوە پاساو بدرێتەوە؟

هەر وەک لە پرسیاری پێشووتردا باسم کرد، بەهیچ شێوەیەک ناکرێ تەنیا فاکتەری دەرەکی بکرێتە هۆکار بۆ سەرنەکەوتنی خەباتی نەتەوەی کورد. تەنانەت لەوەش زۆرتر، بە بۆچوونی من شوێنکاری فاکتەرە نێوخۆییەکان تەنانەت لە فاکتەرە دەرەکییەکانیش گەورەتر بووە. هیچ نەتەوەیەکی ژێردەست ناتوانێ چاوەڕوان بێ دژایەتی لەگەڵ وەدەستهێنانی مافە ڕەواکانییدا ناکرێ. خۆ ئەگەر وا بوایە هەر لە سەرەتاوە ئازاد دەبوو. بۆیە ژێردەستە، چونکە هێزێک هەیە دەیهەوێ مافەکانی لێ زەوت بکا و نیشتمانەکەی داگیر بکا، کەواتە دوژمنی هەیە و لە دوژمنیش چاوەڕوان ناکرێ کە دژایەتی نەکا. چاوەڕوانییەکی زیادیە ئەگەر پێت وابێ هەروا لە خۆڕا دەستت لێ هەڵدەگرن و لێ‌دەگەڕێن خێروبێری وڵاتەکەت بۆ خۆت بێ. ئەوان بەدرێژایی سەدان ساڵ هەموو سامانەکانی وڵاتی تۆیان تاڵان کردوە. ئەویش وڵاتێکی لە هەموو بارێکەوە دەوڵەمەند و جوانی وەک کوردستان. داگیرکەرانی کوردستان چۆن هەروا بەئاسانی دەستی لێ هەڵدەگرن، یا بە وتوویژ و ڕوونکردنەوە وەک هێندێک لە ڕێبەرانی کورد چاوەڕوانییان هەیە مافەکانت قەبووڵ دەکەن؟ ئێستا بەکردەوە دەبینین کە لە سەدەی بیست و یەکیشدا ئامادە نین بوونی تۆ وەک نەتەوەش قەبووڵ بکەن، جا چ بگا بەوەی کە مافەکانت بسەلمێنن. کەواتە بەشی زۆری هۆیەکانی سەرکەوتنت دەبێ بۆ خۆت بیانخوڵقێنی. ئەوەش بەو شتانە دەکرێ کە لە سەرەوە باسمان کرد. بۆیە بە بۆچوونی من هۆی نەگۆڕانی فاکتەرە دەرەکییەکانیش کە تا ئێستا هەر بە زیانی کورد بوون خەتای خۆمانە. ئێمە دەبێ بەر لە هەموو شتێک هەوڵ بدەین هێزێک بین کە حیسابمان بۆ بکرێ. تەنانەت ئەگەر پێشمان وایە بە وتوویژ لەگەڵ نەیارانمان لە ناوەندی چوار وڵاتەکە دەکرێ مەسەلەکەمان چارەسەر بکەین، دەبێ بەر لە وتوویژ هێزەکانمان یەک بخەین. یەکگرتوو بین و یەک گوتارمان هەبێ. خەڵکەکەمان بێنینە سەر شەقام، بە جۆرێک کە هەموو کەس لەوە تێ بگا کە ئەوەی داوای دەکەین، تەنیا داوای یەک حیزب یا چەند حیزب نییە، بەڵکوو داوای هەموو خەڵکی کوردستانە. جا ئەو کاتە ڕەنگە گوێ لە قسەکانمان بگیرێ و دانیشتن و وتوویژ بە ئەنجام بگا.

ئایا بەڕێزیشتان پێتان وایە کە دۆخ و چارەنووسی هەرکام لە بەشەکان بەپێی تایبەتمەندیی خۆیانەوە جیاوازە، یان دەکرێ لەسەر بنەمای وێژمانێکی کوردستانداگر و میکانیزم و گرێبەستێکی نەتەوەیی کورد ببێتە فاکتەرێک لە ئاراستەدان بە هاوکێشەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، ئەوەندەی پێوەندیی بە پرسی کورد و جوغرافیای کوردستانەوە هەیە.

دیارە ئەوەی کە هەر کام لە بەشەکانی کوردستان هێندێک تایبەتمەندی خۆیان هەیە نکۆڵی لێ ناکرێ. بەڵام مەسەلەی سەرەکی و ڕاستییە گەورەکە ئەوەیە کە کورد یەک نەتەوەیە و کوردستان یەک وڵاتە. هیچ گومان لەوەدا نییە چارەنووسی هەموو نەتەوەی کورد بە یەکەوە بەستراوە، هەر وەک لە بەرامبەر بوون و ماف و چارەنووسی نەتەوەی کوردیشدا، هەر چوار وڵاتەکەی کە کوردستانییان بە سەردا دابەش کراوە، یەک هەڵوێستییان هەیە. بەڵگەش ئەوەیەکە ئەو چوار وڵاتە تەنیا دژی دابینکردنی ماف و چارەنووسی ئەو بەشە

درێژە بۆ لاپەڕەی ٦

د. بێهروز چەمەن‌ئارا:

ڕوحێکی یەکدەست و گوتارێکی یەکگرتووخواز لە کوردستاندا گەشەی کردوە کە بەستێنەکەی فەرهەنگییە

دیمانە: دیاکۆ دانا

ئاماژە:

لە وڵاتانی فرە نەتەوەی بندەستی نیزامی سیاسیی دیکتاتۆریدا نەتەوەی باندەست هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدایە مێژوو، زمان و کولتووری خۆی بەسەر نەتەوەکانی دیکەدا بسەپێنێ و لە چوارچێوی خۆیدا بیانتوێنێتەوە. یەکێک لە ڕێکارەکانی نەتەوەی باندەست بۆ تواندنەوەی نەتەوەکانی دیکە، چەواشەکردنی مێژوو، شوناس و هۆییەتی ئەوان و زاڵکردنی مێژووی و شوناسی خۆیەتی. وڵاتێکی فرەنەتەوەی وەکوو ئێران کە تێیدا نەتەوەی فارس باندەستی خۆی سەپاندوە، کەوتووەتە ژێر هەژمۆنیی ئەندێشە ئێرانشاری و مێژووی نەتەوەکانی دیکەی ئەو چوارچێوە جوغرافیاییە کە بە قەوم و عەشیرە و تایفەی سەر بە فارس دەناسێندرێ، لە بەردەم تیغی تواندنەوەدایە. "کوردستان"، بۆ تاوتوێکردنی ڕەوتی ناسیۆنالیزمی فارس لە تواندنەوە و چەواشەکردنی مێژووی نەتەوەکانی دیکەی ئێران و کاریگەریی نەرێنی لەسەر شوناسی ئەو نەتەوانە و ڕۆڵی نەتەوەبندەستەکان بەتایبەت نەتەوەی کورد لە بەرنگاربوونەوە لەگەڵ ئەم دیاردەیە دیمانەیەکی لەگەڵ د. بێهروز چەمەن‌ئارا، مامۆستای زانکۆ و کارناسی بواری زمانەوانی و مێژوو پێک هێناوە.

د. بێهروز هەروەک دەزانین لەو وڵاتانەی فرە نەتەوەن بەڵام حاکمییەتی سیاسی لەواندا دیکتاتۆری و نادێموکراتیکە، یەکێک لە ڕێکارەکانی تواندنەوەی نەتەوەی ژێردەست لەلایەن نەتەوەی باندەستەوە چەواشەکردنی مێژووکەیەتی. جەنابتان چۆن باس لەو دیاردەیە لە مێژووی ئێراندا دەکەن؟

لێکدانەوەی ئەمە لە بەستێنی ئێراندا دەکرێ لە چوارچێوی هزری و بیرۆکەی لاکلاو و موفە کەلکی لێ وەرگرین. باس لەوە دەکەن دەزگای حاکم، دەزگایەکە هێزی پێیە و هێژمۆنی بەکار دێنێ و بەجۆرێک لە هێزی ئابووری، فەرهەنگی، سیاسیی، نیزامی، پەروەردە و هتد کەلک وەردەگرێ. لەڕاستیدا بۆ مسۆگەرکردنی هێزی خۆی و بە هەمووان وا پیشان بدا کە هێزەکەی هێزێکی ڕەوایە. یەکێک لەوانە کاتێک بیەوێ لەگەڵ ئەوی دیکە کە دژ بە دەسەڵاتی خۆین و دەتوانن، ئەو نیزامی حەقیقەتە و ئەو مێژووە مەبەستمانە، نیزامی حەقیقەتە کە خەریکە سەریەکی دەخا و دەستکردە، وەسەریەکی دەخا و دەیەوێ بیسەپێنێ، بیفرۆشێ بە بەردەنگ یان بە شاروومەندی وڵات کە لەژێر حاکمییەتی ئەودا خەریکن دەژین و دەتوانێ بە چەند جۆر مێژوو، بەهاکان و ئەزموونەکانی ئەوان چەواشە بکات. یەکێکی دیکە ئەوەیە لەڕاستیدا،

لە ڕێگای ئەوەیە پێوەندی من لەگەڵ دەزگای پەروەردەیەک کە بتوانێ من لەگەڵ ئەزموونەکانی ڕابردوو یانی باوک و باپیرانم، من بە ئەوان پێوەند بدا، چی دەکا؟ دێت ئەم پێوەندییە دەبڕێ یان ناهێڵێت یان بەشگەلێکی وەکوو سانسۆڕ شیپیان بخاتە سەر کە من نەتوانم لەگەڵ ڕابردووی خۆم پێوەندی ڕاستەوخۆ یان ڕێکوپێکم هەبێ.

جۆری دیکەی سەرکوتکردن، بەیانی فەرهەنگییە. یانی سانسۆڕی تێدا هەبێ بە هەموو شێوەکان، لە فۆڕمگەلی هونەری، زمانی، فەرهەنگی هەر جۆرە بەشدارییەکی خەڵک لە داب و نەریتی خۆیان لە ڕێوڕەسمەکانیان، بەرهەمهێنانی زمانی شێعر، ئەدەب و هەر شتێک وەکوو ئەوە و لە هەر شتێک کە جێگای ڕاهێنانی فەرهەنگی هەبێ. قەدەغەکردنی زمانی یان دانانی سزا بۆ هێندێک لە پراگتیزگەلی فەرهەنگی، لەڕاستیدا هەر ئەو سەرکوتکردنی بەیانی فەرهەنگییە و سەرکوتکردنی پراکتیزی فەرهەنگی ئەو نەتەوەیەیە.

جۆری دیکە لەڕاستیدا نوێنەرایەتیی سنووردارە. یانی دێت تەواوی ئەو گرووپ و نەتەوەیە کە لە دڵی حاکمییەتەکەدا خەریکن دەژین، بەجۆرێک مێدیاکانیان سنووردار دەکاتەوە، بەجۆرێک کەشی فەرهەنگی و گشتیی هەوڵ دەدا لێیان بستێنێتەوە و بێبەشیان بکات بۆ ئەوەی کە نتوانن خۆیان

ئەمن بۆخۆم زۆرجار هەوڵم داوە، لە گەنجینەی "آثار ملی" لە تاران دەستنووسێکی کوردی ببینمەوە. لە ڕووی نووسیوەتی "متن شعر به زبان ناشناس". من دەزانم ئەوە کوردییە و بە زاراوەی گۆڕانی نووسراوە بەڵام نایدەن بە من. یان پارێزگاری سنە لە ئێران سەندێکی لە بارەی کوردستان لە خودی پارێزگای کوردستان، بەشێوەی فەرمی نییە. تەواوی ئاسەواری مێژوویی ئێمە لەبەردەستی تاران دان و ئێمە ئەگەر بمانەوێ دەستڕاگەیشتنمان پێی هەبێ دەبێ لە ڕێگای هەمەدانەوە داوا بکەین بینێرن بۆ هەمەدان و ئێمە لە هەمەدان بینینین. واتە ئێمە دەستڕاگەیشتنمان بە ڕابردووی خۆمان ڕاستەوخۆ نییە و ئەوەش کە هەیە توانای مێتۆدولۆژیکی باشمان نییە، دیوی فیکرییەکی باش کە بتوانن وەکوو ئەندێشکەدەیکە لەسەر کۆسپەکان و کێشەکان بیر بکەنەوە

دیگرێتی دەکا، یانی بەهای فەرهەنگی ئەو نەتەوەیە دادەبەزێنێ. واتە هەوڵ دەدا لە ڕێگای دابەزاندنی شوناسی فەرهەنگی یان نەریتەکانیان، بەشێوەیەکی کرداری ئەو گرووپە یان ئەو دەستە مرۆییە و نەتەوەییە لە شوناسەکەی خۆی بێبەش بکات کە دیارە لە ڕێگای مێدیاکانەوە ئەو کارە دەکات، لە ڕێگای فەرهەنگی گشتییەوە، ڕەدکردنەوەی هەر جۆرە هاوبەشییەکیان لە بابەتگەلی فەرهەنگی، یان بێبەشکردنیان لە دەستگای پەروەردە دەتوانن ئەم کارە بکەن. هەڵبەت ئەمە تەنیا لەڕاستیدا وەکوو ئەو خاڵە کە دابەزاندنی بەهای شوناسی فەرهەنگییە.

یەکی دیکە ئەوەیە کە مێژووی فەرهەنگییان بسڕێتەوە یان ئەگەر ناتوانێ تەنانەت بیسڕێتەوە، بتوانێ بە شێوەیەک چەواشەی تێدا دروست بکات. ئەوە دیسان نوێنەرایەتی بکەن یان نوێنەرایەتییەکەیان سنووردان بکەنەوە. یان بەشێوەی دیکە لێیان وەردەگرنەوە و یانی نوێنەرایەتی فەرهەنگیان لێ دەستێنەوە و کەسانی دیکە کە لە خۆیانن و لە حاکمییەتن دەیانکەن بە نوێنەری فەرهەنگیی ئەوان. یانی لە جێگای ئەوەی کورد نوێنەرە ڕاستەقینەکانی ئەوان ببنە هی ئێمە لە ئێران، هێندێک لەوانە بەهۆی سانسۆڕ بەهۆی جیاوازی فەرهەنگی و فیکریی و... بوونی دەزگاگەلی سانسۆڕی جۆراوجۆر لە مەیدانی سیاسیی ئێران لادەبردێرن و کەسانی دیکەش کە نوێنەرایەتیی ڕاستەقینەی خەڵک ناکەن، دەبن بە نوێنەریان. ئەمە دیسان یەکێک لەو ڕەوشگەلەیە کە "شانتاڵ موفە" باسی دەکا و ئێمە لە ئێران جۆرەکانی دەبینین. بەڵام شتێک کە زۆر سەیرە ئەوەیە کە گرووپگەلی مرۆیی لە تەواوی جیهاندا کە دەکەونە بەر ئەم چوار پێنج جۆرە لەڕاستیدا بێبەشی، سەرکوت و لابردن و هتد لە فۆڕمێک کە پێواژۆیەکی زۆر پێچاوپێچ و زۆر سەیر و سەرنجڕاکێش، هەوڵ دەدەن بەجۆرێک خۆڕاگری لە خۆیان پیشان بدەن. یانی جۆرێک بەرخۆدانی فەرهەنگی ئەگەر بتوانن سیاسی و گوتاری بێ باشە ئەگەر هەمیشە، بەجۆرێکی فەرهەنگی خۆیان لە سەنگەری بەرگریدا دەبینن. هەوڵ دەدەن بەشێوەی نەرم لەبەرانبەر حاکمدا خۆیان بپارێزن. واتە هەوڵ دەدەن، لە سەنگەری، فەرهەنگی، هونەری و ئەدەبی و بزووتنەوەگەلێک کە زۆرتر پاڵپشت و لەڕاستیدا دەرخەری جۆرێک لە بەرهەمی فەرهەنگییە خۆیان دەبیننەوە و هەوڵ دەدەن لە بەرامبەر بێبەشبوونی فەرهەنگییە خۆیان بپارێزن.

لە ئێراندا، ئێمە لەگەڵ هەمووی ئەو شتانە کە باسم کرد، ڕووبەڕووین و بەڕەوڕووی هەموویان هێزێکی گەورەی بەرخۆدانی فەرهەنگی بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵات، چ لە حەوزەی زمان، چاپەمەنییەکانی کوردی کە دەبینین چەندە گەورەیە دیارە و چ لە حەوزەی دیاردەیەکی وەکوو نەورۆز دەبینین لە زۆربەی شارەکان لە کوردستان جێژنگەلی زۆر گەورە بەڕێوە دەچی و لە شارە کوردەکان لە نێوەڕاستی ئێران و شارەکانی دیکەوە، خەڵک لەوێ ڕادەکەن و بۆ نەورۆز دێن بۆ کوردستان، دێن بۆ ئەوەی کە ببینن خەڵکی کورد، چۆن خەریکن جێژنی نەورۆز دەگرن. ئەمە لەڕاستیدا بووە بە جۆرێک کە ئاڵاهەڵگری بەرخۆدان و ئەو خۆڕاگرییە لە بەرانبەر هەوڵی سیستماتیکی حاکمییەتی لەنێوبردنی مێژووی فەرهەنگی و مێژووی کوردی.

نووسینەوەی مێژووی چەواشە و هەوڵی تواندنەوەی ئەو نەتەوانە لە نەتەوەی سەردەستدا چەند توانیویەتی حاکمییەتی سیاسیی سەقامگیر بۆ ناوەند بەدیاری بێنیت؟ یان چ پێگەیەکی تایبەتتر بۆ ناسیۆنالیزمی فارس دەستەبەر کردوە؟

لەڕاستیدا هەر کەسێک کە خۆی لە حاکمییەت دایە، بەو سەریەکبەندی و ڕێکخستنی نیزامی مەعریفەتی و حەقیقەتی خۆی بۆ پاراستن و بۆ پێناسەی خۆی لە جیهانی سەردەم، کێشانی پێوەندییەکی مێژوویی بەرەو ڕابردوو یانی باوک و باپیرانی خۆیان هیچ کەسێک کە سەریەکبەندییە بە چەواشە نابینێ کاتێک کە بۆخۆی دەیکا. تەنیا ئەوانەی کە دژی ئەوەن و لە پەراوێزدان و بەشێوەیەکی زۆرەملی خراونەتە پەراوێزەوە، لە جۆری ئەم سەریەکبەندییە و وەکوو چەواشە ڕەخنە دەگرن. بەڵام ئەوەی کە لە دەسەڵاتی سیاسیی لە ئێران بۆ مێژووی خۆی دەیکا لەڕاستیدا جۆرێک لە مێژوو و نیزامی حەقیقەتییە، حاکمییەتی هێزی ئێستا و لەپێناوی قازانج و بەهرەی خۆیەتی. ئەگەر ئێمەی کوردیش دەسەڵاتمان هەبێ بمانەوێ ئاماژە بە مێژوو بکەین، بەدڵنیاییەوە ئێمەش دەست بۆ جۆرێک لە ڕێکخستن و سەریەکبەندی مێژوویی دەبەین کە لەگەڵ خۆمان بگونجێ. یانی بەشە مێژووییەکانی هەمیشە کەمێک کەمڕەنگتر دەکەینەوە و بەشە ڕوونەکانی گەورەتر و ڕەنگە سەدان ساڵ مێژووی بزر هەبێ بەسەریدا تێدەپەڕین وەکوو فارسەکان وایان کردوە بۆ ئەوەی کە زۆرینەی خەڵک وەدوای گێڕانەوەیەکی یەکدەست کە پاڵپشتی خەڵکەکە و ڕوحی گشتی هێزەکەی ناوەند بکات، بکەون. ئەمە شتێکە لە هەموو جیهان باوە و مێژوو هیچکات وەکوو خۆی نانووسرێتەوە. مێژوو خاڵگەلی لێکبڕاو و لێکپچڕاون کە هەر یەک لە زەمانێک لەلایەن کەسێک یان کەسانێک کە پێوەندی تایبەت یان پێگەیەکی تایبەت لە دەستگای هێزدا هەبووە. بۆ مەبەستی تایبەت نوسراوە و ئێستا ئێمە لە دوای دەیان و سەدان ساڵ ئاماژە بە خاڵێک دەکەین کە ڕێک نازانین چۆن بووە و دەورووبەرەکەی چۆن بووە، ڕۆژەکانی پێش و پاشی ئەو چۆن بووە و خەڵکی ئەو سەردەم چۆن بووە. لەڕاستیدا ئێمە خەریکە ڕووداوێک لە بەستێنێکی زۆر ئاڵۆز کە هی هەزاران ساڵ لەوە پێشە، دێنین سەریەکبەندی دەکەین و دەیکەین بە بەشێک لە مێژوو. واتە چون مێژوو وەکوو خۆی نانوسرێتەوە و بە قسەی "میشێل فۆکۆ"، دوورینەوەی بۆشاییەکانە بە یەکەوە. بۆیە بەشی هەرەزۆری گێڕانەوەکانی ئێمە، بۆشاییەکانە. بەڵام ئێمە دێن پردیان بەسەردا دەبستین و دەیانکینە مێژوو. واتە ئەگەر زۆر زۆر چەپ و زۆر ڕەخنەگرانە بڕوانین بۆ مێژوو، یەک مێژوو بوونی نییە و هەموو مێژووییەک سانسۆڕ و چەواشەکاریان تێدایە. بەڵام حاکمییەتی سیاسیی بۆ سەقامگیرکردنی هێزی خۆی و بۆ یەکانگیرکردنی هێزی خۆی، پەیکەرەی گشتیی خەڵکەکە لەگەڵ دەزگای فیکری خۆی، ئەم کارە دەکا. ئێران توانیوییەتی، بەتایبەتی لە سەردەمی مۆدێڕن و لە دوای مەشرووتە، دەستڕاگیشتن بۆ بەشگەلێک لە مێژوو، وەرگرتن و ڕەدکردنی هێندێک لە مێژوو، یانی لە سیستەمێکی ڕەد و قبووڵ توانیوییەتی جۆرێک لە مێژوو پێشنیار بکات کە لە دەزگای پەروەردە و فێری ماڵەکان بکات کە ئێستا دەبینین لە دوای چەند دەیە، لەگەڵ ئەو نیزامی حەقیقەتە ڕاهاتوون و ئەوانەی کە ڕانەهاتوون، ئێمە دوور لە پەراوێز و دوور لە ناوەند و دوور لە گێڕانەوەی حاکمییەتی سیاسیی ئێستا و پێشوو یانی سەردەمی پاشایەتیی جێمان گرتووە و خۆمان لە سەنگەرێک ڕووبەڕووی ئەواندا دەبنین. من لەسەر ئەو باوەڕەم سیستەمی دەسەڵاتی سیاسی، پەروەردەیی لە ئێراندا توانیویەتی بە شێوەیەکی سەرکەوتوانە بۆخۆی مێژووییەکی نەتەوەیی، لە فۆرمی پەروردەیی پێشنیار بکات. لە دەزگای پەروردە بتوانێ پەروردەی بکات و خەڵکەکەی خۆی فێر بکات و بتوانێ بە دەوری یەک گێڕانەوەی یەکانگیر کۆیان بکاتەوە. ئەگەرچی کارێکی زۆر زۆر ئاستەم بووە و ئێران وڵاتێکی چەند نەتەوەییە و عەڕەب، کورد، تورکی، تێدایە کە ئێرانی نین و بەڕاستی لە سەردەمی شا و ئێستاش لە سەردەمی کۆماری ئیسلامی، کارێکی زۆر زۆر ئاستەم کراوە و ڕەخنەکان خەریکن خۆیان پیشان دەدەن و گێڕانەوەکان خەریکن ڕاست دەبن و گوتاری سیاسیی و دابەزینی ڕەوایی سیاسی بۆتە هۆی دابەزینی ئەساسیی گێڕانەوەکەیان و ئێستا دەبنین هەر یەک و لە گۆشەیەک، دەنگی جیاوازی خەریکن هەڵدێنن و هەر یەک لە بەشەکان خەریکن دەنگی خۆیان هەڵدەبڕن و گێڕانەوەکی خۆیان خەریکن یەکدەست دەکەن.

بە باوەڕی ئێوە ناسیۆنالیزمی ئێرانی و ئێرانیگەری و هەروەها مێژوونووسیی ئێرانی چەندە ئیدئۆلۆژیک و دەمارگرژە؟

گوتاری ناسیۆنالیزمی ئێرانی بە سەرچاوە و نێوەڕاست و سەر لووتکەی، نەزەرکەردەی خەڵک و سەر گۆی زەوی چاو لێ دەکا. واتە خاکی ئێران بە ناوی ئێران‌ویچ و ئێرانشار پیرۆزترین خاکی جیهانە، چاوی جیهانە و، پادشای ئێران گەورەترین پادشای جیهانە و خەڵکی ئێران باشترین و پاکترینن، نەجیبترینن و ئەوە جۆرێکە لە شۆڤنیزمێکی مێژوویی کە لە ئەدەبیاتی کلاسیکدا بوونی هەبووە و لە سەردەمی مۆدێڕنیشدا لە ئەدەبیاتی مۆدێڕندا هەیە. لە شاهنامەی فێردوسیدا دەتوانین ئەوە ببنین. لە دەقگەلی پەهلەویی سەردەمی ساسانی کە بە واستە بە دەست ئێمە گەیشتوون دەتوانین ببینین. هەروەها لە مێژووی سەردەمی مەشرووتە لە مێژوونووسی سەرەتای مەشرووتە و دوای ئەوە، سەردەمی پەهلەوی و هەنووکە کۆماری ئیسلامی ئەوە دەبینین. ئێستا ئەگەر سەرنج بدەن ئێران نەک لە ڕووی پیرۆزییەوە ئێران بەڵکوو لە ڕووی ئیسلامییەوە گوتارێکی دیکە پێوە زیاد کردوە و، ئێران وەکوو "ام القری" ئیسلامی دایکی موسڵمانانی جیهان ناو دەبات و دیسان هەموو جیهان ئیسلام وەکوو مەکە، مەدەینە، نەجف و... هیچیان نەمێنن هیچ خەسارێک بە جیهانی ئیسلام ناگات، بەڵام ئەگەر تاران نەمێنێت هەموو جیهانی ئیسلام لەنێو دەچێ. بەڵام ئەم وێنە دەمارگرژانە و ئەم جۆرە لە نەخشاندنی ئێران وەکوو سەر لووتکە و ناوەندی هەموو جیهان، وەکوو ئەوانە کە هەمیشە سەروگەردنێک لە هەموو جیهان بەرزترن، هەمیشە هەر بووە و لە ئەدەبیاتیشدا وەکوو ئاوێک لە هەمان گۆزە دێ، ڕەنگی گۆزەکە و تامی گۆزەکە دەگۆڕێ و زۆر ئیدیۆلۆژیک دیارە.

مێژوونووسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە چ دۆخێکدایە؟

لە مێژوونووسی و چەمکی بەرنگاربوونەوە لەگەڵ سیاسەتی ئاسیمیلاسیۆن من وەکوو

درێژە بۆ لاپەڕەی ٧

درێژەی لاپەڕەی ٤

لە کوردستان نین کە وەبەر خۆیان کەوتوە، بەڵکوو لە هەر بەشێکی... کوردستاندا باس لە چارەنووس و مافی نەتەوەی کورد بکرێ ئەوان دژبەرن. کاتێک لە باشووری کوردستان ڕێفراندۆمی سەربەخۆیی کرا، ڕەگی ملی کار بەدەستانی هەر چوار وڵاتەکە "ئێران، تورکیە، عێراق و سووریە" هەستا و یەک دەنگ لە دژی ڕێفراندۆم ڕاوەستان. تا ئێستاش لە هەموو مەسەلەکانی پەیوەندیدار بە نەتەوەی کوردەوە دوژمنەکانی کورد یەک هەڵوێستییان هەبووە. بۆیە بە باوەڕی من چارەنووسی هەموو نەتەوەی کورد بە یەکەوە بەستراوە و خۆ فریودانە ئەگەر بڵێین دەتوانین لە بەشێک لە کوردستاندا بە مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەی کورد بگەین و چوار دەوریشمان ئەوەمان بۆ پەسند بکەن و وەک دراوسێیەکی ئاسایی ڕەفتارمان لەگەڵ بکەن. دیارە ڕەنگە بکرێ لە بەشێک لە کوردستاندا لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی ڕێککەوتن بکرێ و بەو مەرجەی کە هیچ خەتەری جیابوونەوەی کورد لە گۆڕێدا نەبێ، هێندێک مافی کولتووری و ئیداری دابین بکرێ، بەڵام ئەوەش پەیوەندی هەیە بە هاو کێشەی هێزەوەو زۆرتر لە ڕووی ناچارییەوە قەبووڵ دەکرێ و هەر کات بزانن هاوکێشەی هێز بە قازانجی ئەوان گۆڕاوە، بەرە بەرە هەوڵ دەدەن ئەو مافانەی قەبووڵیان کردوە وەری بگرنەوە. هەر وەک لە باشووری کوردستان هەر ئێستا ئەو ڕەوتە لە گۆڕێدایە. ئەوەی جێگای داخە تا ئێستا ستراتێژیی خەباتی حیزبە کوردستانییەکان ڕاست لە سەر ئەو ئیمکانە کەمەی مافەکان دامەزراوە و تا ئێستا قوربانییەکی زۆر دراوە بۆ وەدیهێنانی لانیکەمی مافەکان بۆ هەر بەشەی کوردستان لە چوارچێوەی ئەو وڵاتەدا کە ئەو بەشە لە کوردستانی وەبەر کەوتوە. کە وەک دەبینین دەسکەوتەکانمان بەهیچ شێوەیەک هاوسەنگ نین لەگەڵ ئەو خەباتە دژوارەی کە بەڕێوە چووە لە هەر بەشەی کوردستان. کەواتە سەرەڕای ئەوەی کە هەر بەشەی کوردستان پێویستە لە چوارچێوەی ئەو وڵاتەدا کە تێیدا دەژی خەبات بکا بۆ باشترکردنی ژیان و گوزەران و بەدەستهێنانی مافە ڕەواکانی خۆی، پێویستە لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستانیش لە سەر بنەمای وێژمانێکی نەتەوەیی هەوڵ بدا بۆ پەسندکردنی میکانیزم و گرێبەستێکی نەتەوەیی کە ببێتە هۆی پێکهێنانی ناوەندێکی نەتەوەیی کە بتوانێ نوێنەرایەتی هەموو نەتەوەی کورد بکا. بەتایبەت لە ئەگەری هاتنەئارای هەر ئاڵوگۆڕێکی سیاسی لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا نەتەوەی کورد پێویستە یەک نوێنەرایەتی و یەک وێژمانی هەبێ.

دەمانەوێ ڕای جەنابتان لەبارەی پرسی سیاسی و نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش، بەتایبەت دوای سەرهەڵدانی شۆڕشی ژینا و هەڵسەنگاندنی ئێوە لەو پێوەندییەدا بزانین.

کورد لە شۆڕشی ژینادا نەخشی سەرەکی و لە سەرەتادا نەخشی ڕێبەرایەتیی ئەو جووڵانەوەیەی هەبوو. لەڕاستیدا ئەو شۆڕشە لە کوردستانەوە سەری هەڵدا و گەشەی کرد و لە کوردستانەوە دروشمە سەرەکییەکەی "ژن، ژیان، ئازادی" بۆ درا. زۆر باشیش توانی پەیوەندی بگرێ بە هەموو نەتەوەکانی ئێرانەوە و دروشمەکەی هێندە گونجاو بوو کە زۆر زوو سەرانسەی ئێرانی داگرت و تەنانەت بوو بە دروشمێکی جیهانییش. دروشمی "کوردستان، کوردستان چشم و چراغ ایران" بەڵگە بوو بۆ ئەوەی بیسەلمینێ شۆڕشی ژینا لە کوردستانەوە هەڵقوڵاوە و گەشەی کردوە. پێویستە ئاماژە بەوەش بکەم کە لە سەرەتادا ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران بە هاوکاریی حیزبە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئەو ناوەندە ڕۆڵێکی زۆر باشی گێڕا و نەخشی سەرەکیی هەبوو لە پەرەگرتنی شۆڕشی ژینادا. بەڵام بەداخەوە لە دوای ماوەیەک ئەو یەکگرتووییە نەما، دیسان حیزب، حیزبێنە و هەوڵدان بۆ خۆ دەرخستن و چنینەوەی بەرهەم بۆ حیزب و کەسایەتی تایبەتی دەستی پێ کرد و دژبەرانی کوردیش چ لە نێوخۆی دەسەڵات لە ئێران و چ لە نێو بەناو ئۆپۆزیسیۆندا دەستیان تێوەردا و توانییان لەو ڕۆڵە گرینگەی کورد بەدەستی هێنابوو کەم بکەنەوە. ئەویش بەهۆی هەوڵدان بۆ درزخستنە نێو یەکیەتیی کورد بەگشتی و بە تایبەتی نێو ناوەندی هاوکاری، کە بەداخەوە تێیدا سەرکەوتوو بوون و ڕۆڵی کوردییان زۆر لاواز کرد. بەتایبەت لەنێو ئۆپۆزیسیۆندا لایەنگرانی سەڵتەنەت و ڕەزا پەهلەوی بە وەڕێخستنی هێندێک شانۆی ئاڵتێرناتیڤسازی و بە ڕاکێشانی سەرنجی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕ و چەند کەسایەتییەکی میدیایی و هونەری و مافی مرۆڤی توانییان درز بخەنە نێو ڕیزەکانی ئۆپۆزیسیۆن و بەگشتی و ناوەندی هاوکاری حیزبەکانی کوردستانی ئێران بەتایبەتی و، زەربەیەکی کارا لە شۆڕشی ژینا بدەن و هەر لەو کاتەشدا ڕۆڵی کورد لاواز بکەن. ئەوەی جێگای داخ بوو بەشداریی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕ بوو لەو شانۆیەدا و دیارە پێویستە ئەوەش بڵێم هێزە کوردستانییەکان، بەتایبەتی ناوەندی هاوکاری و بە تایبەتیتر حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران زۆر لاواز جووڵانەوە لە هەوڵدان بۆ پێکهێنانی ئاڵتێرناتیڤێک لە هێزەکانی سەر بە نەتەوەکانی ئێران و حیزب و ڕێکخراوە دێموکراتیە سەرانسەرییەکاندا. چونکە گومان لەوەدا نییە کە لە سەرەتادا کوردستان دەیتوانی ببێتە پێشەنگی ئاڵتێرناتیڤسازی و بەجۆرێک لە سەرانسەری ئێران قەبووڵ کرابوو کە هەر پلاتفۆرمێکی هێنا بایە ئاراوە سەرنجی بەشێکی زۆر لە ئۆپۆزیسیۆنی بۆ لای خۆی ڕادەکێشا. بەداخەوە دەبێ بڵێم کورد بە گشتی زۆر خەباتکارە و بە پشوو درێژی دەتوانێ درێژە بە تێکۆشان بدا، بەڵام کە دەگاتە بەڕێوەبەری و بەدەستەوە گرتنی ڕۆڵی گەورە و پلانی کەلان، دەستەوەستان دەبێ و باوەڕ بەخۆبوونی دادەبەزێ. ئەوەش تا ئێستا زیانی زۆر گەورەی پێ گەیاندوە.

ئەگەر شتێکی نەگوتراو مابێ و باسکردنەکەی بە پێویست بزانن، تکایە بفەرموون.

زۆر شت گوترا، تەنیا دەمهەوێ چەند شتێکی گرینگ دووبارە بکەمەوە. سەرکەوتن لە یەکگرتن‌دایە. لە باوەڕبەخۆبوون و ساغبوونەوەی فکری‌دایە. لە گرینگیدان بە ڕێکخراو و بە کادری لێهاتوو و خاوەن تاقیکردنەوە و باوەڕ پێکردن و دەسەڵاتدان بە لاوی تێکۆشەر و لێهاتوودایە. سەرکەوتن لە بە جەماوەری‌کردنی خەبات، نەتەوەسازی و گرینگیدان بە چاند، کولتوور، فەرهەنگ، پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی، پەرەپێدانی ئینتیمانی نیشتمانی ونەتەوەیی‌دایە. سەرکەوتن لە خۆ بەهێز کردن، دانانی بناغەی ئابووری، ساغبوونەوەی ستراتێژی و دانانی دامەزراوەی نەتەوەیی دایە.

نیزامی کۆماری ئیسلامی
سێبەری مەرگ بەسەر کۆمەڵگەی ئێراندا

عومەر باڵەکی

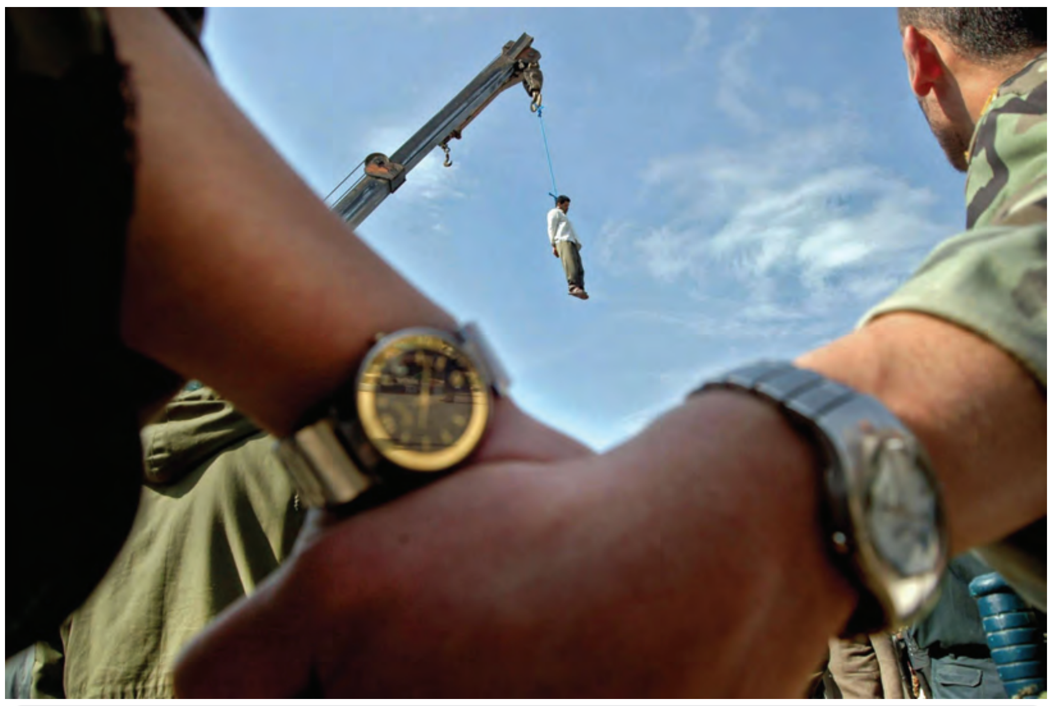

کۆماری ئیسلامی بە ئێعدامی هەر تاکێکی زیندانی دەیەوێ پەیامێکی بەهێز بدا بە گەلانی ئێران کە ئەو حکوومەتە هەم هێز و هەم ئیرادەی هەیە بۆ ئەوەی لەپێناو مانەوەی خۆی بە ئاسانیی گیان لە مرۆڤەکان بستێنێ

لەو کاتەوە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی وەک نیزامی دەسەڵاتداریی لە ئێراندا حومکڕانیی وڵاتی بەدەستەوەیە، دەسەڵاتدارانی ئەو نیزامە هەموو ڕێکاریکی نادیموکراتیک و دوور لە بابەخە جیهانداگیرە سیاسییەکانیان بۆ پاراستنی مانەوەی دەسەڵاتەکیان لەپێش گرتووە. بەشێکی ئەو ڕێکارانە بریتین لە: سەرکوتی بێبەزەییانەی خەڵک، خولقاندنی کەشی ترس، بەئەمنیەتیکردنی کۆمەڵگە، شکاندنی کەرامەتی مرۆڤەکان، زیندانیکردن، ئێعدام، تیرۆری جیابیران لە نێوخۆ و دەرەوەی ئێران. لە قۆناغە جیاوازەکانی تەمەنی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی ئەو ٤٥ ساڵەدا، ئێعدام وەک کەرەسەیەکی چەند لایەنە لە خزمەت مانەوەی ئەو ڕێژیمەدا بووە.

یەکەم، ئێعدام بە جێگای ئەوەی سزای ئەو تاوانبارانە بێ کە زیانیان بە خۆیان و کۆمەڵگە گەیاندوە، کراوەتە کەرەسەی دەستی دەسەڵاتداران بۆ لەنێوبردن و نەهێشتنی جیابیران و دژبەرانی نیزام.

دوویەم، سزای ئێعدام وەک کەرەسەی خولقاندنی ترس و دڵەڕاوکێ لەنێو کۆمەڵگەی ئێراندا لەلایەن بەڕێوەبەرانی نیزام کەلکی لێ وەرگیراوە.

سێیەم، سزای ئێعدام لە ماوەی ئەو ٤٥ ساڵەدا بەپێی هەموو پێوەرەکان و ڕادەی ئێعدامەکان کەرەسەیەک بووە بۆ بەلاڕێدابردنی بیروڕای گشتیی ئێران و جیهان لەسەر سیاسەتە هەڵەکانی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی چ لە بەڕێوەبردنی نێوخۆی ئێراندا و چ لە هەڵسوکەوت لەگەڵ وڵاتانی هاوسنووری ئێران کە هەولیان داوە لەژێر ناوی هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامیدا دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆی ئەو وڵاتانەدا بکەن کە ئاکامەکەی سزا و گەمارۆ نێودەوڵەتییەکانی لێ کەوتۆتەوە و ئەوەش کاریگەریی ڕاستەوخۆی لەسەر ژیان و بژێوی خەڵکی ئێران داناوە.

بۆیە هەر کاتێک کەس یان کەسانێک لە جیابیران بەدەستی دەستگای قەزایی ئێران حوکمی ئێعدامیان بەسەردا دەسەپێندرێ و لەسەر دەستی هێزە ئەمنیەتییەکان و دەزگای دادی ڕێژیمەوە ئەو سزایە جێبەجێ دەکرێ حەتمەن کارەساتێک یا ڕووداوێک لە نێوخۆی ئێران یا دەرەوەی سنوورەکانی ئێران بەهۆی لێکدانەوە و تێڕوانینی هەڵە لە زانستی سیاسەت و سەردەم لەسەردەستی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی ڕووی داوە کە دژکردەوەی نێوخۆیی و دەرەوەی لێ کەوتۆتەوە و بۆ ئەوەی بیروڕای گشتیی لەنێوخۆ و جیهان لەو ڕووداوە دوور بخەنەوە، لەو کاتەدا ماشێنی ئێعدام بە پاساوی بێبنەما دەستی بەکار کردوە. بۆیە دەتوانین بڵێین کە کەلکوەرگرتن لە سزای ئێعدام و بایەخنەدان بە گیانی مرۆڤەکان لەژێر سێبەری کۆماری ئیسلامی، تەمەنی بە ڕادەی تەمەنی ئەو نیزامەیە. واتە ئێعدام لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا نێوەرۆکی سیاسیی بەخۆیەوە گرتوە، بەو مانایە ئێعدامی کەس یا کەسانی سیاسی و جیابیر لەپێناو مانەوە و درێژبوونەوەی تەمەنی ئەو نیزام دایە.

ئەگەر سەردەمانێک سزای ئێعدام بۆ پێشگیری لە تاوان و تاوانکاری لەنێو بڕگە و ماددە یاساییەکانی وڵاتانی جۆراوجۆری سەر گۆی زەوی جێی بۆ کرابووە، دەبینین بەهۆی پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لە بوارە جۆراجۆرەکانی زانست و جێگیرکردنی ڕێکاری دیکە بۆ کەمکردنەوەی تاوان و تاوانکاری زیاتر لە ٨٠٪ وڵاتانی دنیا یا هەر سزای ئێعدامیان بەیەکجاری لە یاسای سزادانی خۆیاندا هەڵگرتوە و یا ئەگەر لە یاساشدا مابێ کاری پێ ناکەن. چونکە بە زانستی کۆمەڵناسی و تاواناسی ئەوە سەلمێندراوە کە سزای ئێعدام نەبۆتە هۆی کەمکردنەوەی ڕادەی تاوان و تاوانکاری بەبەرهەستی سەلماندنی ئەو بۆچوونە دەتوانین ئاماژە بە پرۆسەی ئێعدامەکان لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردووی دەسەڵاتدارێتیی کۆماری ئیسلامی بکەین کە بە هەزاران مرۆڤ بەتۆمەتی جۆراجۆر لەلایەن دەستگای دادوەری کۆماری ئیسلامی حوکمی ئێعدامیان بەسەردا سەپاوە و بێ ئەوەی لە دادگاییەکی دادپەروەر دادگای کرابێن جێبەجێ کراوە و هەروەها بەبێ ئەوەی دەستیان بە پارێزەر ڕاگەیشتبێ و پارێزگاریی لە مافەکانیان بکا و تەنانەت تۆمەتی تاوانیان لەسەر سەلمێندرا بێ. بەو حاڵەش و دوای ئێعدامکردنی هەزاران کەس ماشێنی ئێعدام لە کۆماری ئیسلامیدا هەروەک ڕۆژەکانی یەکەم چالاکە و ئەوە پیشاندەری ئەوەیە کە سزای ئێعدام لە هەر حاڵەتێکدا نەیتوانیوە ئامانجی خۆی بپێکێ.

هەروەک پێشتر باس کرا، کۆماری ئیسلامی بە ئێعدامی هەر تاکێکی زیندانی دەیەوێ پەیامێکی بەهێز بدا بە گەلانی ئێران کە ئەو حکوومەتە هەم هێز و هەم ئیرادەی هەیە بۆ ئەوەی لەپێناو مانەوەی خۆی بە ئاسانیی گیان لە مرۆڤەکان بستێنێ چونکە لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی دەزگای داد سەربەخۆ نییە و ئەگەر لەهەر سیستەمێکی دەسەڵاتدارییدا دەزگای قەزایی سەربەخۆ نەبوو، ئەو دەزگایە ناتوانێ دادپەروەر بێ و لەو جۆرە ڕێژیمانەدا ئەگەر کەس یا کەسانێک چ بە تاک و چ بەکۆ ناڕەزایەتی دەرحەق بە سیاسەت و بەڕێوەبەریی دەزگای حاکمە دەرببڕن ئەو حکوومەتە دەستی ئاوەڵەیە و بەتوندترین شێوە سەرکوتی خەڵکی ناڕازی بکا بێئەوەی لە بەرانبەر هیچکەس ولایەنێکدا وەڵامدەر بێ.

ڕێژەی ئێعدام ساڵ بە ساڵ و بەپێی قۆناغەکانی ژیانی کۆماری ئیسلامی چۆتە سەرێ و بەشی بەرچاوی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا هەتا ئێستاشی لەگەڵ دابێ بەڕوونی پێناسەیەک بۆ تاوانی سیاسیی نییە هەتا بەپێی ئەو پێناسەیە تاوانباری سیاسیی سزای بۆ دیاری بکرێ و لە دادگاکاندا کاری پێ بکرێ. بۆیە لە هەلومەرجێکی وادا کە دەزگای دادوەری سەربەخۆ نییە، دەستی هێزە ئەمنیەتییەکان و دادگاکانی کۆماری ئیسلامی ئاوەڵەیە کە ڕوانگە و بۆچوونی هەر کەس و لایەنێک بە جۆرێک لە جۆرەکان کە لەگەڵ سیاسەت و هەڵوێستێکی ڕێژیم نەبێ و چ بە نووسین یا بەدەنگ و یا بەشێوەی کرداری ناڕەزایەتی دەرببڕێ و یا داوای مافەکانی خۆی یا گەلەکەی بکا بەتاوانی "شەر لەگەڵ خوا و بڵاوکردنەوەی فەساد لەسەر زەوی"، "محاربە و مفسدفی الارض" تۆمەتبار دەکرێ و لە دادگایەکی ڕواڵەتی و لە پشت دەرگا داخراوەکاندا تاوانەکەی بەسەردا ساغ دەکەنەوە بێ ئەوەی تۆمەتبار توانای پارێزگاری لە خۆی هەبێ حوکمی ئێعدامی بەسەردا دەسەپێنن.

هەر کاتێک دەسەڵاتدارانی تاران هەستیان بەوە کرد کە ئێعدام بەگشتی و ئێعدامی زیندانیانی سیاسیی بەتایبەتی لە کۆمەڵگەی ئێراندا هەستیاری دروست دەکا و ناڕەزایەتیی خەڵک و کۆمەڵگەی مەدەنی لە نێوخۆ و دەرەوە لێ دەکەوێتەوە، پەنا دەبەن بۆ سازکردنی سناریۆیی جۆراجۆر وەک هێنانە مەیدانی سکاڵاکاری تایبەت کە سکاڵا لەسەر تۆمەتبار تۆمار بکا بۆ ئەوەی بتوانن لەژێر ناوی حوکمی فەساد لەسەر عەرزدا ئێعدامەکان جیبەجێ بکەن و یا دروستکردنی پەروەندەی ئەمنیەتیی بۆ تۆمەتبار یا تۆمەتباران کە سەر بە دەزگای سیخوڕی فلان و فیسار وڵاتن و گوایە ئەمنیەتی ئێرانیان خستۆتە مەترسی و لە ڕێگای دەزگاکانی ڕاگەیاندنی نیزامەوە هەوڵ دەدن بەستێنی مەشرووعییەتی ئەو ئێعدامانە لە بیروڕای گشتیی ئێراندا دروست بکەن. بەڵام کۆمەڵگەی جیهانی بەگشتیی و کۆمەڵگەی ئێران بەتایبەتی ئەوە باش دەزانن کە لە هەموو ئەو حاڵەتانەدا دەزگاکانی ئەمنیەتی و ئیتلاعاتی و دادوەرەکانی دادگاکانی کۆماری ئیسلامی خۆیان سناریۆنووس و خۆشیان بڕیاریدەری کۆتاییان لەسەر چارەنووسی ئەو تۆمەتبارانەی کە دەیانەوێ بۆ چاوترسێنکردنی خەڵک و یا بەمەبەستی تایبەتی خۆیان لە ڕێگای ئێعدامەوە گیانیان لێ بستێنن و لە مافی سروشتی ژیان کە مافێکی سەرەتایی هەموو گیانلەبەرێکی سەر گۆی زەوییە بێبەشیان بکەن.

لە دوای ڕاپەڕینی ژینا لە هیچکەس شاراوە نییە کە کۆمەڵگەی ئێران بۆتە دوو جەمسەری، لەلایەک زۆرینەی خەڵکی ناڕازی کە خوازیاری ڕووخانی نیزامی کۆماری ئیسلامین و لەلایەکی دیکەوە کەمینەیەکی بچووک کە لایەنگری دەسەڵات و مانەوەی نیزامی کۆماری ئیسلامین و ئەو کەمینە بچووکە بۆ مانەوە و پاراستنی نیزامی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەست بۆ هەموو کارێک دەبن ئەگەر بەپێچەوانەی یاسا و ڕێساکانی مافەکانی مرۆڤ و تەنانەت یاساکانی خۆشیان بێ.

لە هەلومەرجی وادا بەڕێوەبردنی حوکمی ئێعدام هەروەک باس کرا یەکێک لەو ڕێکارانەیە کە دەسەڵاتدارانی تاران بە پاڵپشتیی لایەنگرانی خۆیان بۆ پاراستنی نیزام بە بەربڵاوی و بێ لەبەرچاوگرتنی هیچ یاسا و ڕێسایەک بەڕێوەی دەبن. بۆیە دیتمان دوای سەرکوتی بێبەزەییانەی شۆڕشی ژینا کە شەهید و بریندارێکی زۆری لە خەڵکی ناڕازی سەرشەقام لێ کەوتەوە دەسەڵات دەستی کرد بە ڕەشبگیری خەڵک و لەلایەن هێزە ئەمنیەتییەکان هەزاران کەس لە گەنج و پیر ڕەوانەی زیندانەکان کران کە بەپێی ئامارەکان لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوودا نیزیک بە ٦٩٧ کەس بە پاساوەی بێبنەما ئێعدام کراون و بەپێی ڕاگەیەنە گشتییەکان و ئاماری ڕێکخراوەکانی پاراستنی مافەکانی مرۆڤ لەو ڕادەیە ٩ کەس لەو ئێعدامییانە دەستبەسەرکراوانی ڕاپەڕینی ژینا بوون. بەڵام دەبینین بەو ئێعدام و زیندانیکردنە بەربڵاوە نەک زۆرینەی خەڵکی ناڕازی لە دەسەڵات، نەترساون و پاشەکشەیان نەکردوە، بەڵکوو سوورتر بوون لەسەر ویست و داواکەیان کە ڕووخانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە.

کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئەوەدا لە سەدەی بیستەم کە سەدەی پێشکەوتنی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی لە هەموو بوارێکدا بوو، دروست بوو. بەڵام نێوەرۆکی هەر لە سەرەتاوە ڕوون بوو کە نێوەرۆک و باوەڕەکانی ئەو نیزامە لەگەڵ ڕوحی سەردەم و شێوازەکانی دەسەڵاتداریی نوێ بێگانەیە و پابەندە بە ڕەواڵی کۆنی دەسەڵاتدارییی کە لەسەر بنەمای یاساکانی سەدان ساڵ پێش داڕێژراوە. بۆیە بۆ مانەوەی خۆی لە دەسەڵات ماوەی ٤٥ ساڵە بە بەکارهێنانی هەموو کەرەسەیەکی دژە مرۆڤی و نامرۆڤانە بەدژی خەڵک، بۆتە سێبەری مەرگ بەسەر کۆمەڵگەی ئێران دا.

***

ئامادەکاریی دیکتاتۆر بۆ جێنشینیی کوڕەکەی

ڕەزا دانشجوو

دوورخستنەوەی فەرماندە کۆنەکانی سپای پاسداران و دانانی فەرماندەی تازە و وەفادار و دروستکردنی مەجلیسێکی خوبرەگانی بێدەسەڵات و پابەند بە جێنشینیی موجتەبا خامنەیی، دوا هەوڵی دیکتاتۆری پیری کۆماری ئیسلامی بۆ سیناریۆی دیاریکردنی موجتەبای کوڕی وەک ڕێبەر و وەلیی فەقیهی نوێ بۆ ئێرانە. هەڵبەت ئەگەر گوڕوتینی خەڵکی ناڕازیی و شۆڕشگێڕی شەقامەکان خەونی دیکتاتۆری پیر نەهەژێنێت و دیکتاتۆری خوێنڕێژ پێش گەیشتن بە ئامانجەکانی تەسلیمی دادگای دادپەروەری میللەت نەکرێت

بەبێ گوێدان بە ڕوانگەی فیکری و شوێنی لەدایکبوون و گەورەبوونیان دیکتاتۆرەکان هەموو هەڵگری تاقمێک تایبەتمەندیی هاوشێوەن. پارانۆید (Paranoid) یەکێکە لە تایبەتمەندییە گرنگە هاوبەشەکانی دیکتاتۆرەکان. ئەم تایبەتمەندییە بە ڕەشبینی بەرانبەر بە کەسانی تر پێناسە دەکرێت.

دیکتاتۆرەکان گومانیان لە هەموو کەس هەیە بەتایبەتی لە کەسوکار و دۆستەکانیان، و وا دەزانن ئەوان بەردەوام خەریکی داڕشتنی پیلانی لەنێوبردنی دیکتاتۆرن. مێژوو پڕە لە توندوتیژیی دیکتاتۆرەکان بەرامبەر بە کەسانی نزیک لە خۆیان، چ ئەوانەی کە کوژراون یان زیندانی، دەربەدەر و گۆشەگیر کراون، یان بە هۆی ترسی دیکتاتۆرەکانەوە ناچارکراون لە سیاسەت دوور بکەونەوە. قەزافی هەزاران ئەفسەری پلەباڵای کوشت، سەدام زاواکەی لەبەین برد، دیکتاتۆری کۆریای باکوور مامی خۆی کوشت. بەڵام چیرۆکی دیکتاتۆرە خوێنڕێژەکەی ئێران زۆر جیاوازترە.

بۆ ڕوونکردنەوەی لایەنە شاراوەکانی ئەم باسە، دەبێ کەمێک بگەڕێینەوە بۆ دوایە و بۆ ساڵانی سەرەتای سەقامگیربوونی کۆماری ئیسلامی، ئەو سەردەمەی کە عەلی خامنەیی لەنێو ڕێبەرانی پلەدووی کۆماری ئیسلامیدا جێی دەگرت، زۆر لە خوارەوەی کەسانێک وەک بەهەشتی و موتەهەری. چەند ساڵ لەمەوبەر هاشمیی ڕەفسەنجانی لە چاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ تەلەویزیۆنی فەرمیی ڕێژیم سەبارەت بە چۆنیەتیی هەڵبژاردنی عەلی خامنەیی بۆ شوڕای ئینقلاب لە ساڵی ٥٧دا دەڵێت کە خومەینی خۆی هیچ زانیارییەکی تایبەتی لەسەر خامنەیی نەبووە و تەنانەت خامنەیی باش نەدەناسی و لەڕاستیدا بە پێی ڕاسپاردە و پێشنیاری هاشمیی ڕەفسەنجانی، خومەینی خامنەیی بۆ ئەم شوڕایە هەڵبژاردوە.

ئەمە سەرەتای چالاکییەکانی هاشمی-خامنەیی بوو بۆ نەهێشتنی ڕکابەرە نێوخۆییەکان. ئەم هاوکارییە ساڵانێکی زۆر بەردەوام بوو تا ئەوکاتەی بە هۆی شەڕی دەسەڵات خامنەیی و هاشمی بوون بە خەنیم و دوژمنی یەکتری. تێرۆرکردنی یەک لە دوای یەکی سەرکردە ناسراوەکانی کۆماری ئیسلامی وەک بەهەشتی، موتەهەری، ڕەجایی و باهونەر لە ساڵانی سەرەتای کۆماری ئیسلامی هەرچەندە بەڕواڵەت لەلایەن گرووپە دژبەرەکانی کۆماری ئیسلامی، وەک ڕێکخراوی موجاهیدین یان فورقان ئەنجام دران، بەڵام هەندێک ئاشکراکردنی دواتر ئەوەیان دەرخست هاشمیی ڕەفسەنجانی و خامنەیی لەم ڕووداوانەدا بێئاگا نەبوون و بە شێوەک بەشدار بوون.

ڕەنگە لوتکەی هاوپەیمانیی نێوان ڕەفسەنجانی و خامنەیی هەڵبژاردنی ڕێبەری تازەی کۆماری ئیسلامی لەلایەن مەجلیسی بە ناو خوبرەگانی ڕێبەری لە مانگی جۆزەردانی ٦٨ و دوای مردنی خومەینی بێت، کاتێک کە هاشمیی ڕەفسەنجانی بە گێڕانەوەی چەند چیرۆکی تەواو ساختە، توانی بڕیاری ئەندامانی مەجلیسی خوبرەگان کە لە سەر دیاریکردنی شوڕای ڕێبەری بە جێگای تاقە کەسێک ڕێککەوتبوون بگۆڕێت و خامنەیی بێتە ڕێبەر. ڕەفسەنجانی کە بیری لەوە دەکردەوە بە ڕێبەربوونی خامنەیی دەتوانێت زۆر سوک و ساکار وەک سەرۆکێکی هەمەکارە ڕێبەری ڕاستەقینەی وڵات بێت، هەنگاوی دووەمی نا. بەڵام تێپەڕبوونی کات دەریخست کە خامنەیی چیتر ئەو کەسە بەڕواڵەت سادە و لەژێر کاریگەریی هاشمیدا نییە.

کۆتایی هاتنی دەورانی هەشت ساڵەی سەرۆککۆماری هاشمیی ڕەفسەنجانی دەسپێکی دەرفەتێکی زێڕین بوو بۆ ئەوەی خامنەیی وەک دیکتاتۆرێکی تەواو مەیدان لەسەر هەموو ڕکابەرەکانی بەرتەسک بکاتەوە. هاشمیی ڕەفسەنجانی گەورەترین قوربانی ئەم چیرۆکە بوو، دوای سوکایەتیکردنێکی زۆر لەلایەن دارودەستەی خامنەیی لە سەردەمی سەرۆککۆماری مەحمود ئەحمەدینژاد، هاشمیی ڕەفسەنجانی دواجار لە کاتی مەلەکردن لەلایەن دەسەڵاتی خامنەییەوە خنکێندرا. زۆر زوو کەسانی نزیک و پەیوەندیدار بە خومەینی و کەسانێک کە لە کاتی ڕێبەریی خومەینیدا لە سەرکار و خاوەنی پلەوپایە بوون هەر یەک بە شێوەیەک لە سیاسەت دوورخرانەوە. میرحوسێن مووسەوی و کەڕوبی ساڵانێکە لە ماڵی خۆیاندا دەسبەسەرن بۆ ئەوەی دەنگیان بە هیچ شوێنێک نەگات. بڵاوکردنەوەی وێنە و قسەکانی خاتەمی، سەرۆککۆماری هەشت ساڵە ڕژیم قەدەغەیە و بەتەواوی لە گۆڕەپانی سیاسی دوورخراوەتەوە. لابردنی مەحمود ئەحمەدینژاد بەشێکی تری ئەم سیاسەتە بوو. ئەحمەدی نژاد کە سەردەمانێک وەک نزیکترین کەس لە بیروبۆچوونی خامنەیی دەناسرا، لەناکاو بە چەند تێبینییەکی دژ بە خواستی دیکتاتۆر لە چاوی دیکتاتۆر کەوت و چووە نێو لیستی ڕەشی خامنەیی. ڕەنگە دوورخستنەوەی ئەحمەدینژاد لەم ڕوانگەوە گرنگ بێت کە بەپێچەوانەی کەسانی پێشوو، ناوبراو لەلایەن خامنەییەوە زۆر جێی متمانە بوو و شێوەی بیرکردنەوەی زۆر لە خامنەیی دەچوو.

وەک شەپۆلی دووەم ئەم سیاسەتەی خامنەیی دەتوانین ناوی ئەو کەسانە بهێنین کە هەرچەند بەتەواوی لە بازنەی سیاسی کۆماری ئیسلامی دوور نەخراونەتەوە، بەڵام بە شێوەیەکی تایبەت وا پەراوێزخراون کە ئیتر توانایی دەستێوەردانی سیاسییان نەبێت و دوور بن لە ئاڵقەی سەرەوەی دەسەڵات. پاسدار موحسین ڕەزایی یەکێکە لەو کەسانە. یەکەم فەرماندەی ڕێکخراوی تیرۆریستیی سوپای پاسداران، ساڵانێکی زۆرە سەرقاڵی تاقمێک پۆستی نمایشی و بێدەسەڵات کراوە و هیچ کاریگەریی لە سیاسەتی کۆماری ئیسلامیدا نەماوە، تەنها هەندێکجار بۆ نمایشدان دەرفەتی دەدرێتێ چەند خۆڵەکێک قەسان بکات. ڕەنگە برایانی لاریجانی بە گەورەترین قوربانیی ئەم سیاسەتەی خامنەیی دابندرێن، ئەوەی برایانی لاریجانی لە کەسانی تر جیا دەکاتەوە ئەوەیە کە جگە لە کۆیلایەتی و ملکەچبوون بۆ عەلی خامنەیی هیچ شتێک تر لەم بنەماڵەدا نەبیندراوە. کاتێک عەلی لاریجانی، سەرۆکی پەرلەمان و سادقی برای هاوکات هەم سەرۆکی دەستگای بەناو دادپەروەری و هەم سەرۆکی ئەنجوومەنی بەرژەوەندیەکانی باڵای کۆماری ئیسلامی بوون، زۆر کەس پێیان وابوو بەم زووانە عەلی لاریجانی دەبێتە سەرۆککۆماری ڕێژیم و ئیتر کەس ناتوانێت ڕووبەڕووی ئەم بنەماڵەیە ببێتەوە، بەڵام ڕەوتی ڕووداوەکان تەواو جیاواز بووە و بنەماڵەی لاریجانی نەک هەر شتێکی نوێیان بەدەست نەهێنا، بەڵکوو زۆر بەئارامی و پلاندارێژراو گۆشەگیر کران.

نوێترین بەشی ئەم نمایشە ڕەتکردنەوەی سەلاحیەتی حەسەن ڕۆحانی، سەرۆککۆماری پێشوو و مستەفا پورمحەمەدی وەزیری پێشووی ئیتلاعات ڕێژیم وەک پاڵێوراو بۆ خولی تازەی هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگان لە لایەن شوڕای نیگابانی ڕێژیمە. ئەوەی سەبارەت بەم دوو کەسە جێی سەرنجە ئەوەیە کە جیا لە پاشخانی ئیجرایی و سیاسی دووروودرێژی ئەم دوو کەسە لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا، زۆرترین کات لە ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم کاریان کردوە. ڕوحانی چەندین ساڵە سکرتێری ئەنجوومەنی باڵای ئاسایشی ڕێژیم بووە و یەکێک لەو کەسانەیە کە لە ساڵی ٧٨ی هەتاویدا ڕۆڵی سەرەکیی لە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییەکانی خوێندکاراندا بینیوە. مستەفا پورمحەممەدی یەکێکە لەو چوار ئەندامەی بەناو "هیات مرگ" کە بەرپرسی لەسێدارەدانی زیندانیان لە ساڵی ٦٧ بووە، هەروەها لە کەیسی کوشتنی دەیان ڕوناکبیر نووسەر و سیاسەتمەدار لە پەروەندەی بە ناو "قتل های زنجیرەای" دەوری گرنگی هەبووە. لابردنی کەسایەتییە ئەمنییەکان نیشاندەری واقیعێکی دیکەیە. پڕۆژەیەک کە لە چەند ساڵ لەمەوبەر بە نهێنی دەستی پێ کردووە و ئێستا ئاشکرا بووە. پڕۆژەیەک بە فەرمانی ڕاستەوخۆی عەلی خامنەیی ڕێبەری ڕژیم بۆ یەکدەستکردنی سەرکردایەتی سیاسی ڕژیم و نەهێشتنی نەیاران و ڕکەبەران و هەموارکردنی بارودوخی سیاسی بۆ جێنشینی موجتەبا خامنەیی. دوورخستنەوەی برایانی لاریجانی و هاوشێوەکانیان وەک ڕوحانی و پورمحەمەدی لە ئاڵقەی سەرەوە لەم چوارچێوەیەدا دەکرێ هەڵسەنگێندرێت.

ئەو کەسانەی کە سەرەڕای ڕاگەیاندنی وەفاداری و نۆکەری خۆیان بۆ عەلی خامنەیی تەنها بە هۆی ئەوەی ڕەنگە مەترسی بن بۆ جێنشینی موجتەبا لە نزیک خامنەیی دوورخرانەوە. دەگێڕنەوە قەزافی دیکتاتۆری پێشووی لیبی لە کۆبوونەوەی سەرکردەکانی عەرەبدا زۆر بە دیتنی بەشار ئەسەد دیکتاتۆری سوریە تێک دەچوو، هۆکاری ئەم ناڕەحەتی و دڵگرانییە نەتەنیا کێشە سیاسیی نێوان ئەو دوو وڵاتە نەبوو بەڵکوو لە بنەڕەتدا هیچ پەیوەندییەکی بە سیاسەتەوە نەبوو. قەزافی لە هەموو سەرکردەکانی عەرەب باڵابەرزتر بوو جگە لە بەشار ئەسەد! دیکتاتۆری لیبی توانای دیتنی دیکتاتۆرێکی باڵابەرزتر لەخۆی نەبوو! ئەمە تایبەتمەندی هەموو دیکتاتۆرەکانە. لە چاوی عەلی خامنەیی، هەموو ئەوانەی کە ڕەنگە بە جۆرێک داهاتووی ڕێبەریی موجتەبا خامنەیی بخەنە مەترسییەوە، مەحکومن بە دوورخستنەوە، تەنانەت ئەگەر وەفاداریی و نوکەریی خۆیان ڕاگەیاندبێت، لە ڕوانگەی دیکتاتۆرەکانەوە هەر نۆکەرێک تەنها بۆ کاتێکی دیار بەکەڵک دێت.

دوورخستنەوەی فەرماندە کۆنەکانی سپای پاسداران و دانانی فەرماندەی تازە و وەفادار و دروستکردنی مەجلیسێکی خوبرەگانی بێدەسەڵات و پابەند بە جێنشینیی موجتەبا خامنەیی، دوا هەوڵی دیکتاتۆری پیری کۆماری ئیسلامییە، هەڵبەت ئەگەر گوڕوتینی خەڵکی ناڕازیی و شۆڕشگێڕی شەقامەکان خەونی دیکتاتۆری پیر نەهەژێنێت و دیکتاتۆری خوێنڕێژ پێش گەیشتن بە ئامانجەکانی تەسلیمی دادگای دادپەروەری میللەت نەکرێت!

***

درێژەی لاپەڕەی ٥

مێژوو نە وەکوو جۆرێک لە بەرگریی فەرهەنگی زۆر زۆر بەهێزی دەبینم لە گوتاری کوردیدا، بەڵام نەوەک مێژوونووسی. ئێمە بەڕاستی یەکێک لە کێشەکانمان، ئەوە بووە کە لە ڕووی خەباتی زمانی، سیاسی و فەرهەنگی زۆر زۆر بەهێز بووین. یانی پراکتیسی فەرهەنگیی ئێمە زۆر زۆر باش بووە و پێوەندییەک کە بۆ ساڵانێکی زۆر لە سەردەمی شاوە بڕیار بوو، نەبوونی مێدیا و سانسۆڕ شیپی زۆر بەهێزی عەقیدەتی ئەوانە سەپێندراوە بەسەر کۆمەڵگەی کوردیدا، لەلایەن حاکمییەتی ناوەندی لە تاران، جیاوازیی خستن لەنێو کورد وەکوو شیعە و سوونی و ئەم پارێزگا و ئەو پارێزگا، یان ئەوە کوردی ئەسڵە و ئەوی دیکە کوردی کاغەزییە و هتد ئەم وێنەگەلە هەر بووە. بەڵام ڕوحێکی یەکدەست و گوتارێکی یەکگرتووخواز لە کوردستان گەشەی کردوە کە بەستێنەکەی بەستێنێکی فەرهەنگی بووە. بەڵام ئەگەر واش تەماشای بکەین، کە ئەم ڕوحە و ئەم گەشەکردنە ئەم بەرخۆدانە فەرهەنگییە تا چەندە سەرکەوتوو بووە لە نووسینی مێژووی کورد کە بتوانێ ڕووبەڕووی یەکدەستی ئەوان بێتنەوە من زۆر بە سەرکەوتووی نابینم. یەک، ئێمە ئێستا کەسانێکمان هەن کە کتێبی مێژووی کورد دەنووسن، یان مێژووی بزرکراوی کورد، بەڵام بەداخێکی زۆر گرانەوە، پسپۆری ئەم بوارە نین و بابەتگەلێک دەنووسن و لە چاپی دەدەن و دەیخەنە بەر دەستی خەڵکەوە، ڕەنگە بۆ ماوەیەک خەڵک دڵخۆش کەن و کتێبەکان بفرۆشن و لە میدیاکان دەربکەون. بەڵام ئەوە خۆی دیسترۆشنێکە کە لە داهاتوودا دیسان بەرۆکی خەڵکەکە دەگرێ. خەڵکەکە خەریکن بە زانیاری ناڕاست تێر دەبن. هەست بە خۆشحاڵی، هەست بە ئەو مێژووی بەر لە خۆیان نییە و خەریکە لەلایەن دەزگای سیاسییەوە بەسەریاندا دەسەپێ و، بەوە دڵخۆش دەبن و، ئەمە هەڵەیە. چەند دەستەمان هەن، دەستەیەک زۆر نیزیک لە مێژووی دەستکردی دەسەڵاتی سیاسی لە ئێران کار لەسەرمێژووی کوردی دەکەن. هێندێک کەس لە فۆڕمی داڕشتنی مێژووی نەتەوەیی ئەوان کەلک وەردەگرن و کۆپی دەکەن، هەوڵ دەدەن مێژووی کورد وەکوو ئەوان بنووسن. هێندێک کەس دێن بەتەواوی ئەوە دەسڕنەوە و دەڵێن من مێژووی خۆم دەنووسم، بەڵام بەداخەوە بەشێوەیەک کە بڵێی نە زمانە کۆنەکان دەناسن، نە دەتوانن ئاسەوارە کۆنەکان بخوێننەوە و نە دەتوانن بەباشی بەرنگاری ئەو ڕەخنەگەلە ببنەوە کە ئاکادیمیسیەنەکان ئەو ڕەخنانەیان لێ دەگرن و نە دەتوانن ڕەخنەی جیددی بگرن. بەشێوەیەک کە دەتوانن ئەوان ڕێژیم بڕووخێنن و بە ڕەخنەکانی خۆیان، دابیزێنن. بۆیە ئەمن مێژوونووسیی کوردی بەتایبەت لە ڕۆژهەڵات زۆر سەرکەوتوو نابینم، لە نەزەری من بەشی هەرە زۆر و بەشی زۆر پڕبایەخ و گرینگی بزووتنەوە و بەرگریی فەرهەنگیی ئێمە، هەر نووسینەوەی ئەو مێژووی کە لەگەڵ ڕێکخستن و سەریەکبەندی سەرووەری ئێمە بەڵام هاوکات بە ئینتیباق لەگەڵ ڕووداوەکان و کتێبگەلێک کە چ لە جیهانی عەڕەب و چ لە یۆنانییەکان و چ لە خودی زمانی فارسی و دەزگای مەعریفی لە خودی زمانی کوردی چی بەجێ مابێ دەبێ هەمووی ئەوانە یەک بگرێتەوە و ئێمە لە پێکهێنان و ڕێکخستنی و پێشنیارکردنی مێژوویيەکی بەهێز و بە بەڵگە تاوەکوو ئێستا بەو جۆرە کە چاوەڕوانی دەکرێ سەرکەوتوو نەبووین.

جیا لە سیاسەتی ڕەسمیی حاکمییەت و گێڕانەوەی دەسەڵات لە مێژوو، بەڵام کۆسپەکانی دیکەی بەردەم مێژوونووسیی کورد لە ئێران کامانەن؟

ئێمە لە هەرێمی کوردستان دەزگای پەروەردەیەکمان هەیە کە بەشەکانی لێکۆڵینەوەی کوردی لە کەمبایەخترینەکانن بەداخەوە. بەشی مێژوو زۆر زۆر کەمڕەنگ و بێنوور و بێبەرنامەیە. حاکمییەتی کوردی لە باشوور بەرنامەی تایبەت و گرینگایەتییەک کە شایانی ئەوە بێت نەیداوە بە ڕێژیمی حەقیقەتی کوردی بۆ بەرنگاربوونەوە لەگەڵ ڕێژیمەکانی دەورووبەرمان. ئەوەی لە ئێران دەیبینین، نووسینی مێژوویيەک کە لەژێر تیغی سانسۆڕ دەربچێ، زۆر زۆر سەخت و ئاستەمە. زۆرێک لە کەسان هەن لە ئێران، دەتوانن بنووسن بەڵام لە ترسی سانسۆڕ نانووسن. زۆری دیکە دەنووسن بەڵام دەستیان بە شوێنێک ناگا. دەستڕاگەیشتنی کورد بە ئاسەوارەکانی کەمە. زۆر قەتیسە و هەروەک گوتم ئەو بەشی، سانسۆڕ شیپە کە لە چوارچێوی فیکرییەکەی، لە ڕوانگەی لاکلە و موفە هەروەک باسم کرد، یەکێکیان ئەوە بوو کە حاکمییەت ڕێگەی دەستڕاگەیشتنی لێ دەبڕێ و سنووردارت دەکاتەوە و ناهێڵێ تۆ خۆت ببینییەوە خۆت پەیدا بکەی. ئێستا زۆرێک لە بەڵگەکان لە ئاڕشیوی میللیی ئێران و لە کتێبخانەی مەجلیس و شوێنەکانی دیکەدا هەن. کوردەکانی خۆمان یان دەستڕاگەیشتنیان پێیان نییە، یان ئەوەی نازانن ئەسڵەن چی هەیە. من خۆم زۆرجار هەوڵم داوە لە گەنجینەی "آثار ملی" لە تاران دەستنووسێکی کوردی ببینمەوە. لە ڕووی نووسیویەتی "متن شعر به زبان ناشناس". من دەزانم ئەوە کوردییە و بە زاراوەی گۆرانی نووسراوە بەڵام نامدەنێ. یان پارێزگاری سنە لە ئێران سەندێکی لە بارەی کوردستان لە خودی پارێزگای کوردستان، بەشێوەی فەرمی نییە. تەواوی ئاسەواری مێژوویی ئێمە لەبەردەستی تاران دان و ئێمە ئەگەر بمانەوێ دەستڕاگەیشتنمان پێی هەبێ دەبێ لە ڕێگای هەمەدانەوە داوا بکەین بینێرن بۆ هەمەدان و ئێمە لە هەمەدان بینینین. واتە ئێمە دەستڕاگەیشتنمان بە ڕابردووی خۆمان ڕاستەوخۆ نییە و ئەوەش کە هەیە توانای مێتۆدولۆژیکی باشمان نییە، دیوی فیکرییەکی باش کە بتوانن وەکوو ئەندێشکەدەیک لەسەر کۆسپەکان و کێشەکان بیر بکەنەوە، بە مێتۆدۆلۆژییەک ئێمە بتوانین هەوڵ بدەین بۆ خوێندنەوەی تازە و ڕەخنەگرانە بۆ پێشگرتنی مێژوویيەکی تازە بەداخەوە، ئاکادیمیای کوردیمان فەشەلە، زانکۆکانمان بەداخەوە بە هەندی وەرناگرن، دەزگای سیاسیمان کە کاری ئێمە نییە. ئەگەر بەرهەمگەلێک و هەوڵگەلێک دەبینین ئەوانە دەبێ لەژێر سانسۆڕ دەربچن. دەبێ ئەوەندە بەهێز و ئەوەندە وردبین بن کە لە پرۆسەی یەکسانسازی و پرۆسەی دیگرێنت و بێ ئەرزشسازی بەهاکانەوە لە هەموویان بتوانن گیان بدەر ببن و ئەوەندەش توانایان بێ کە بتوانن خۆیان دابنیشین مێژوو بنووسن و ساڵیانێکی ساڵ دابنیشن کاتی خۆیان دابنن بۆ نووسینی مێژوویيەک و ئەوکات پێشنیاری بکەن. ئەوانە هەمووی کێشەکانی ئێمەن و هیوادارم داهاتوو ڕوونتر بێت و بتوانین بەشێ خۆمان ئەوەی لە ئەستۆمانە پێشکەشی کەین و بەجێی بێنین.

هەگبەی شاخوشۆڕش

دلێرەکەی مەڵبەندی پیران

شەهید برایم شێخاڵی

برایم چووکەڵی

لە یەک سەدەی ڕابردوودا بە هەزاران هەزار لاوی ئەم نیشتمانە لە ڕەوتی خەباتی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد لە هەرکام لە بەشەکانی کوردستاندا گیانی خۆیان بەختی بارەگای ئازادی کردوە. هاوکات چەند ئەوەندەش بە گیران، ئەشکەنجە و کێشانی زیندان، دوور خرانەوە، ئاوارەیی و دەربەدەری، سووتانی ماڵوحاڵیان تێچووی خەبات و خۆڕاگریی نەتەوەکەی خۆیانیان داوە. لە گۆشەی "هەگبەی شاخوشۆڕش"ی ئەمجارەدا یادی شەهید برایم شیخاڵی، قارەمانێکی ئەم مەیدانی خەبات و نەبەردییە دەکەینەوە.

شەهید برایم شێخاڵی ساڵی ١٣٣٥ی هەتاوی لە گوندی پەسوێی سەر بە شاری پیرانشار چاوی بە دنیای ڕوون کردەوە. ئەو پێبەپێی گەورەبوونی دەردی گەلی کوردی چەوساوە و هەژارانی کوردستانی نەک بە درووشم و قسە، بەڵکوو بە گیانودڵ چێشت. هەربۆیە لەسەرەتای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی و سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا بۆ خەبات و وەدیهێنانی ماف و ئازادییەکانی خۆی و گەلەکەی هاتە نێو ڕیزی پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە.

شەهید برایم شێخاڵی زۆر زوو نیشانی دا کە کوڕێکی ئازا و بەهیمەت و ڕۆڵەیەکی هەڵکەوتووی گەلی کوردە، بۆیە پاش ماوەیەک کار و تێکۆشان توانی وەک کادرێکی سیاسی لە ناوچەی پیرانشار و نەغەدەدا جێگای خۆی لەنێو دڵی پێشمەرگەکان و خەڵکی ناوچەدا بکاتەوە.

برایم شێخاڵی نەک هەر کادرێکی سیاسیی باشی نێو کۆمەڵانی خەڵک بەڵکوو لە بەرەی شەڕ و تێکهەڵچوونەکان لەگەڵ ڕێژیمیشدا وەک پێشمەرگەیەکی قارەمان لە مەیداندا بوو. ئەو پاش ماوەیەک لە سۆنگەی لێزانی و ئەزموونەکانی بە فەرماندەری لکی شەهید "مراد شیریژ" لە هێزی شەهید ئەفشین دیاری کرا و ئەو بەرپرسایەتییە بوو بە هۆی ئەوە لە مەیدانێکی پانوبەریندا تێکۆشانی خۆی بەربڵاوتر بکا. هێندەی نەبرد کارزانی و لێهاتوویی برایم شێخاڵی بوو بە هۆی ئەوەی لەلایەن دەفتەری سیاسیی حیزبەوە وەک فەرماندەری هێزی شەهیدانی دیواندەرە دیاری بکری و ئەمجارەیان لە ناوچەی دیواندەرە دەرسی لەبیرنەکراو بە هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بدا و زەبری گورچووبڕیان لێ بدات. پاش ماوەیەک کار لە ناوچەی دیواندەرە، لە ساڵی ١٣٦٣ی هەتاویدا لەلایەن حیزبەوە بە فەرماندەری هێزی شەهید نەحۆ لە ناوچەی ورمێ دیاری کرا و بەمجۆرە لە ناوچەیەکی دیکەی کوردستان ئەزموونەکانی خستە خزمەت سەرکەوتنی حیزب و هێزی پێشمەرگەوە.

شەهید برایم شێخاڵی لەهەر شوێنێک و لەهەر دەرفەتێکدا بەرامبەر بە دوژمن قورس و قایم بوو. ئەو ئیمانێکی قوڵی بە سەرکەوتنی خەباتی خەڵکی کوردستان بوو، هەر بۆیەش گیان و ژیانی لەپێناوی بەختەوەریی نەتەوەکەیدا بەخت کرد. شەهید برایم لە حاند هاوسەنگەران و هاوڕێیانی و خەڵکدا هێدی و لەسەرخۆ و بەرانبەر دوژمنانی گەلی کورد لێبراو خۆڕاگر و نەترس بوو. حیزبی دیموکرات شانازیی بە خۆی دەکرد کە ڕۆڵەی وەک برایم شێخاڵیی لە ڕیزەکانی خۆیدا پەروەردە کردوە.

شەهید برایم بایەخێکی زۆری بە هێزی خەڵک و پشتیوانی ڕاستەقینەی جووڵانەوە دەدا و زۆر جاران بە هاوسەنگەرانی دەگوت: شۆڕش و جووڵانەوە کاتێک سەر دەکەوێ کە ڕیشەی لەنێو دڵی زەحمەتکێشان داکوتابێ، بۆیە گرینگییەکی لە ڕادەبەدەری بە پێوەندیی نێوان خەڵک و پێشمەرگە دەدا و هەمیشە هەوڵی دەدا ئەو پێوەندییە قایم و پتەوتر بکا، هەر بۆیەش خەڵک ئەویان وەک کوڕی خۆیان چاو لێ دەکرد و خۆشیان دەویست و ڕێزیان لێ دەگرت، مخابن کە حیزبی دیموکرات و بزووتنەوەی کورد زۆر زوو ئەو ڕۆڵەیەی خۆی لەدەست دا. با چۆنیەتی شەهیدبوونی برایم شێخاڵی لە دەفتەری بیرەوەریی هاوسەنگەرێکیدا بخوێنینەوە:

"ڕۆژی ٧ی جۆزەردانی ١٣٦٤ی هەتاوی لە گوندی جیرمێ لە ناوچەی تەرگەوەر، بۆ حەسانەوە لامان دا. هەر ئێوارێ کاک برایم فەرماندە لکەکانی کۆ کردەوە و بەرزاییەکانی پێ سپاردن. سەعات ٤ی بەیانیی ڕۆژی دواتر گرمەی ئارپیجی و قریشکەی بیکەیسی و قرمەی کلاشینکۆف بێدەنگیی ناوچەکەیان شکاند. ئەمن و کاک برایم لەگەڵ چەند پێشمەرگە بەرەو بەرزاییەکان هەڵگەڕاین. شەڕێکی نابەرابەر لەنێوان ئێمە و دوژمنانی ئازادی دەستی پێ کردبوو. لەگەڵ کاک برایم شێخاڵی لە بن بنچکە شیلانێک سەنگەرمان گرتبوو کە چەند جاشمان لێ وەدەر کەوتن. جێگای ئەوان قایم و شوێنی ئێمە ڕووتەن بوو. چەند هەنگاوێک مابوو بگەنێ لەپڕ دەسرێژیان لێ کردین و ئێمەش وڵاممان دانەوە. مخابن لەو کاتەدا گوللەی جینایەتکارێک سینگی پڕ لە تاسەی برایمی شێخاڵیی پێکا. گولله وەک تەرزە بە سەرماندا دەباری، کۆڵەپشتییە دەرمانییەکەم کردەوە تا بتوانم دەرزییەکی خوێنبەستی لێ بدەم. گوتم کاک برایم تا دەرزییەکە ئامادە دەکەم دەسرێژێک بکە با نەگەنە سەرمان، بەڵام بەداخەوە ئەو کە بە هۆی خوێنڕێژی برستی لێ بڕابوو تەنیا توانی چەند گوللەیەک بتەقێنێ. لەودەمەدا سەری هەڵێنا و گوتی لێم نیزیک بەوە. مۆری هێز و چەند بەڵگەی لەنێو جانتابچووکە دەستییەکی دەرهێنا و گوتی ئاگات لێیان بێ نەکەونە دەست دوژمن. شەڕ تا دەهات گەرم و گەرمتر دەبوو. کاک برایم سەری هەڵێنا تا دەورووبەری خۆی تاقی بکاتەوە و ئاگاداری وەزعەکە بێ، بەڵام سەد مخابن لەو کاتەدا گوللەیەکی دیکە سەری گرت و بۆ هەمیشە دڵە پڕ لە هیواکەی لە لێدان کەوت.

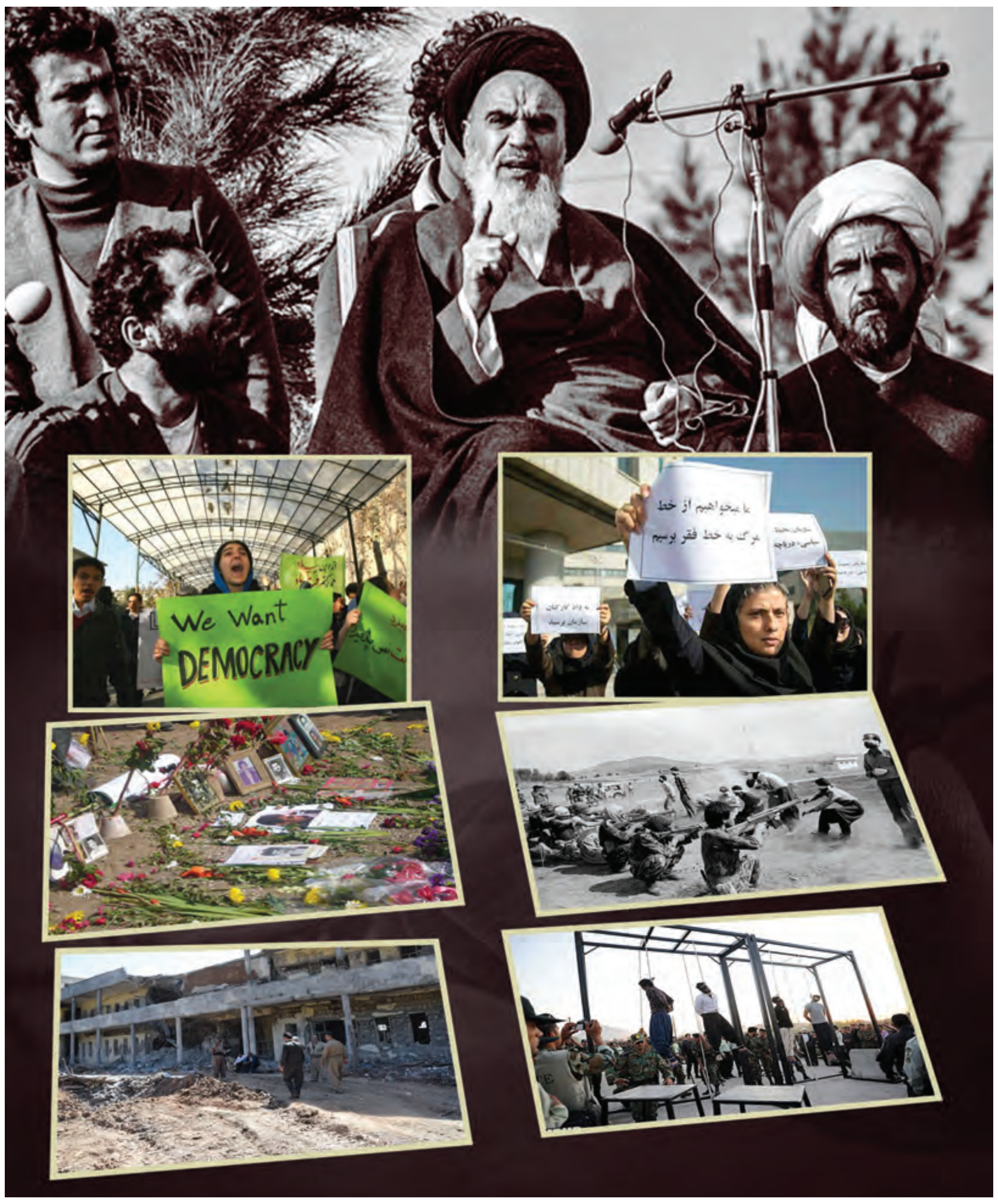

پێویستیی ڕاستکردنەوەی بارە لارەکە

عەلی بداغی

ڕێبەندانی ١٣٥٧ی هەتاوی خاڵگۆڕانی مێژووی هاوچەرخی ئێران بوو. پاش ڕاکردنی محەممەدڕەزاشا لەو ڕێبەندانەدا شۆڕشی خەڵکی ئێران لەدژی ڕێژیمی پاشایەتی بە هاتنەوەی خومەینی لە دوورخراوەیی سیاسی و خۆبەدستەوەدانی ئەرتەشی پاشایەتی سەرکەوت و کۆماری ئیسلامیی ئێران، وەک نیزامی سیاسیی جێگرەوەی پاشایەتی جڵەوی کاروباری وڵاتی گرتەدەست.

ئازادی، دێموکراسی، کرانەوەی سیاسی، نەهێشتنی گەندەڵیی، دابینکردنی عەداڵەتی کۆمەڵایەتی، کەمکردنەوەی کەلێنی کۆمەڵگەی هەژار و دەوڵەمەند، دەستەبەری ژیانێکی ئاسوودە لەسەر بنەمای وەدیهێنانی مافە سیاسی، مەدەنی و کۆمەڵایەتییەکان، بایەخمەندیی تاک و کەرامەتی خەڵک کۆمەڵە ئامانجێک بوون کە ئەوکات زۆربەی هێزە سیاسییەکانی لە دەوری یەک کۆکردەوە هەتا ڕێژیمی پاشایەتیی پێ بڕووخێنن و نیزامی سیاسیی نوێی لە جێ دابنێن. بەڵام پاش ٤٥ ساڵ حوکمڕانیی کۆماری ئیسلامی بەرهەمی شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ هەتا ئێستا قەڵتوبڕی سیاسی، نەبوونی هیچ چەشنە ئازادییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی، بێبەشیی خەڵک و کەمایەتییەکان لە مافە بنەڕەتییەکانیان، دارمانی ئابووری، گرانیی هەوسارپچڕاو و بێکاریی دوو لەسەر سێی حەشیمەتی وڵات، هەرەسهێنانی بایەخی دراوی نیشتمانی، قەیرانی ژینگە، هەڵتەکانی کۆمەڵایەتی و بێهیوایی خەڵک لە هەرچەشنە چاکسازی و گۆڕانکارییەک بووە.

ئەمڕۆکە نەک هەر خەڵکی ئێران بەڵکوو کۆمەڵگەی جیهانییش سەرەڕای هەموو سەرنج و تێبینییەکان لەسەر هاوکێشەکانی نەزمی جیهانی دەزانن کە کۆماری ئیسلامی مەترسییەکی گەورە بۆ سەر ئەمنیەت و سەقامگیریی جیهانە، ڕێژیمێک کە لەپێناو مەرامە سیاسی و ئیدئۆلۆژیکەکانی خۆی کە هیچ ڕەواییەتێکی لەلای خەڵکی وڵات نییە، هەم خەڵکی ئێرانی بەبارمتە گرتوە و هەم هەموو مافەکانی ئەو خەڵکەش پێشێل دەکات. ئەو دیکتاتۆرییە لە ماوەی نیزیک بە نیوسەدەی ڕابردوودا وڵاتی دەوڵەمەندی ئێرانی هێناوەتە سەر ساجی عەلی. ڕێژیمێک کە بە سەدان میلیارد دۆلاری بۆ پڕۆژەی ئەتومیبوون و پەرەپێدان بە پیشەسازیی مووشەکی و تێروتەیارکردنی ئەرتەشە نیابەتییەکانی لە عێراق، یەمەن، سووریە، لوبنان و فەلەستین خەرج کردوە، بەڵام دوو لە سێی خەڵکی وڵاتەکەی خۆی بێئەنوا و نوقمی هەژاری و داماوین.

٤٥ ساڵ دوای ڕێبەندانی ١٣٥٧ کۆماری ئیسلامیی ئێران خۆی پێ زلهێزی سەربازیی ناوچە و مۆدێلی هەرە سەرکەوتووی بەڕێوەبردنی وڵاتە. ئەوە کە ڕێژیمی ئێران توانیویەتی دڕۆنسازی و پیشەسازیی مووشەکیی خۆی پەرە پێ بدات و ئەم ئامرازەش بۆ ناسەقامگیریی سیاسیی و ئەمنیەتیی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەکار بێنێت هیچ لەوە ناگۆڕێ کە ڕێژیم تەنانەت لەڕووی تێکنۆلۆژیی شەڕ و هەواڵگرییشەوە نەک لە پاش، بەڵکوو داڕووخاوە. هێرشی بەردەوامی ئیسرائیل بۆ سەر بنکەکانی سپای پاسداران لە سووریە و کوشتنی گەورەبەرپرسانی سیاسی-نیزامی و ئەمنیەتیی ڕێژیم وەک قاسم سولەیمانی، موحسین فەخریزادە، حوسێن هەمەدانی، حەسەن سەیادحوسێنی، سەید ڕەزی مووسەوی و ڕیسواییەکانی هێرشی نیزامی و سایبێریی ئیسرائیل بۆ سەر بنکە نیزامییەکانی ئێران لە نێوخۆی وڵات و دزینی زانیارییە نیزامی و ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم لە بنکە ئەتومییەکانی و گواستنەوەیانی بۆ ئیسرائیل تەنیا بەشێک لە داماوی و زەبوونیی نیزامی و ئەمنیەتیی کۆماری ئیسلامین. ئەوەندەش کە بۆ حاکمییەتی سیاسیی ڕێژیم لە نێوخۆی وڵات دەگەڕێتەوە، قەیرانی شەرعییەت، کارامەیی لە ئیدارەدانی وڵات، قەیرانی یەکیەتی و یەکگریی نێوخۆیی حاکمییەت و پشتبەستن بە دەزگای سەرکوت و سڕینەوە وەک تاکە ئامرازی ڕاگرتنی دەسەڵات خاڵە جەوهەرییەکانی ڕوومای سیاسیی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ئێستادان.

لە وەها دۆخێکدا، بەڵام بزووتنەوە نارەزایەتییە سەرانسەرییەکانیش کە لە دەیەی ٧٠ی هەتاوییەوە کەم و زۆر دەستیان پێ کردوە و لە نیوەی دووهەمی دەیەی ٩٠دا تەواوەتیی ڕێژیمیان کردە ئامانج و لە شۆڕشی ژینادا گەیشتە چڵەپۆپەی خۆی، بەردەوامن، کەچی هەتا ئێستا بە ئاکام نەگەیشتوون. بەوپێیە لە ٤٥ ساڵەی هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامیدا چەند پرسیاری سەرەکی دێنە گۆڕێ کە چۆنە سەرەڕای هەموو قەیران و ناکارامەییەکانی ڕێژیم لە ئیدارەدانی وڵات و پەرەسەندنی نارەزایەتییەکان بەڵام کۆماری ئیسلامی هەیمەنە و دەسەڵاتەکەی هەر وا پاراستوە؟ هەروەها لە ئێستادا ئێران بەرەو کوێ دەڕوا و چارەنووسی خەڵک و کۆماری ئیسلامی کەی و لەکوێ یەکلا دەبێتەوە؟

لەمەڕ هۆکارەکانی مانەوەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی دەبێ پێش هەموو شتێک قامک لەسەر هەڵبژاردنەکان و سەرقاڵکردنی دەیان ساڵەی خەڵک بەو گەمەیە بدوێین کە ڕێژیم هەم شەرعییەتی سیاسیی خۆی لێ وەرگرتووە و هەم وەک سوپاپی دڵنیایی دەسەڵاتەکەی بەکاری هێناوە. هەڵبژاردنەکان و هێشتنەوەی هیوای خەڵک بە چاکسازی لە ڕێگەی سندووقەکانی دەنگدان و بەڕێوەبەری شانۆگەریی ڕکابەریی سیاسی لەنێوان باوەڕپێکراوانی خودی نیزام یەک لە سیاسەتەکانی حاکمییەتی کۆماری ئیسلامی و یەک لە ڕێکارەکانی بەتاڵکردنەوەی وزەی خەڵکی ناڕازی بۆ گۆڕانکاریی بنەڕەتی بووە. ڕێژیم ئێستاش و لە مانگی سەرەتای ٤٦ەمین ساڵی حوکمڕانییەکەیدا بەتەمایە جارێکی دی لەو تاکتیکە کەلک وەرگرێ، ئەگەرچی هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماریی خولی سێزدەهەم کە بە ڕکابەریی ئیبراهیم ڕەئیسی لەگەڵ دەنگی سووتاو (باطله) کۆتایی هات، دەسپێکێکی گرینگ بۆ کۆتاییهاتنی گەمە و سیناریۆیەکانی هەڵبژاردن لە ئێران بوو.

هۆکارێکی دیکەی بەردەوامیی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی پاوانکردنی ناوەندەکانی سەرەکیی دەسەڵات و هێز لە هەموو بوارەکانی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، بەتایبەت پاوانی داهاتی نەوت و گاز و سەرچاوە سروشتییەکانی وڵات بووە. سپای پاسداران، ئەرتەش، هێزە ئینتیزامییەکان کە هەرکام لەوان کارتێلی ئابوورییشن، لە تەنیشت تەڕاتێنی ناوەندە ئەمنیەتییەکان، دەزگای داد، ڕێکخراوی زیندانەکان و میدیادا هەموو ئەوانە ئامرازەکانی بەردەستی حاکمییەتی سیاسی بۆ کۆنتڕۆڵی نارەزایەتی و سەرکوتی هەرچەشنە دەنگێکی ڕەخنەگر و بزووتنەوەیەکی سیاسی و مەدەنی بوون.

هەڵبەت لەگەڵ ئەوەشدا سەرکوتی خوێناوی و بێبەزەییانەی دژبەرانی سیاسی وەک ئێعدام و تێرۆری دەیان هەزار چالاکی سیاسی و ئاخنینی بەندیخانەکان لە جیابیران و ڕەخنەگرانی وڵات دوو هۆکاری دیکەش یارمەتیی درێژبوونەوەی دەسەڵاتی ڕێژیمیان داوە. یەکەم پڕشوبڵاوی ڕیزی ئۆپۆزیسیۆن کە نەیتوانیوە وەک بەدیلێکی سیاسی خۆی دەربخا و بە ڕێکخستنی کۆمەڵانی خەڵک تەنگ بە ڕێژیم هەڵچنێ و بەپێچەوانە کەلکوەرگرتنی ڕێژیم لەو دۆخە بە مەبەستی قووڵکردنەوەی ناکۆکییەکانی دژبەرە سیاسییەکانی. فاکتەرێکی دیکەش پشتیوانیی دەرەکی بەتایبەت دەسگرۆیی و هاریکاری سیاسی و ئابووریی زلهێزەکانی وەک چین و ڕووسیە و بەرژەوەندخوازیی سیاسیی بەرەی ڕۆژئاواشە کە نەیویستووە ئاراستەی هاوکێشەکان بە قازانجی جووڵانەوەی ئازادیخوازیی خەڵکی ئێران بگۆڕێت.

لە ئێستاشدا کە کۆماری ئیسلامی پێ دەنێتە چلوشەشەمین ساڵی حوکمڕانییەکەی. پاشخانی نارەزایەتییەکان و دەسکەوتەکانی شۆڕشی ژینا و بەردەوامییەکەی دۆخێکی نوێی لە کۆمەڵگەی سیاسیی ئێراندا خوڵقاندوە، دۆخێک کە نە سەرکوت و زەبروزەنگ، نە پشتیوانیی وڵاتانی دەرەکی و نە شەڕی نیابەتیی میلیشیاکانی کەمترین کاریگەرییان لەسەر ئیرادەی گۆڕانخوازانەی خەڵکی ئێران نییە. لە بەرانبەردا هەڵبژاردەکانی کۆماری ئیسلامییش سنووردارن: ڕێککەوتن لەسەر ڕادەستکردنی ئاشتییانەی دەسەڵات، سەرکوتی توندوتیژ و خوێناویی پتر، یان نەوێکێشان لەبەرانبەر شۆڕشی جەماوەری کە بەپێی ئەو ناسینەی هەمووان لە کۆماری ئیسلامی هەمانە ئەو ڕێژیمە نە ڕێگە بە کرانەوە، گۆڕانکاری، چاکسازی و ڕادەستکردنی دەسەڵات دەدات؛ نە دەست لە سەرکوتی و زەبروزەنگ هەڵدەگرێ. ئەزموونی نارەزایەتی و ڕاپەڕینەکانی چەند ساڵی ڕابردوو و وردبوونەوە لە ڕەهەندە جۆراوجۆرەکانی پێمان دەڵێن بزووتنەوەی ئێعترازیی خەڵکیش لە ئێستادا بەستێنی لەباری بۆ شکڵگرتنی شۆڕشێکی سەرانسەری لەسەر بنەما و بایەخەکانی لیبرالی و ڕەتکردنەوەی ئیسلامی سیاسی خوڵقاندوە.

ئەو شۆڕشە بۆ ڕاستکردنەوەی شۆڕشی ٥٧ دەبێت و سەرکەوتنەکەشی لەگرەوی دەستەبەری یەکیەتیی بەکردەوەی ئۆپۆزیسیۆن و سازماندانی هەراو و جەماوەریی نێوخۆدایە. دەمێنێتەوە فاکتەری دەرەکی کە ئەمجارەیان پێویستە ڕوانگەی ڕۆژئاوا و کۆمەڵگەی جیهانی لەسەر تەوەری پشتیوانیی ڕەها لە بزووتنەوەی نارەزایەتیی نێوخۆ و وەگەڕخستنەوەی کەمپینی گوشاری لانیزۆر بۆ سەر کۆماری ئیسلامیی ئێران بێت.

سیمای کۆمەڵگەیەکی بەهەڵوێست، ئەمجارەیان لە سەقزەوە

سمایل شەرەفی

ڕۆژی هەینی، ٦ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ی هەتاوی بە هەزاران کەس لە خەڵکی شاری سەقز و وەرزشوانان و زۆرێک لە خەڵکی شارەکانی دیکەی کوردستان، بە بەشدارییان لە ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی وەرزشوانی جوانەمەرگی شارەکە، فەریار ئەمینیپوور، نیشانە و تەعبیرێکی دیکەی ئەمڕۆییان لە هەڵوێست و ڕەفتاری کۆمەڵگەی کوردستان تۆمار کرد. هەڵوێست و ڕەفتارێکی جەماوەریی وەک ئەوەی لە ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی تەرمی ژینا ئەمنیدا شۆڕشێکی گەورەی سەرانسەریی لە ئێران و کوردستاندا لێکەوتەوە.

گۆڕستانی ئایچی بۆ جارێکی دیکە بوویەوە بە مەکۆ و گۆڕەپانی کۆبوونەوەی هەزاران کەس لە خەڵکی شاری سەقز و شارەکانی دیکەی کوردستان کە بە دروووشم و ڕەفتارەکانیان، ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی ژینا ئەمینی هەر لەم گۆڕستانە لە ٢٦ی خەرمانانی ١٤٠١ی هەتاوییان بیر خستینەوە.

خەڵک بە ڕێزگرتن لە ڕۆڵەیەکی وەرزشوانی گەلەکەیان کە وێڕای بەدەستهێنانی چەندین خەڵاتی پاڵەوانی بۆ خۆی، یانەکەی، شارەکەی و گەلەکەی کە بەداخەوە لە ڕووداوێکی هاتوچۆدا لە وڵاتی تایلەند گیانی لەدەست دابوو، لە کەرنەڤاڵێکی جەماوەریدا کە هەموو چین و توێژەکان تیایدا بەشدار بوون هاواریان کردەوە؛ "هەتا کوردێک بمێنێ، کوردستانیش دەمێنێ".

هەر ئەم خەڵکە کە ساڵێک و چەند مانگ پێش ئێستا، ئیستارتی مودێرنترین شۆڕشی جەماوەریی سەرشەقامەکانی کوردستانیان لێدا و دروووشمی "ژن، ژیان، ئازادی"یان کردە هەوێنی بزووتنەوەیەکی بەرینی سیاسی – کۆمەڵایەتی کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی لە تەواویەتی خۆیدا تووشی چالش و پووکانەوە کرد، دیسان و لە دەرفەتێکی دیکەدا ڕێکخراوتر لە جاران پەیامی "بەردەوامی" و "زیندووبوون"ی کۆمەڵگەی کوردستانیان بڵاوکردەوە.

دەزگای سەرکوتی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە پێیوابوو بە کوشتن و کوێرکردنی هەزاران کەس لە لاوانی بەرهەڵستکاری سەر شەقامەکانی ئێران و کوردستان و دەستبەسەرکردنی دەیانهەزارانیان و لەسێدارەدانی چەندین کەسیان دەتوانێ ئەم ناڕەزایەتییانە سەرکوت و کپ بکات، ئێستا دەبێ دوای ناڕەزایەتیی بەردەوامی خانەنشینان و کۆبوونەوە جەماوەرییەکانی خەڵکی کوردستان بەتایبەت لە شارەکانی شنۆ، نەغەدە و سەقز، بۆی دەرکەوتبێ کە خراپ لە ئیرادەی مافخوازانەی خەڵک تێگەیشتووە.

کۆبوونەوە جەماوەرییەکەی ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی کاکە فەریار لە سەقز، وێڕای سەرنجدان بە شێوازی بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمەکە، بەشداریی بەرچاوی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگە بەتایبەت بەشداریی بەرچاوی مامۆستایانی ئایینی، ژنان و کچان و وەرشوانان، نێوەڕۆکی پەیام و درووشمەکان و کەڵکوەرگرتن لە هێما و سەمبولە تایبەتەکان و گوڵبارانکردنی گۆڕی ژینای ئەمینی، سەلماندنییەوە کە کۆمەڵگەی کوردستان لە هەڵبژاردنی ڕێگا درووستەکە، لێبڕاو و جدییە.

ڕێگای کۆمەڵگەی کودستان؛ یەکگرتوویی و بەجەماوەریکردنی خەباتێکی مافخوازانەی دوور و درێژە. لەم خەباتەدا کۆمەڵگە بە ئاستێکی بەرز لە شعووری نەتەوەیی گەیشتووە و بەکەڵکوەرگرتن لە ئامراز و بەستێنە ئەمڕۆییەکان و، ڕێکخستنی ڕەفتارە بڵاوەکان لە چوارچێوەی ڕەفتارێکی گشتگیری جەماوەریدا کە هەوێنەکەی هەستکردن بە زەروورەتی یەکێتی و یەکگرتوویییە، بزووتنەوەیەکی جەماوەری لێ ساز دەبێ. بزووتنەوەیەک کە تاکەکانی کۆمەڵگە تیایدا؛ بە خۆدەربازکردن لە "کەمتەرخەمی" و "بێتەفاوەتی" خۆیان لە بەرانبەر پرسە گشتییەکاندا بە"بەرپرسیار" دەزانن و لە بەستێنێکی بەرینی زەینیی هاوچارەنووس لەگەڵ یەکتردا، خۆیان لە مەیدانی عەینی و بەرهەستدا پێکەوە دەبیننەوە و ڕەفتارێکی گشتی و پێکەوەیی لەخۆ نیشان دەدەن. ئەم پێکەوەیی و یەکگرتووییە کە بێگومان بەرهەمی تێگەیشتنی "تاک" لە بەرژەوەندیی هاوبەش و، دەرککردن بە هێزی یەکگرتوویی بەرانبەر بە دژبەر و، تەنیا ڕێگەی دەستبەرکردنی ماف و ئازادییەکانە، هەوێنی ئەو ڕەفتارە گشتی و جەماوەرییانەیە کە کۆمەڵگەی کوردستان لەم ساڵانەدا خەریکە بە جوانی و بە وشیارییەوە تاقییان دەکاتەوە.

تەنیا لە ماوەی دوو– سێ حەوتووی ڕابردوودا بە هۆی دوو ڕووداوی ناخۆشی؛ کەوتنە ژێر ڕنووی سێ شاخەوانی کورد لە کوێستانەکانی شنۆ و گیان لەدەستدانی وەزشوانێکی دیکەی گەلەکەمان لە شاری سەقز، ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی ئەم سەرمایە وەرزشیانەی کوردستان بوونە گۆڕەپان و دەرفەتێک کە کۆمەڵگەی کوردستان خۆی نیشان بداتەوە. لەم خۆدەرخستنانەدا کە دەیانخوێنینەوە، بە تەواوەتی هەست بە کۆمەڵگەیەکی زیندوو، بەهەڵوێست و خاوەن پەیامی تایبەتی دەکرێ. خودی شێوازی دەرکەوتنەکان سەلمێنەری ئەو ڕاستییەن کە کۆمەڵگەی کوردستان، لە ژێر کارتێکەریی بزووتنەوە گەورە و بەڕابردووە شوناسخوازەکەی کوردستان و ڕێکخراوە مەدەنییەکان دا، کۆمەڵگەیەکی ڕێکخراو و یەکانگیرە. کۆمەڵگەیەک کە سەرەڕای کارکردنی دەیان ساڵەی دەوڵەتانی ناوەندگەرای ئێرانی بۆ لێکهەڵوەشان و لەپەراوێزخستنی، بە تێپەڕین لە جیاوازییە نەریتییەکان، وەک پێکهاتەیەکی ئۆرگانیکی ڕێکخراو خۆی بەڕێوە دەبات.

لە درووستبوونی ئەم خۆبەڕێوەبەرییەدا زەروورەتی یەکێتی و یەکگرتوویی بۆ فورمولەکردنی داخوازییەکان لە چوارچێوەی ئەو درووشم و پەیام و ڕەفتارانەی لەم ڕێوڕەسمە جەماوەرییانەدا دەبیندرێ، پاڵنەری سەرەکییە کە هەوڵدان بۆ پاراستن، پەرەپێدان و گەشەسەندنی ئەرکی هەموو تاک و کۆیەکی کۆمەڵگەی کوردستانە.

بەشداری‌نەکردن چی دەگۆڕێ؟

کەریم پەرویزی

لەوەتەی ڕێژیمی داگیرکەری ویلایەتی فەقیهی دەسەڵاتی لە ئێراندا پاوان کردوە و بە ناڕەوا لە سەر کورسیی ئیدارەکردنی ئەم وڵاتە بەلالێدراوە دانیشتوە، پرسیارێک دووبارە دەبێتەوە: ئایا بەشداریی سیناریۆکانی هەڵبژاردن لە ئێراندا بکرێ یان نە؟

یەکەم بەناو هەڵبژاردن کە لە ئێران بەڕێوە چوو، هەڵبژاردنی جۆری دەسەڵات یان بەقەول ڕیفراندۆمی کۆماری ئیسلامی بوو کە لەو ڕیفراندۆمەدا هەموو بژاردەکانی دیکە وەلا نران و تەنیا یەک بژاردە مایەوە: کۆماری ئیسلامی بەڵێ یان نەخێر؟ هەر وەک لەم بەناو هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگانەی ئەم دەورەیەی ساڵی ١٤٠٢ی هەتاوییەشدا لە زۆر شوێن، و بەتایبەت لە خوراسانی باشوور کە ڕەئیسیی سەرۆک کۆماری ڕێژیم کاندیدە! تەنیا یەک بژاردەیان هێشتوەتەوە و ئەوانی دیکەیان وەلا ناوە تاکوو هەر لە ئێستەوە براوەی سناریۆکە دیار بێ! لەو ڕیفراندۆمەشدا تەنیا یەک بژاردەیان هێشتەوە و لەڕاستیدا خومەینی لە باتی هەموان لە هەڵبژاردن بەشداریی کردبوو و پێویستی نەدەکرد کەس بژاردەی دیکەی بە مێشکدا بێ و لەبەرچاو بێ!

لەم زیاتر لە چوار دەیەدا زۆر جار و لە هەڵبژاردنی جیاوازی برگە جیاوازەکان لە کۆماری ئیسلامیدا، سیاسییەکان و خەڵک دابەش بوون بە سەر دوو بەرەدا، سەرەتا بەرەی یەکەم بەهێز و بەرفراوان بوو و بەرەی دووهەم زۆر لاواز، بەلام ئێستا بەرەی دووهەم زۆر بەرفراوان بووە: بەرەی یەکەم پێیان وابوو بە هەر شکڵێک ئیمکانی هەیە لە هەڵبژاردنەکان بەشداری بکەن تاکوو لە ڕێگەی هەڵبژاردنەوە گۆڕانکاری پێک بێنن!

بەرەی دووهەمیش پێییان وابووە کە هەڵبژاردن لە سیستمی دیکتاتۆریدا هیچ ناگۆڕێ و نابێ بەشدار بی لەو سیناریۆیە.

سەرەتا تەنیا کوردستان و هەندێ شوێنی بەرتەسکی دیکە لە ئێران ڕیفراندۆمیان بایکۆت کرد و بەرەی دووهەمیان پێکهێنابوو و زیاتر لە ٨٠ لەسەدی ئێران لە بەرەی یەکەم بوون! ئێستا بۆ ئەم سیناریۆی هەڵبژاردنی مەجلیسەی ڕژیم لە ڕەشەمەی ١٤٠٢ و ساڵێک دوای شۆرشی ژینا باس لەوە دەکرێ کە زیاتر لە ٨٠ لەسەدی کۆمەڵگای گەلانی ئێران لە بەرەی دووهەمن و کەمتر لە ٢٠ دەرسەد لە بەری یەکەم ماونەتەوە!

بەڵام پرسیاری بنەڕەتی دێتە پێش و ڕووی لە ئەوانەیە کە بەشدارینەکردنیان پێ باشە: ئاخۆ گەر بەشداری لەهەبژاردنی ڕێژیم هیچ ناگۆڕێ، ئەی بەشدارینەکردن چ شتێک دەگۆڕێ؟

سەبارەت بەم پرسیارە دەبێ دوو شت بڵێین:

یەکەم: گەر بە شێوەی هزرمەندیش کەسانێک نەیاندەزانی کە لەم ڕێژیمەدا هیچ ناگۆڕدرێ، ئیدی بە شێوەی ئەزموونکراوی زیاتر لە چوار دەیە نیشانی دا کە بەشداریکردن لە سناریۆی هەڵبژاردن بە هەر ناوێک و بە هەر شێوەیەک هیچ ناگۆڕێ. بەشداری‌نەکردنیش لە نێو ڕێژیمدا و لە مۆرەکانی ڕێژیمدا هیچ ناگۆڕێ بەڵام لە نێو کۆمەڵگادا گۆڕانکاریی قووڵ دروست دەکا! گۆڕانکاریی بەشدارینەکردن بریتیە لە گۆڕینی ڕوانگە و هەڵوێستی خەڵک بەرامبەر بە سیستمی داسەپاو و دوورکەوتنەوەیان لێی و چیدی هیوا پێ هەڵنەبەستنیان و لە بیری ڕێگای دیکەدا بوون! بەشدارینەکردن لە سناریۆی ڕژم لە ڕژیم دوورت دەخاتەوە و ئیرادەی سەربەخۆبیرکردن و بڕیاردانت تێدا بەهێز دەکا و هەستی خەبات و خۆڕاگریت تێدا دەژیێنێتەوە. شۆڕشی ژینا ئاکامی سیاسیی بەشداری‌نەکردن لە سیناریۆی دیاریکردنی ڕەئیسی وەکوو سەرۆککۆماری ڕژیم بوو. بەشدارینەکردن لە هەڵبژاردنی مەجلیسی فەرمایشیی فەرماندەکانی سوپاش لە زستانی ئەمساڵدا، شۆڕشی قووڵتر لە شۆڕشی ژینای بەدوادا دێ.

دووهەم: بەشداریکردن لە سیناریۆی هەڵبژاردن لە ڕێژیمدا هیچ ناگۆڕێ، بەڵام حەشیمەتێکی زۆری تەبلیغی بۆ ڕژیم دروست دەکا کە لە کۆمەڵگەی جیهانیدا بڵێ دوای ئەو هەموو کوشت و کوشتارەی کە لە نەتەوەکانی ئێرانی دەکەم ، ئەوان هێشتا عاشقی قامچییەکانی جەللادەکەیانن و بەوپەڕی سۆزەوە بەرەوپیری بانگەوازی جەللادەکەیان دێن! لە نێو ڕای گشتیی جیهانیدا ئومەتی هەمیشە دەر سەحنەیەک نومایش دەکا کە وەکوو مێگەل بەدوای وەلیی فەقیهەوەن. بەشدارینەکردن تەواوی سیحر و تەلیسمەکانی وەلیی فەقیهە لەوبارەوە باتڵ دەکاتەوە و ئیدی جیهان دەزانێ کە ئەم ڕژیمە هەموو شتی بە درۆو تەزویر بووە! دیکتاتۆری تەنیا لە نێوەڕاستی گۆڕەپانی هەقیقەتدا بە ڕووت و قووتی! دەمێنێتەوە و خۆی و گۆپاڵبەدەستەکانی.

وێستگە

پرۆژەی شکستخواردوو

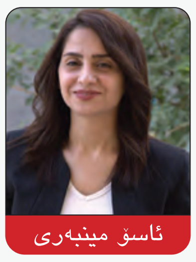
ئاسۆ مینبەری

بەپێی ئامارەکانی ناوەندی ئاماری ڕێژیمی ئێران، ٣٢ میلیۆن و ١٧٠ هەزار ژن لە ئێراندا هەن کە تەنیا ٣ میلیۆن و ٨٦٦ هەزار کەسیان لە دەرەوەی ماڵەوە خەریکی کار کردنن!

هەواڵدەریی ئیرنای ڕێژیم بە بڵاوکردنەوەی ئەم ئامارە ئاوڕي لە پرسی کارکردنی ژنان داوەتەوە و نووسیویەتی: "نەوەی نوێی کچان پێیان وایە چونکە لە زانکۆکاندا دەخوێنن و لە زانستی ڕۆژ تێدەگەن، دەبێ لە ئیدارە یان کۆمپانیایەک دامەزرێن و لە دەرەوەی ماڵەوە کار بکەن؛ ئەم کچانە لەژێر کاریگەریی ئەو شاتەنەدا کە لە قوتابخانە و زانکۆ فێری کراون، خوێندن زیاتر بۆ بەدەستهێنانی کار و پیشە و بەرزکردنەوەی پێگەی خۆیان لە کۆمەڵگەدا دەبینن بەڵام ڕاستییەکە شتێکی دیکەیە."

ئەم هەواڵدەرییەی ڕێژیم دواتر بۆ پشتڕاستکردنەوەی قسەکەی خۆی، ئاماژەی بە کۆبوونەوەی ڕۆژی ٦ی بەفرانباری ئەمساڵی خامنەیی لەگەڵ ژنان، بەبۆنەی ڕۆژی ژن لە ئێران کردوە و گوتوویەتی لەم دیدارەشدا، بەشێکی گرینگ لە قسەکانی خامنەیی پرسی ماڵداری و مودیرییەتی ماڵەوە لەلایەن ژنانەوە بوو!

هەر لەم چوارچێوەیەدا، لە پۆلی دوازدەدا لە قوتابخانەکانی ئێران، کتێبێک لەژێر ناوی "مودیرییەتی بنەماڵە و شێوازی ژیان_ تایبەت بە کچان" دەگوترێتەوە کە زۆر کەس بە دژەژنترین کتێبی مێژووی ناو دەبەن. بۆ نموونە لە بەشێک لەم کتێبەدا هاتوە کە کچ نابێ سەبارەت بە ئازادییە تاکەکەسییەکانی، خۆی لەگەڵ براکەی بەراورد بکات چونکە ئەو کوڕە و ئەم کچ!

یان لە بەشێکی دیکەدا، هاوسەرگیری بۆ کچ بە شتێکی زۆر گرینگ ناو دەبات و دەنووسێ: لەپێشترێتیی دەرفەتی زێڕینی هاوسەرگیرییە و بۆ خوێندن هەمیشە کات هەیە! لە بەشێکدا کاری ماڵەوە بە ئەرکی کچ پێناسە دەکات و لە شوێنێکی دیکەدا، بە پەرەدان بە بیری پیاوسالاری و زاڵبوونی پیاو بە سەر ژندا و بەپێناسەکردنی چەمکی غیرەت، دەنووسێ: بە هەستی بەهێزبوون و پشتیوانی لە ژنان غیرەت دەگوترێ و پیاوی غیرەتی لەسەر شێوازی جلوبەرگی ژنان هەستیارە!

بە سەرنجدانێک بەم بابەتانەی کە باس کران، تێدەگەین کە ڕێز و پێگەی ژن لای کۆماری ئیسلامی چۆنە! کۆماری ئیسلامی وەک دەسەڵاتێکی تۆتالیتر، هاتووەتە نێو تایبەتیترین بەشەکانی ژیانی ژنانەوە و هەموو ئامانجەکەشی پەرەدان بە ئیدئۆلۆژیی چەقبەستووی خۆیەتی.

سەرنجڕاکێش ئەوەیە خامنەیی لە قسەکانی خۆیدا لە دیدارەکەی مانگی بەفرانباردا کە ئاماژەی پێ کرا گوتوویەتی ڕوانگەی ئیسلام لە پرسی ژندا، ڕوانگەیەکی لۆژیکی و ئیستدلالییە، بەڵام ڕوانگەی ئورووپا، تەنیا بۆ قازانج و چێژوەرگرتنە!

لانیکەم هەموومان باش دەزانین کە لە وڵاتانی ئورووپاییدا، چۆن ژنان توانیویانە لە هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووریشدا ڕۆڵ ببینن و بەبێ سەرنجدان بە ڕەگەزیان ڕێگای پێشکەوتن و سەرکەوتنیان بۆ هەموار بکرێ.

پەراوێزخستنی ژنان لە یەکەمین ڕۆژی هاتنەسەرکاری ڕێژیمی ئێرانەوە، هەتا ئەمڕۆ درێژەی هەبووە. جارجار لە کۆبوونەوەی لەو چەشنەدا، خودی خامنەیی یان یەکێکی دیکە لە بەرپرسانی ڕێژیم هەوڵ دەدەن بە پیرۆزنیشاندانی ئەرکی ماڵداری، کەڵئاوەژوو لە هەستیاربوونی ژنان بەنسیبەت بنەماڵە و منداڵەکانیان وەربگرن و وایان بۆ پێناسە بکەن کە ئەرکە سەرەکییەکەیان خزمەت بە بنەماڵەیە و ئەگەر لەو چوارچێوەیە بترازێن، پیرۆزبوونی خۆیان وەکوو دایک و وەکوو هاوسەر لەدەست دەدەن. دروستکردنی هەستی گوناح لە ژناندا، بۆ ڕێژیم زۆر ئاسانە، لانیکەم لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا ئەمەمان بینیوە کە هەمیشە لە میدیاکانی خۆیدا، ژنانێکی نیشان داون کە دەستیان لە داهاتوو و ژیانی خۆیان شۆردووتەوە و تەنیا ویستوویانە خزمەت بە بنەماڵەکەیان بکەن، چونکە پێیان وتوون بەهەشت لەژێر پێی دایکاندایە!

پێناسەکردنی ئەرک بۆ ژنان، بەپێی ئیدئۆلۆژیی ڕێژیم، پرۆژەیەکی چەند ساڵەیە، لە قوتابخانەکانەوە دەست پێ دەکات و دواتریش لە لە ڕێگەی میدیاوە، بنەماڵەکانیش بۆ وەرگرتنی ئەم بیرکردنەوەیە ئامادە دەکات، بە جۆرێک کە لادان لەم چوارچیوەیە وەکوو تاوانێکی گەورە چاوی لێ ئەکرێت و ئەوەی کە لای داوە، سزاشی بەسەردا دەسەپێت!

هەمیشە ژن لای کۆماری ئیسلامی وەکوو ئامرازێک بەکار هێنراوە، جارێک ژنان کۆ دەکرێنەوە تاکوو پێیان بوترێت کە ڕەسەنترین کای ئێوە هەمان ماڵداری و بەخێوکردنی منداڵە، جارێکیش لە بەرەبەری هەڵبژاردنەکاندا، دەیانکەن بە بووکەڵەیەک بۆ بەڕێوەبردنی یارییەکەی خۆیان و لە تەلەڤیزیۆندا ڕێک بەپێچەوانەی چوارچێوەکەی خۆیان ئیزنی دەرکەوتنیان پێ دەدەن!

بەراوردکردنێکی دۆخی ژنان لە ئێران و ئورووپا، قسەکەی خامنەیی بەتەواوەتی دەباتە ژێر پرسیارەوە، بەپێچەوانەی کۆمەڵگەی ئێران کە وەکوو زیندانێکی گەورە بۆ ژنانە، کۆمەڵگەی ئورووپایی زۆر جار بۆ ژنانی وڵاتەکەی خامنەیی باشترین شوێن بۆ گەشەکردن بووە!

کۆماری ئیسلامی بە سەرقاڵکردنی ژنان بە کاری ماڵەوە، هەمیشە لە هەوڵدا بووە کە نیوەی وزەی کۆمەڵگە لە بنەڕەتدا بێدەنگ بکات، چونکە بێگومان بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ نیوە ئاسانتر لە هەمووە! بەڵام سەرەڕای هەموو هەوڵە ئیدئۆلۆژیکەکان و پرۆسەی پەروەردەی چەندین ساڵە، شکستخواردووی مەیدانەکە کۆماری ئیسلامی بوو، بەتایبەت لە ماوەی زیاتر لە یەک ساڵی ڕابردوودا ئەوە ژنان بوون کە تەواویەتی ڕێژیمیان خستە لەرزەوە و وزەیان بۆ بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ بیری چەقبەستووی ڕێژیم بەکار هێنا.

ژنان بە تێکۆشانی خۆیان سەلماندوویانە کە هیچکات قەتیس ناکرێنەوە و بۆ شەڕ لەگەڵ دواکەوتوویی و یاسای دژەژن هەمیشە ئامادەی مەیدانی خەباتن.

کوردستان
ژمارە ٨٦٤
١٥ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ _ ٤ی فێورییەی ٢٠٢٤

ئامێریکەن سپێکتەیتەر – جەیمز هـ. مەکگی
و لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

ئێمە لەگەڵ مەلاکانی ئێران لەشەڕ داین، یەکێک دەبێ ئەوە بە جۆ بایدن بڵێ

لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا، من هەموو بەیانان پێش هەموو شتێک چاوەڕوانی هەواڵی تازە لەبارەی دوو کەسەکەی هێزی تایبەتیی دەریایی بووم کە لە کەنارەکانی سومالی بێسەروشوێن بوون. بەو هیوایە، سەرەڕای ئەگەری کەم، بە زیندوویی بدۆزرێنەوە. من لە ماوەی تەمەنمدا شانازیی کارکردن لەگەڵ بەشێک لە ئەندامانی ئەو کۆمەڵگەیە بچووک بەڵام زۆر تایبەتییەم هەبووە. ئەمن بەئانقەست کەلک لە وشەی "کۆمەڵگە" وەر دەگرم. ئەوە دەستەواژەیەکە کە ئەوان زۆر جار بۆ وەسفی خۆیان کەلکی لێ وەردەگرن و، کاتێک گوێیان لێ ڕادەگری کاتێک لە بارەی یەکتردا قسە دەکەن، ئەو وەسفکردنە زۆر ڕاستە. ئەوان بە ڕاستی کۆمەڵگەیەکن، کۆمەڵگەیەک کە لەسەر بەهای هاوبەش، ئەزموونی هاوبەش و بەڵێنییان بۆ بوون بە باشترین دامەزراوە. بێگومان ئەوان هەر ئێستا لەگەڵ بیرکردنەوە لە چارەنووسی هەڤاڵەکانیان گەلێک زامدارن. هەروەها گومان لەوەدا نییە کە ئەوان دەخوازن بەرپرسیارانی ئەو ڕووداوە سزا بدرێن. چونکە ئەوانە تەنیا قوربانیی ڕووداوێکی دڵتەزێنی نەخوازراو نین، ئەوان قوربانیی شەڕن.

هەر ئەمریکاییەکی ڕاستەقینە دەبێ لەبەر چارەنووسی دڵتەزێنی ئەوان بەپەرۆش بێ و تەنانەت بۆ موعجیزەیەک بپاڕێتەوە. هەروەها هەر ئەمریکاییەکی ڕاستەقینە دەبێ بە سۆزەوە هیوادار بێ کە خوڵقێنەرانی ئەو چارەنووسە سزا بدرێن. ئێمە ڕەنگبێ ناچار بین بەرەوڕووی "ڕاستییەکی تاڵ" بۆ بەڕێوەبەرایەتی بایدن ببینەوە، ڕاستییەکی گەلێک تاڵتر لەوەی "ئاڵ گۆر" بیری لێ دەکردەوە. ئێمە لەگەڵ ڕێژیمی ئێران لەشەڕ داین. کاتی هاتوە ئەوە قبووڵ بکەین، دەرئەنجامی پێویست وەرگرین و دەست بە گرتنەبەری هەنگاوی پێویست بۆ کۆتاییهێنانی خێرا و سەرکەوتووانە بەو شەڕە بکەین.

هاوکات کە دەگەینە ئەو دەرئەنجامە، ئێمە دەبێ سێ گەڵاڵەی درۆیین وەلا نێین. یەکەم، ئەو شەڕە دژی خەڵکی ئێران نییە. شەڕەکە لە لایەن دیکتاتۆری ئایینی شیعە، "ڕێبەری گەورە" عەلی خامنەیی، ئاڵقەی تیۆکراتی نزیک لە ناوبراو و تاقمێکی مەزنتری توندڕەوی ئیسلامیی نێو سوپای پاسدارانەوە، هەڵایسا.

هەر چاودێرێکی وردی ئێران ئەوە باش دەزانێ کە سەرەڕای پشتیوانیی بەربەرینی جەماوەر بۆ ڕووخاندنی دەسەڵاتی شا، زۆر دەمێکە مەلاکان پشتیوانیی جەماوەرییان نەماوە، ئەوە بە مێژووی خۆپیشاندانە جەماوەرییەکانی پەتیا پەیتا لە ڕابردوودا پشتڕاست کراوەتەوە وتەنیا بە سەرکوتی دڕندانە لەگەڵ پڕۆپاگاندای بێوچانی فریودەرانە ئەو خەڵکە کپ کراوە. ئەوە کارێکی زۆر ساکارە کە لە مشتومڕەکاندا لەسەر قەیرانی هەنووکەیی هاوڕا بکەی "شەڕ لەگەڵ ئێران" و بێتوو ئەوە بکەین خیانەت لە خۆمان و لە خەڵکی ئاسایی ئێران دەکەین.

> **ئێمە دەمانتوانی لە کاتی ناڕەزایەتیی پارەکەدا کاری زۆرتر بکەین، ئاستەمە بڵێن دەکرا کەمتر لەوەی کرا بکەین. ئاخۆ ئێمە دەتوانین ڕێژیمی ئێستا بڕووخێنین؟ لە باشترین حاڵەتدا، مێژوو پێمان دەڵێ ئاڵوگۆڕێکی ئەوتۆ کەتوارگەرایانە نییە. بەڵام ئاخۆ ئێمە لانی کەم دەتوانێن ڕێگریی لە دەربرینی خولیای خەڵکی ئێران بۆ گۆڕینی ڕێژیم نەکەین؟ بێگومان ئێمە دەتوانین ئەو کارە بکەین، بەڵام تەنیا کاتێک ویستی ئەوان وەپێش خولیای خۆمان بۆ جێبەجیکردنی ڕێککەوتنی ناوکی لەگەڵ مەلاکان بدەین.**

دووهەم، ئەوە "شەڕی پێشگیرانە" لەلایەن ئێمەوە نییە. "شەڕی پێشگیرانە" دەستەواژەیەکە کە بەردەوام باسی لێوە دەکرێ، بە تایبەت لە لایەن چەپی سیاسییەوە و هەروەها لەلایەن بەشێک لە کۆنەپارێزەکانیشەوە. ئەوە هەمیشە کارێکی نەشیاو نییە. چەند بەڕێوەبەرایەتی وڵاتە یەکگرتووەکان حەزێکی قووڵی ناتەندروستییان بۆ "نەتەوەسازی" و بۆ هەوڵی باش بیرلێنەکراوەی سەپاندنی بایەخەکانمان دا، لەجیات ڕەزامەند بوون بە پیشاندانی خۆمان وەک مودێل بۆ ئەوانیتر و ئیزن دان پێیان، کە بە مەرجی ویستی خۆیان هەڵبژێرن. هەرچۆنێک بێ ئەوە سەردەمێک "باشترین شێوە"ی هەڵسوکەوتی ئەمریکا تونایی پشتیوانیی لە ڕایەڵەیەکی بەڕاستی جیهانیی تێرۆریستییان نەبوو کە بتوانێ هێرش بکاتە سەر شێوەی ژیانی ئێمە. بەڵام ئەمرۆ دۆخەکە چۆنە؟ تەنانەت بێتوو ئیسرائیل حەماس تێک بشکێنێ، کە بتوانێ وەها بنوێنێ کە بە شێوەیەکی دیکە سەر هەڵناداتەوە. ئەدی حیزبوڵڵا، کە دامودەزگاکانی، بە پشتیوانیی سوپای پاسداران، گەلێک لە بنکەکانی لە لوبنان بەو لاوەترن؟ مرۆڤ هیواداره پێویست بە یازدەی سێپتەمبەرێکی دیکە نەکات تا ئێمە لە خەو، لەمەڕ هەڕەشەکە لەسەر خاکی خۆمان، هەستێنێ.

نهێنییەکی چەپەڵی ئاسایشی نیشتمانیی وڵاتە یەکگرتووەکان ئەوەیە کە سنووریکی لەگەڵ باقی دنیا بوو.

شەڕی ئێستا "شەڕی پێشگیرانە" نییە. کەلکوەرگرتنی ڕێژیمی ئێران لە بەکرێگیراوان شتێکی ڕوون و ئاشکرایە و پێوەری سووکایەتیی مەلایان بە کاربەدەستانی سیاسەتی دەرەوەی وڵاتە یەکگرتووەکانە. بەڵام هەڵە مەکەن، ئەگەرچی هێشتا بۆمبارانکردنەکان و تەقەکان نەگەیشتوونە خاکی ئەمریکا، بەرژەوەندییەکانمان، بەرژەوندییە ڕاستەقینە و ژینەکییەکان، نە وەکوو تەنیا بەرژەوەندییە خەیاڵییەکانی گلۆبالیستەکان، هەر ئێستا لەژێر هێرشدان. بڕواننە هێرشەکان بۆ سەر کەشتیوانیی لە دەریای سوور. ڕێبەرایەتیی حوسییەکان پێداگرن کە ئەوان تەنیا ئەو پاپۆڕانە دەکەنە ئامانج کە بەرەو ئیسرائیل بەڕێوەن، ئەوە درۆییەکی ئاشکرایە.

ئەو هێرشانە نیشاندانی دەسەڵاتن، دەسەڵات بەسەر بازرگانیی گرینگی جیهانییەوە و، دەسەڵات بەسەر وڵاتە یەکگرتووەکانەوە، هەم وەکوو لایەنی سوودمەند بوو و هەروەها پارێزەری ئەو بازرگانییە. ئەوە خولیایەکی باشە کە داوای گەڕاندنەوەی ئابووریی وڵاتە یەکگرتووەکان بۆ نێو خاکەکەی دەکرێ، بەڵام تەنانەت ئەو کەسانەی بەو خولیایە وەفادارن دەبێ بزانن کە ئێمە ڕێگایەکی دووروودرێژمان ماوە تا بگەینە ئەو ئاستە کە پەیوەندییەکانمان لەگەڵ دنیا بپچڕێنین و لە هەمان کاتدا ستانداردی ئێستای ژیانمان بپارێزین. مرۆڤ پێویست ناکا بڕوا بە درۆیەکانی کۆڕبەندی ئابووری جیهان و لایەنگرانی بکات تا لەو ڕاستییە ساکارە تێبگات.

سێهەم، ئەوە شەڕێک نییە کە تەنیا بە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست سنووردار بکرێ و هەروەها تەنیا لەبارەی ئیسرائیل دا نییە. بێتوو سەرنج بدەین، هەموو ڕۆژێک ئەوەمان بیر دەخرێتەوە، کە ئێمە، واتە وڵاتە یەکگرتووەکان، لە لایەن مەلاکانەوە بە "شەیتانی مەزن" ناو دەبرێین. ئێمە خۆمان بە ڕوانگەی "بژی و لێگەڕێ بژین" بەرانبەر بە باقی دنیا دەلاوێنینەوە، بەڵام ئیسلامیستە توندئاژۆکان شتەکان بە شێوەیەکی جیاواز دەبینن. ئێمە دەتوانین جیاوازیی لەنێوان موسڵمانی ئاسایی و ئەو توندئاژۆیانە دانێین، بەڵام نیشاندانی نەفرەتی ئەو دواییانە لە شارە مەزنەکانمان و لە زانکۆکانمان، کە لەلایەن بەناو "میانڕەوەکانەوە" هیچ ئالنگارییەکیان بۆ دروست نەکرا، بیر هێنرەوەیەکی بەهێزە کە نەفرەتی ئیسلامیستەکان لە پشت ئەو ئاجێندایەیە و ئەو نەفرەتە زۆر لە دروشمی "لە ڕووبارەکەوە تا دەریایەکە" بەولاوەتر دەچێ.

ئێمە سەردەمانێک، کاتێک داعش، داعشتان لە بیر ماوە؟ داوای "خەلافەت،" دەستەواژەیەک کە بەتەما بوو هەموو دنیا بگرێتەوەی دەکرد، لەوە تێدەگەیشتین. بەڵام لە هەڕەتی برەویاندا، نە داعش و نە ئەلقاعیدە ئەو دەسەڵاتی سەربازی و ژیۆپۆلیتیکییەی کۆماری ئیسلامیی ئێرانیان نەبوو. هیچکام لە لایەنەکانی دیکە، تەنانەت تاڵەبانیش لە ترۆپکی دەسەڵاتدارییاندا، بەتەواوی ئاوالی لە باشوور هەیە، ئێمە هیچ نازانین چەند ئیسلامیستی تێرۆریست کە ئێران ڕاهێنانی پێ کردوون، هەر ئێستا دزەیان کردووەتە نێو وڵاتە یەکگرتووەکان، بە تایبەتی ئێستا کە بە ئازادی تیکەڵاوی ئەوانەی دیکە بوون کە نەفرەتیان لە ئێمەیە و لە نێومانداں. ڕەنگبێ چینییەکان لە دۆخێکی باشتر دابن تا کەلک لە لاوازییەکانی ئێمە وەرگرن، بەڵام ڕێژیمی ئێران، بێگومان، لەو ڕوانگەیەوە لە پلەی دووهەم دایە و لە کاتێکدا کە سەرۆک شی پێشبینی خشتەیەکی کاتیی دەکات کە لە ٢٠٢٧ دەست پێدەکات، ڕێژیمی ئێران هەر ئێستا دژی ئێمە شەڕی ڕاگەیاندوە.

بەدڵنیاییەوە، ئەوە هۆی دڕندەییەکانی حەماس لە ٧ی ئۆکتۆبرە و هەروەها هۆی شەپۆلی هەنووکەیی هێرش بۆ سەر پاپۆڕەکانی دەریای سوورن، ئەو هێرشانەی کە لەو دواییانەدا ڕاستەوخۆ ئاراستەی پاپۆڕی ئەمریکایی کراون. گومان لەوەدا نییە کە هەر مەبەستێکی دیکە بوونیان هەبووبێ، هێرشی ٧ی ئۆکتۆبر بە مەبەستی لەنێوبردنی هیوای نزیکبوونەوەیەکی بەردەوام لە نێوان ئیسرائیل و عەرەبستان بوو. "ڕێککەوتنی ئیبراهیم" ئالنگارییەکی ئاشکرا بۆ خولیاکانی ڕێژیمی ئێران بوو و گرینگترین هەنگاو بۆ ئاشتییەکی بەردەوام لە ناوچەدا دوای "پەیماننامەی کەمپ دەیڤید" لە ١٩٧٩ لە نێوان ئیسرائیل و میسردا بوو. هەوڵی نوێ و هەڵەی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن بۆ زیندووکردنەوەی ڕێککەوتنی ناوکی لەگەڵ ئێران، سعودییەکانیان دەستەوەستان کرد و هێرشەکانی حەماس، ئەگەری زیندووکردنەوەی ئەو ڕێککەوتنەیان، لە ئێستادا، ناومکین کردوە.

بە هەمان شێوە، دەوری ئێران لە هێرشەکانی حوسییەکان دەبێ بۆ هەموو ئەو کەسانەی چاوی دیتنیان هەیە ئاشکرا بووبێ. ئەو پاپۆڕەی لەو دواییانەدا دەستی بەسەردا گیرا، دەبێ تەنانەت قەناعەت بە گومانداترینەکان بێنێ، بەڵام، بەڕاستی کەس بڕوا دەکات کە حوسییەکان، زیاد لە هەموو کەس ئەو حوسییانە، توانایی دروستکردنی هاژەکی دژە پاپۆڕ و کەلکلێوەرگرتنی وەها کاریگەر لێیانی هەبێ؟ ئەو هاژەکانە لە ئێرانەوە هاتوون، و هەموو کەس ئەوەی لە سەرەتاکانەوە دەزانی.

شاردنەوەی ئەوانە لە پشت هێمای دژە ئیسرائیلی، خەیاڵێکی دڵخۆشکەرانە لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئێرانەوە بووە، بەو ئامانجەکە بیروڕای جیهانیی بۆ هەڵێنانی هەر جۆرە هەنگاوێک بۆ بەرپەچدانەوە، بەلاڕێدا بەرێ. ئەوە، ناڕاستەوخۆ هاندەری سەرەکی بۆ پارێزگاریی لە بەرنامە ناوکییەکەیان بووە. "تەنیا ئامانجی ئێمە لە چوون بەدوای چەکی ناوکی پاراستنی خۆمان لە ئیسرائیل بووە،" و " تەنیا ئیسرائیل و پشتیوانە ئەمریکاییەکەیان بە هێرشکردنە سەر بنکە ناوکییەکانی ئێمە، هەڕەشە لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست دەکەن،" کە بێگومان، "تەنیا ئامانجی ئاشتیخوازانەی لەپشتن."

کە وا بوو، سەرەڕای هەموو ڕێگا گۆڕینەکان و شوێنەونییەکان، هێرشەکە بە ڕاستی بەڕێوەیە و، بێتوو وەڵامی جیدی و بەردەوامی نەدرێتەوە، وێدەچی بەربڵاوتر بێ و ئەوسا ئێمە دەستەوەستان دەمێنینەوە. ئەو بەرپەرچدانەوە دەبێ گەلێک لە لەنێوبردنی هاژەکەکانی حوسییەکان، یان تەنانەت هێرشی ئاسمانی سنووردار بەولاوەتر بێ. بێگومان ئەو دەبێ لە پەیوەندیی لەگەڵ پشتگیریی لە ئیسرائیل بۆ لەنێوبردنی حەماس لەسەر پێ بێ و ئامادە بێ ئەگەر، یان باشترە بڵێین کاتێک حیزبوڵڵا جارێکی دیکە سەر هەڵێنێ، درێژە بەو پشتیوانییە بدا. ئەوە پێویست دەکات پەیامێک بۆ تەماشاوانان، کە خەریکی سەیرکردنن، وەکوو فەڕانسە، ئیتالیا و ئیسپانیا، بنێردرێ کە ئەوانیش پێویستە تێکەڵ بن و تەنیا لە قەراغەوە چەپڵە لێ نەدەن.

ئەوە ڕەنگبێ هێندێک هێرشی ئاماندجاریش بۆ سەر سامانەکانی ڕێژیم بگرێتەوە، وەکوو هێرشی هاژەکیی لە ٢٠٢٠، کە بە فەرمانی سەرۆککۆماری ئەوکاتی، دۆناڵد ترامپ، سەرۆکی بەدناوی سوپای قودس، قاسم سولەیمانی لەنێو برد. ئەوە بێگومان پارێزگارییەکی بەهێزتر لە تاقمە بچووکەکەی هێزەکانمان لە سووریە و عێراق و، هەروەها هێرشی ڕاستەوخۆیانەتری تۆڵەئەستێنانە دەخوازێ. ئەوە ڕەنگبێ بخوازێ بە نابەدڵی پاکستان هان بدەین وەڵامی هێرشی ئەو دواییانەی هاژەکی بۆ سەریان لەلایەن ئێران بدەنەوە.

بەڵام، لە سەرووی هەموو ئەوانەوە، پێویست بە گرتنەبەری سێ ڕێکاری کاتی جەنگ دەکات. یەکەم، ئەوە بەو مانایەیە کە ئێمە بیرێکی جیدی لە زامی چڵکنی سنووری باشوورمان بکەینەوە و تێرۆریسیتەکانی سەر بە ئێران ڕاوەدوو بنێین کە هەر ئێستا دزەیان کردۆتە نێو خاکمان. ئەوە وەک شتێکی ناهومێدانە دێتە بەرچاو، بە تایبەتی کە ئێستا ئێف بی ئای چیدیکە ناتوانێ ئەو ئامانجە وەدیبێنێ. ڕەنگبێ پارێزگار ئابۆت بتوانێ یارمەتی ڕێنجێرەکانی تێکزاس بکات. هەر چۆنێک بێ، ئەوە دەبێ جێبەجێ بکرێ، ئێمە ناتوانین ئەو شەڕە ببەینەوە ئەگەر نەتوانین خۆمان لە ناوخۆ بپارێزین.

دووهەم، ئەوە بەو مانایەیە کە ئێمە دەبێ هەنگاوی چالاکانە بنێین بۆ هاندان، پشتگیریی و بەهێزکردنی ئەو لایەنانەی ناوخۆی ئێران کە دژی ڕێژیمی هەنووکەیین. ئێمە دەزانین کە ئەوان هەن و پشگیریی جەماوەرییان هەیە. لەو دواییانەدا، تەقینەوەی بۆمب لە گۆڕستانی کرمان، بەڵگەیەکە بۆ قووڵتربوونەوەی دوژمنایەتی دژی ڕێژیمە، سەرەڕای هەوڵەکانی ئایەتوڵڵا بۆ وێناکردنی ئەو ڕووداوە وەک پیلانێکی ئیسرائیلی یان ئەمریکایی. یەکێک لە مەزنترین ئابڕووچونەکانی بەڕێوەبەرایەتی ئۆباما کاتێک ڕووی دا کە ئێمە لە جیات یارمەتیدانی سەرهەڵدانی ٢٠٠٩، دەستەوەستان ماینەوە، هەمووی بە هیوای نابەرپرسیارانەی ڕێککەوتنی ناوکی کە هاندەرەکەی نەوەک کەتوارگەرایی سیاسی بەڵکو زۆرتر دوژمنایەتیکردنی ئیسرائیل و ترس لە کەوتنە نێو تەڵەی پشتیوانیی لە هێرشی ئیسرائیل بۆ سەر بەرنامەی ناوکی ئێران بوو.

دەتوانێن زۆر شتی هاوشێوە لە بارەی وەڵامی بەڕێوەبەرایەتی هەنووکەیی بە ناڕەزایەتییەکانی دژی حیجاب لە ساڵی ڕابردوو بڵێین. ئێمە دەمانتوانی لەو کاتدا کاری زۆرتر بکەین، ئاستەمە بڵێن دەکرا کەمتر لەوەی کرا بکەین. ئاخۆ ئێمە دەتوانین ڕێژیمی ئێستا بڕووخێنین؟ لە باشترین حاڵەتدا، مێژوو پێمان دەڵێ ئاڵوگۆڕێکی ئەوتۆ کەتوارگەرایانە نییە. بەڵام ئاخۆ ئێمە لانی کەم دەتوانێن ڕێگریی لە دەربرینی خولیای خەڵکی ئێران بۆ گۆڕینی ڕێژیم نەکەین؟ بێگومان ئێمە دەتوانین ئەو کارە بکەین، بەڵام تەنیا کاتێک ویستی ئەوان وەپێش خولیای خۆمان بۆ جێبەجیکردنی ڕێککەوتنی ناوکی لەگەڵ مەلاکان بدەین.

سێهەم، ئێمە دەبێ، بە یەکجاریی هەر چەشنە ڕێککەوتنی ناوکی لەگەڵ ڕێژیمی ئێستا لە ئێران وەلا نێین. مافی نەتەوە سەربەخۆکان بۆ پارێزگاریی لە خۆیان، تەنانەت بە گەشەپێدان و بوونە خاوەنی چەکی ناوکی بابەتی کاتێکی دیکەیە، بەڵام وەدەستهێنانی چەکی ناوکی لەلایەن ڕێژیمێکی شەڕانگێزی ئیسلامی، کە بە تەمای سەپاندنی دەسەڵاتی خۆی بەسەر ناچە و دەستڕۆیشتوویی لە هەموو جیهانی هەیە، نابێ قبووڵ بکرێ. هەر ئێستا دۆخەکە خراپە کە ناچارین لەگەڵ هەڕەشە ناوکییەکانی کۆرەی باکوور، چین یان ڕووسیە بژین، بەڵام ئەوانە ئاکامی هەڵەی ماوەیەکی زۆر لەوە پێشن. کاتێکی زۆر کەم ماوە بۆ پێشگرتن بە دووپات بوونەوەی ئەوە لەگەڵ ئێران، بەڵام ئەوە بە عەودالبوونی ساویلکانە بە دوای ڕێککەوتنی ناوکی ئۆباما ناکرێ.

هەنگاوی بچووکی دیکەش بە مێشکدا دێن. چەند پاپۆڕی ئێرانی نقوم بکەن، بە تایبەتی ئەوانەی ئاشکرا بووە خەریکی بە قاچاخ بردنی چەکوچۆڵ بۆ حوسییەکانن، ڕەنگبێ یەکەم هەنگاوی باش بێ. هەروەها یارمەتیی کەیفکردنی ڕێژیمی ئێران بە ئازاد کردنی چەند میلیارد دۆلار دراوی سڕکراو، نەدەین.

کورت و پوخت، لە کاتێکدا کە شەڕەکە دەستی پێ کردووە، دەکرێ سنووردار بکرێ، تەنیا بێتوو ئێمە هەوڵ بۆ سنووردار کردنەکەی بدەین. ئێمە پێویست ناکات ئێران داگیر بکەین، بەڵام ئێمە ناچارین دەست بوەشینین. ئێمە دەبێ پارێزگاریی لەخۆمان بکەین و، کاتێک ئەو کارە بکەین، ڕەنگبێ بتوانین بیر لەوە بکەینەوە چۆن براوە بین.

ڕەنگبێ یەکێک دەبوو جۆ باین لە خەو هەستێنێ و ئەوەی پێ بڵێ.

***

کوردستان
ژمارە: ٨٦٤
١٥ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ _ ٤ی فێبریوەی ٢٠٢٤

هەرەسی شۆڕشی ١٣٥٧

مەنسوور مروەتی

ئەم ڕۆژانە هاوکاتە لەگەڵ ٤٥ ساڵەی سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران دژبە حکوومەتی پاشایەتیی پەهلەوی و هاتنەسەرکاری حکوومەتی کۆماری ئیسلامی. بە ئاوردانەوەیەک لە ساڵانی پێش سەرکەوتنی شۆڕش، خەڵکی ئێران بەهیوای ژیانێکی باشتر و گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی کراوەتر و دێموکرات، بەدژی ڕێژیمی پەهلەوی ڕاپەڕین و بەپێچەوانەی ئەوەی لە دۆخی هەستیاری ئەوکات بیری لێ دەکرایەوە، کۆماری ئیسلامی دەستی بەسەر شۆڕشێکدا گرت کە ئاکامەکەی ئەوە نەبوو کە خەڵک لەوکاتەدا بۆی ڕاپەڕیبوون.

لە ڕاستیدا ڕێژیمی خۆسەپێنی کۆماری ئیسلامی پێش هەموو شتێک دژبە مودێڕنیتە و تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵگەیەکی کراوە و مودێڕن و دێموکرات بوو. ئەگەر ڕێزگرتن لە یاساکانی نێودەوڵەتی و پێوەندییەکی ساخلەم لەگەڵ دنیای نێودەوڵەتی و ڕێزگرتن لە مافەکانی ژنان و پەرەپێدان بە زانستەکانی ئەورۆیی و مۆسیقا و هتد... وەک چەند نموونەیەک لەو تایبەتمەندییانە ناو بەرین، ئەوا زوو بەو ڕاستیە دەگەین کە بەڵێ لە ماوەیەکی زۆر کورتدا لە پاش شۆڕشی ١٣٥٧، شۆڕشەکە لە نێوەرۆک و لە ڕواڵەتیشدا گۆڕدرا بۆ دژایەتی لە گەڵ نوێبوونەوە، پێشکەوتن و ئازادییە دێموکراتییەکان. بۆ وێنە؛ هێشتا ساڵێک بەسەر سەرکەوتنی شۆڕشدا تێنەپەڕیبوو کە باڵوێزخانەی ئەمریکا لەلایەن کۆمەڵێک کەسی توندڕەو کە بەشی زۆریان بە خوێندکارانی شوێنکەوتووی خەتی ئیمام دەناسران داگیر کرا و یەکەم پێشێلکاری بەدژی یاساکانی نێودەوڵەتی لە سایەی ڕێژیمی تازە بەدەسەڵات گەییشتوو لە ئێراندا ڕووی دا. هەر ماوەیەکی کورت دوای سەرکەوتنی شۆڕش، حیجابی زۆرەملێیان بەسەردا ژناندا سەپاند و هەرکەس لەوبارەوە نارەزایەتییەکی هەبا بە توندترین شێوە دەکەوتە بەر تیغی سەرکوت. هەموو ئەو زانستانەی کە بەرهەمی پێشوەچوونی مرۆڤ لە سەردەمی نوێ بوون، لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئەوکات و بەتایبەت لەلایەن خومەینییەوە بە "زانستی شەیتانی" و زانستی دەستی ڕۆژاواییەکان ناوبران و قەدەغە کران. بۆ وێنە خومەینی دێموکراسیی بە سازکراوی دەستی ڕۆژاواییەکان دەزانی و لەوەش شوورەبێتر لەبارەی ئابوورییەوە گوتی؛ "ئابووری هی کەرە" و موسیقای بە حەرام دەزانی. جیابیران و چالاکانی سیاسی و ئەندام و ڕێبەرانی حیزبەکانی دیکە جگە لە حیزبی کۆماری ئیسلامی کەوتنەبەر ئەزیەت و ئازار و ڕاوەدوونان و گرتن و لەسێدارەدان. کارەساتبارتر لە هەموان؛ شەڕێکیماڵوێرانکەری هەشت ساڵەی لە گەڵ عێراق ساز کرد کە جیا لە کوژران و نوقستان بوون و بێسەروشوێن بوونی سەتان هەزار کەس، هێشتا ئاسەواری ئەو شەڕ ماڵوێرانکەرە بە کۆمەڵگەی هەردوو وڵاتەوە دیارە.

کورد وەک یەکێک لە گەلانی چالاکی گۆڕەپانی سیاسی لە ئێرانی ژێردەسەڵاتی پەهلەویدا، یەک لەو نەتەوانە بوو کە تێچووی زۆری بەسەردا سەپابوو، پێشەوای کوردان و یەکەم سەرکۆماری کوردستان، پێشەوا قازی محەممەد بەدەستی ڕێژیمی پەهلەوی لە سێدارە درا و کۆتایی بە تەمەنی کۆماری کوردستان هێنرا و دەیان و سەدان تێکۆشەری کورد لەو سەردەمەدا لە سەر داوای مافەکانی گەل تووشی گیران و زیندانی کردن و ڕاوەدوونان و شەهید کران هاتن. بەو حاڵەشەوە کورد کۆڵی نەدا و چالاکانە لە شۆڕشی ٥٧دا بەشداریی کرد و دوای شۆڕشیش کوردستان یەکێک لە سیاسیترین شوێنەکانی ئێران بوو. کوردستان کە لەلایەن خەڵک و حیزبە سیاسیەکانەوە بەڕێوەدەچوو، فەزایەکی تەواو ئازاد و دێموکراتیکی تێدا زاڵ بوو و خەڵک ئازادانە بە بەشدارییان لە کۆڕو کۆبوونەوە جەماوەریەکاندا بیروبۆچوونی خۆیان دەردەبڕی و هەوڵ بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی ئازاد و پێشکەوتوویان دەدا. حیزبە سیاسییەکان و بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و سکرتێرە دێموکراتەکەی، هەموو هەوڵێکیان ئەوەبوو کە لە ڕێگای دیالۆگ و وتوێژ لەگەڵ دەسەڵاتی تازە هەوڵی چارەسەری کێشەکان بدەن.

بەڵام کۆماری ئیسلامی داوا نەتەوەییەکانی خەڵکی کوردستانی بە فتوای خومەینی و فەرمانی هێرش بۆ کوردستان جواب دایەوە و لە ئاکامدا هەزاران کەس لە پێشمەرگە و خەڵکی کوردستان شەهید و بریندار بوون. دەیان ئاوایی سووتێنران و وێران و چۆڵ کران. هەزاران کەس لە ماڵ و وڵاتی خۆیان بە زۆر دەرکران. سەدان کەس زیندانی و لە سێدارە دران. ڕێبەرانی کورد و سەدان تێکۆشەری کورد تێرۆر کران. پێش هەموو جێگایەک حیزبەکانی کوردستان بوونە ئامانجی بۆمباران و تۆپباران و مووشەکباران. بەڵام لە گەڵ هەموو ئەوانەدا ئەوە گەلی کورد و ڕۆڵە تێکۆشەرەکانی بوون کە تەسلیمی دڕندەییەکانی کۆماری ئیسلامی نەبوون و کۆڵیان نەدا و مەیدانی خەباتیان چۆڵ نەکرد، تا جێگایەک کە پاش ٤٣ساڵ، دیسان ئەوە خەڵکی کوردستان و تێکۆشەرانی کورد بوون کە چەخماخەی شۆڕشێکی بەفراونی دیکەیان بە ناوی "شۆڕشی ژینا"، "شۆڕشی ژن ژیان ئازادی" بە دژی زڵم و ستەمی کۆماری ئیسلامی لێدایەوە و کۆماری ئیسلامییان تا لێواری ڕووخانی یەکجاری برد.

ئێستا کە ٤٥ ساڵ لە شۆڕشی گەلانی ئێران و هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی ئێران تێدەپەڕێ، دەبینین دیسان گەلانی ئێران شۆڕشێکی دیکەی چەندین ساڵەیان دژ بەم ڕێژیمە دەست پێ کردوە و خوازیاری نەمانی هەمیشەیی کۆماری ئیسلامین. کۆماری ئیسلامی کە بە زەبری هێزە سەرکوتکەرەکانی خۆی بەسەر ئێران و گەلانی ئەم وڵاتەدا سەپاندووە لە هەردوو ئاستی نێوخۆیی و نێودەوڵەتیدا وەک یەکێک لە بێزراوترین و دیکاتۆرترین ڕێژیمەکانی سەردەم ناوی دەهێندرێ. ڕێژیمێک کە دوای ٤٥ ساڵ، خەڵکی وڵاتی لەوپەڕی هەژاری و بێهیوایی‌دا هێشتۆتەوە و بەدەیان قەیرانی ئابووری، کۆمەڵایەتی، ژینگەیی و پێگەیی بۆ خاک و خەڵکی ئەم وڵاتە بەدیاری هێناوە.

جیا لە دەرسەدێکی زۆر کەم کە لە ڕووی قازانجی کەسی، گرووپی و ئیدئۆلۆژیکەوە بە ڕێژیمەوە بەستراون، زۆرینەی هەرە بەرچاوی خەڵکی وڵات، خوازیاری نەمانی ئەم ڕێژیمەن کە جیا لەوان، بە میلیۆنان خەڵکی دیکەی لە وڵاتانی دراوسێ و ناوچەکەی بە هۆی شەڕ و ئاژاوەی بەرهەمی سیاسەتی "صدور انقلاب" تووشی کوشتن، ئاوارەیی و ماڵوێرانی کردوە.

هیچ گومانی تێدا نیە کە دوای مانگێک لە ساڵڕۆژی ٤٥ ساڵەی خۆداسەپاندنی ئەم ڕێژیمە بەسەر شۆڕشی ٥٧دا، گەلانی ئێران لە ڕۆژی ١١ ڕەشەممە، بە بایکۆتی بەناو هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی شورای ئیسلامی و نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدان، بۆ جارێکی دیکە دەیسەلمێنن کە ئەم ڕێژیمەیان ناوێ و تاریخ مەسرەفی بۆ هەمیشە تەواو بووە.

لە ماوەی تەنیا یەک مانگدا:

دەسبەسەرکردنی ١٥٢ چالاکی سیاسی و لەسێدارەدانی لانی‌کەم ٧٤ بەندکراو

لە ماوەی مانگی ژانوییەی ٢٠٢٤دا لانی‌کەم ١٥٢ چالاکی سیاسی و مەدەنی لەلایەن هێزە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمی ئێرانەوە لە سەرانسەری ئەو وڵاتەدا دەستبەسەر کراون. بەپێی ڕاپۆرتی کوردیا زیاتر لە نیوەی ئەو کەسانە، واتە ٨١ کەسیان کورد بوون.

بەپێی ئەم ئامارە ٣٤ کەسی دی لە دەسبەسەرکراوان تورک، ١٤ کەسیان بەلووچ، هەروەها ١٢ کەسیان ژن و کەسێکیان منداڵ بووە.

دەستبەسەرکردنی پەیڕەوانی کەمینە ئایینییەکانیش لە مانگی ژانوییەدا وەک مانگەکانی پێشووتر لەلایەن ناوەندە حکوومەتییەکانەوە بەردەوام بووە و لە ماوەی ئەو مانگەشدا لانی کەم ٢٠ چالاکی ئایینی لەلایەن ناوەندە حکوومەتییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە دەستبەسەر کراون کە زۆربەیان سوونني و سێ کەسیان بەهایی بوون. هەر لە ماوەی مانگی ڕابردوودا لانی‌کەم ٣ ڕۆژنامەنووس و چالاکی ڕاگەیاندن و هەروەها ٥ هونەرمەند و ئەکتەر لە شارە جیاوازەکانی کوردستان و ئێران لەلایەن ناوەندە حکوومەتییەکانەوە دەستبەسەر کراون.

هەر لە ماوەی مانگی ژانویەدا لانی‌کەم سزای سێدارەی ٧٤ بەندکراو لە بەندیخانەکانی ئێراندا جێبەجێ کراوە و لەم ژمارەیە ٤٦ بەندکراو بە تۆمەتی پەیوەندیدار بە ماددە هۆشبەرەکانەوە لە سێدارە دراون.

لەو ماوەیەدا سزای ئێعدامی لانی‌کەم ٧ بەندکراوی سیاسی و ئایینی جێبەجێ کراوە کە دەکاتە ٤٦٪ کۆی گشتیی لە سێدارە دراوانی ماوەی یەک مانگی ڕابردوو لە سەرانسەری ئێراندا. بەپێی ئامارەکان ٣٤ کەس لە بەندکراوانی یەکەم مانگی ٢٠٢٤ کە نیزیک بە نیوەیان دەکات کورد بوون، ٧ کەس لە بەندکراوان تورک و ٥ بەندکراویش بەلووچ بوون و دوو هاووڵاتیی ئەفغانییش لە بەندیخانەکانی ئێراندا لە سێدارە دراون.

لەم ماوەیەدا سزای سێدارەی لانی‌کەم ٧ بەندکراوی سیاسی و ئایینی جێبەجێ کراوە کە ٦ کەسیان سیاسی و کەسێکیشیان ئایینی بووە. هەروەها سزای سێدارەی ژنێکیش لە بەندیخانەی سەبزەواری پارێزگای خوراسانی ڕەزەوی جێبەجێ کراوە.

لەم ئامارە زۆرترین ڕێژەی لەسێدارەدراون لە بەندیخانەکانی پارێزگای ئەلبورز بووە کە ٣٢ کەس تۆمار کراوە. هەروەها لە بەندیخانەکانی پارێزگاکانی خوراسانی ڕەزەوی ٧ کەس، هەمەدان ٦ کەس، فارس و گیلان هەرکامیان ٤ کەس لە سێدارە دراون. لە کۆی ٧٤ بەندکراوی لەسێدارەدراو لە ماوەی مانگی ڕابردوودا، ناوی تەنیا ١٢ کەسیان سەرچاوە و هەواڵدەری و ماڵپەڕەکانی سەر دەزگای دادوەریی ئێراندا بڵاو کراونەتەوە.

داروسمە
دەنووکێ لە سمین ناپارێزێ

کۆترە سیخوڕەکەی هیندوستان و "کۆترەباریکە" و "کەڤووکێ" لە کوردستان

هیندوستان کۆترێکی بە گومانی سیخوڕی‌کردن بۆ لایەنی نەناسراو بۆ ماوەی ٨ مانگ لە قەفەسی تاکەکەسیی دەست‌بەسەر کرد و دوای ئەوەی ئەم کۆترە گومانلێکراوە، دانی بە تاوانی سیخوڕیکردن بۆ هیچ لایەنێکی بێگانەدا نەنا، لەلایەن دەستەڵاتی هیندوستانەوە ئازاد کرا. پۆلیسی هیندوستان ٨ مانگ لەمەوبەر دوای ئەوەی چاوی بە دو ئاڵقەی بەستراو بە دوو پێی ئەم باڵندەیەوە کەوت، لە نزیک ڕۆخی شاری "مۆمبای" دایبەزاندە خوارەوە و گرتی. ئەو ڕاپۆرتانەی سەرچاوەی هەواڵی خۆجێی بڵاویان کردوونەوە دەڵێن: چەند هێڵێکی نووسراوی وەک ئەوەی پیتی چینی بن، بەسەر باڵی ئەم کۆترە تۆمەتبارەوە دۆزراونەتەوە و کۆتری گومانلێکراو، بە مەبەستی لێکۆڵینەوە بەخێرایی بۆ قەفەسێکی تاکەکەسی گوازراوەتەوە.

هاوکات لەگەڵ کۆتربازیی سیاسیی هندوستان، دەستەڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێرانیش هەواڵێکی "سیخوڕاوی"ی گرینگی بڵاو کردەوە و ڕایگەیاند تۆڕێکی سیخووڕیی سەر بە مووسادیان لە ٢٨ وڵاتی جیهاندا دۆزیوەتەوە. هیچ بە دوور نیە ئەم تۆڕە پێوەندیی بە "کۆتر"ەوە هەبیت.

لێرەدا نێوبڕێک دەخەینە نێو ئەم نووسینە کورتە و دوای ئەوەی پێتان دەڵێین مەبەست لە "سیخوڕاوی" ئەو دەستەواژەیەیە ماموستایانی ئەکادیمسیەنی کوردیزانی خۆمان پێی دەڵێن "سیخوڕئامێز". دەگەڕێینەوە سەر باسی سەرەکیمان. دیارە بۆ ئەم مەبەستە ڕەخنەیەکی توند لە ماموستا گۆرانی شاعیر دەگرین. ماموستا گۆران لە شێعرە بە ناوبانگەکەیدا لە جیات وشەی "خەیاڵاوی"یی دەستەواژەی "خەیاڵئامێز"ی دانەناوە و گوتوویەتی:

"جادە چۆڵ و سێبەر بوو کاتی بەیانی
ئەڕۆیشتم "خەیاڵاوی" ئەمڕوانی"

دوای "قوڕاوی‌کردن" و "تۆزاوی‌کردن" و "خۆڵاوی‌کردن"ی لایەنگرانی شێوە ئاخافتنی کەسانی وەک ماموستا گۆران و "قوڕئامێزکردن" و "تۆزئامێزکردن" و "خۆڵئامێزکردن"ی کەسانێکی دیکە، لەم نێوبڕە دێینە دەرەوە و بە دەم گوتنەوەی گۆرانیی: "کۆترەباریکە من چیم پێ وتی/ داو لە شەقەی باڵ لێم دوورەو کەوتی"، دەگەڕێینەوە سەر بابەتی سیخوڕی.

هەتا کاتی ئامادەکردن و بڵاوکردنەوەی ئەم چەند دێڕە، هیچ هەواڵێک سەبارەت بە ئەشکەنجەکردن و خۆڕاگریی کۆترەکەی نێو قەفەسی تاکەکەسی لە هیندوستان لە مێدیای خۆجێی و جیهانیدا سەبارەت بەم بابەتە بڵاو نەکراوتەوە. بەڵام ئەوەی بەرچاوە، دەگوترێت پۆلیس و دەزگای هەواڵگریی هیندوستان هیچ تۆمەتێکی بەدرۆیان بۆ ئەم کۆترە هەڵنەبەستوە. پۆلیس و دەزگای هەواڵگریی هیندوستان دەیانتوانی دوور لە چاوی ڕێکخراو و دامەزراوەی لایەنگری ژینگە و مافی ئاژەڵان سەری کۆترەکە ببرن و بیکوڵێنن و بیکەن بە چەلاو. دیارە چونکە کۆتر مرۆڤ نیە، دەزگا و مەزگای بەرگریکردن لە مافی مرۆڤی خوجێی و ناخۆجێییش ڕاگەیەندراوی دوورودرێژی "غیر التزام‌آور"یان بڵاو نەدەکردەوە و لەسەر شاشەی کامپیوتێر و سۆشیال میدیا بە توندییەکی زۆر توند شەرمەزاریان نەدەکرد.

جا کۆتر چیە؟ ئەم خەڵکە زۆر سەیرە باس لە گرتن و بەردانی "کۆترۆکە"یەک یان "کەڤووک"ێک دەکات. سیخۆڕی سەرکی لەم ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە ئەوانەن گۆرانیی "کۆترەباریکە" و "کەڤووکێ" دەڵێنەوە:

کەڤووکێ لێ‌لێ لێللێ لێللێ بووکا شینم وای وای
ئەز ئاشقێ لێلێ چاڤێ شینم وای وای.

ئەمە مەترسیە بۆسەر ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. کێ دەتوانێت وردە کۆدی نێو ئەم گۆرانیانە بکاتەوە. ڕەنگە سیخوڕی سەرەکی ئەم "کۆترۆک" و"کەڤووک"ـەی کوردان بێت. هیچ بە دووری مەزانن ئەم گۆرانیە پڕ لە لێ‌لێ و لۆلۆیە و وشەی بووک و باسکردن لە ڕەنگان و گلەیی و گازندە لە فڕینی کۆترە باریکە هەموو کۆد و شەفرە و ڕەمز بن و تەنانەت بە دووری مەزانن بەرزی و نزمیی دەنگی ئەو کەسانەی گۆرانیی "کۆترەباریکە" و "کەڤووکێ" دەڵێنەوە پێوەندیی بە کۆمەڵێک کۆدی سیخوڕی‌کردنەوە هەبێت.

بەم ڕوونکردنەوەی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت، دەستەڵاتی هەواڵگری و سیخۆڕیی هیندوستان وەک دەستەڵاتی هەواڵگریی ئەو وڵاتانەی کوردیان بەسەردا دابەش کراوە، وریا و لێهاتوو نین.

هیندووستان لە کاتێکدا لە نێوان پاکستانی جودایی‌خواز و نەیار و چینی دەستەڵاتخوازدا دەژیێت، چۆن کۆترێکی مەترسیداری سیخووڕ دوای ٨ مانگ لێکۆڵینەوە بەرهەڵا دەکات؟

هەر لەم ئێرانەی بەشێک لە ئێمە کوردان لێی دەژیێن، دەستەڵاتی هەواڵگری ئەوەندە وشیارە، لە کاتێکدا لا لە کۆتران ناکاتەوە، ئەوانەی باسی کۆتر یان کەڤووک دەکەن، بە وردی دەیانخاتە ژێر چاودێرییەوە، دەستبەسەریان دەکات و دەیانباتە بەندیخانە و ئەگەر حەزی لێ بێت بە تۆمەتی گوتنی گۆرانیی "کۆترەباریکە" و "کەڤووکێ" و هەوڵدان بۆ بەڕێکردنی کۆدی هەرکام لە پیت و وشە و ڕستە و تەنانەت شێوازی گوتنەوەی گۆرانییەکە، پێوەندیی دەستبەسەر کراوان دەگەڵ "سەهیونیزم" و "استکبار"ی جەهانی ئاشکرا دەکات.

لێرەدا لەبەرئەوەی زیاتر لە پەنجا میلیۆن کەسێک لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەزانن هەر نەبێت یەکێک لە دوو گۆرانیی "کۆترەباریکە" و "کەڤووکێ" بڵێنەوە و تێیان بگەن، ئەرکی پیرۆزی دەستەڵاتدارانی ئەم دەڤەرە بۆ لەنێوبردنی ئەم هەموو سیخووڕە ئاستەمتر دەبێتن.

هیچ بە دووری مەزانن "تن"ی "دەبێتن"یش کۆد بێت.

KURDISTAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO:864 4 February 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com

ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

ڕێوڕەسمی ناشتنی فەریار ئەمینیپوور کرا به دەرکەوتنەوەی شکۆی نەتەوەیی

ڕۆژی هەینی، ٦ی ڕێبەندان، تەرمی فەریار ئەمینیپوور، پاڵەوانی وەرزشیی موی تای و خەڵکی شاری سەقز بە بەشداریی بەرچاوی وەرزشکاران و هەزاران کەس لە شارە جیاجیاکانی کوردستان، لە گۆڕستانی ئایچیی ئەو شارە بەخاک سپێردرا. فەریار ئەمینیپوور ڕۆژی چوارشەممە، ٢٠ی بەفرانبار لە تەمەنی ٢٣ ساڵیدا بەهۆی ڕووداوی هاتوچۆ لە وڵاتی تایلەند گیانی لەدەست دا.

کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بە بڵاوکردنەوەی پەیامێک بەبۆنەی کۆچی دوایی فەریار ئەمینیپوور، سەرەخۆشیی لە بنەماڵەی ئەم وەرزشوانە و کۆمەڵگەی کوردستان کرد. لەو پەیامەدا هاتبوو کە ”مەرگی فەریار ئەمینیپوور، قارەمانێکی کوردستان هەموومانی خەمبار کرد، هەر بەو بۆنەیەوە سەرەخۆشیی خۆم لە بنەماڵەی بەڕێزی، هەموو وەرزشوانانی ڕۆژهەڵات و خەڵکی سەقز و کوردستان دەکەم. بێگومان بەشداریی بەرینی خەڵکی کوردستان لە ڕێوڕەسمی ناشتنی ئەو قارەمانە، دەرخەری ئەمەگی قووڵی خەڵکی کوردستان بۆ قارەمانەکانی خۆیەتی و خۆڕاگریی کوردستانییان و ئەمەگی لەبننەهاتووی خەڵکی کوردستان بۆ هەڵکەوتەکانی لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا، هێمای داهاتووی گەش و پڕ لە هیوای کوردستانە.“

بەخشینی خەڵاتی ساڵانەی ”کێلەشین“ بە میرزا ڕەحیم ئوشنویی مەحموودزادە

لە ڕێوڕەسمێکدا کە بەبەشداریی خەڵکێکی زۆری شار و ئاوایییەکانی شنۆ، هەروەها کۆمەڵێک کەسایەتی، نووسەر، شاعیر، هونەرمەند و ڕووناکبیر بەڕێوە چووبوو، ڕێز لە حەوت دەیە کار و چالاکی و خزمەتی «میرزا ڕەحیم ئوشنویی مەحموودزادە « گیرا و یەکەم خەڵاتی ناسراو بە «کێلەشین»ی پێشکەش کرا.

لەو ڕێوڕەسمەدا دوای پێشاندانی کورتە فیلمێک لە ژیان و بەرهەمەکانی میرزا ڕەحیم، هەر یەک لە بەڕێزان، دکتۆر کیۆمەرسی حاجی محەممەدی کۆنینەناسی ناسراوی ئێرانی، حاجی شەفیع خزری لێکۆڵەر، مامۆستا ڕەسووڵ وەیسی نووسەر و ئەندامی پێشووی گۆڤاری «سروە»، سدیق پەیغامی هەواڵنێر، مامۆستا عەلی هادیزادە، بە گۆشەنیگای جۆراوجۆرە باسێکیان لەسەر بەرهەم و کارەکانی میرزا ڕەحیم کرد کە لە ناواخنی وتارەکانیشدا بە دەنگی هونەرمەندی گۆرانیبێژ ئەحمەد لاوە کۆڕەکە زیاتر ڕازابووەوە.

دواتر لەلایەن دکتۆر عەلیڕەزا محەممەدنژاد توێژەر و بەرپرسی ئەنجومەنی ئەدەبیی پرشنگی گەلاوێژ باسێک لەسەر چەندوچۆنیی خەڵاتی کێلەشین کرا و دواتر میرزا ڕەحیم مەحموودزادە باسێکی پوختی لەسەر ژیان و بەرهەم و چالاکییەکانی خۆی کرد و میداڵیای ڕێزلێنان و خەڵاتەکە لەلایەن دکتۆر ڕەهبەر مەحموودزادە نووسەر و توێژەر پێشکەشی ناوبراو کرا.

لە برگەی کۆتاییدا بەیانییەی خەڵاتی ساڵانەی کێلەشین لەلایەن عومەر محەممەدی شاعیر و مامۆستای زمانی کورد خوێندرایەوە. ئەو ڕێوڕەسمە لەلایەن ئەنجوومەنی فەرهەنگی ئەدەبی «پڕشنگی گەلاوێژ» لە موجتەمەعی فەرهەنگی هونەری شاری شنۆ بەڕێوە چوو.

خەڵاتی ئەمساڵی ناوەندی هونەریی مامڵێ به هونەرمەند شڤان پەروەر درا

لە بیستوپێجەمین ساڵڕۆژی کۆچی دوایی محەممەد مامڵێ، هونەرمەندی گەورەی کورددا خەڵاتی مامڵێ بۆ ساڵی ٢٠٢٤ لە شاری هەولێر، پێشکەش بە هونەرمەند شڤان پەروەر کرا.

ناوەندی هونەریی مامڵێ ڕایگەیاند کە خەڵاتی ئەمساڵی مامڵێ پێشکەش بە هونەرمەند شڤان پەروەر کرا، لەبەر ئەوەی ئەو هونەرمەندە دەنگی سنوورە دەستکردەکانی بەزاندوە و بووە بە میوانی هەموو کوردێک لە چوارپارچەی کوردستان، هەروەها ئەو هونەرمەندێکە کە دەنگ و سازەکەی بووەتە پێناسە بۆ کورد لەنێو گەلانی جیهاندا.

خەڵاتی مامڵێ، وەک هێمایەکی ڕێزلێنان لە هونەرمەندانی کورد، ماوەی ١٥ ساڵە لەلایەن ناوەندی هونەریی مامڵێوە پێشکەش بە هونەرمەندان لە چوار پارچەی کوردستان دەکرێت و هەتا ئێستا هونەرمەندان قالە مەڕە، ئەندێریاس ئیسرائیل خەمۆ (باکووری)، عەباس کەمەندی، عەزیز شارۆخ، ناسر ڕەزازی، زۆزان، تیپی مۆسیقای سلێمانی، مەزهەریخالەقی، خەلیل خەمگین، حوسێن سەفامەنێش، محەمەد ڕەزا دارابی، دڵشاد سەعید و کاوە فەقیەزادە ئەو خەڵاتەیان پێ دراوە.

شڤان پەروەر ساڵی ١٣٣٤ی هەتاوی لە گوندی سووریی سەر بە وێرانشار لە پارێزگای ڕحا لە باکووری کوردستان لەدایک بووە. ئەو هەر لە تەمەنێکی بچووکیەوە بۆ بژێوی ژیان دەست بە کارکردن دەکات و لە تەمەنی ١٣ ساڵیدا بۆ بەردەوامیی خوێندنەکەی لە کارگە و چێشتخانەکاندا کار دەکات. ئەو لە زانکۆ سەرەتا زەویناسی دەخوێنێ و دواتر لە ئانکارا بەشی بیرکاری هەڵدەبژێریت. شڤان پەروەر لە دەیەی ٦٠ی هەتاویدا بوێریی ئەوەی هەبوو یەکەم کۆنسێرتی خۆی لە بەردەم ٣٠ هەزار بینەردا پێشکەش بکات و ئەگەرچی لەو سەردەمەدا گۆرانیگوتن بە زمانی کوردی قەدەخە بوو، بەڵام ئەو زنجیرەکانی ئەو باوە داسەپاوە تێک شکاند و بەوەش شۆڕشێکی خوڵقاند کە چەندین جار بووە هۆت گرتن و بەندکرانی. هەتا دواجار ناچار دەبێت تورکیا بەرو ئورووپا جی بهێڵێت.

گرنگی بەرهەمە هونەرییەکانی شڤان لەمەدایە کە بە هەموو کوردستاندا بڵاو بوونەتەوە و زیاتر بە «باڵیۆزی کولتووریی کوردستانی کۆن و نوێ» لە جیهاندا ناسراوە. ئەو لە ڕێگەی دامەزراوەی ڕۆشنبیری نێودەوڵەتی شڤان پەروەرەوە دەیەوێت ببێتە پردێک بۆ زیاتر ناساندن و گەشەپێدان و بەشکردنی فەرهەنگ و مۆسیقای کوردی لە سەرانسەری جیهاندا. ئەو لە هەموو بەرهەمەکانیدا تیشک دەخاتە سەر پرسە سیاسی-کۆمەڵایەتییەکان و هەریەکیان فەلسەفەی ژیانی خۆیەتی. ئیلهامەکانی ئیلاهین و لە دوێنێوە تا ئەمڕۆ چەند نەوە بە دەنگ، ئاواز و پەیامەکانی ئەوەوە گەورە بوون.

بەر لە ماڵاوایی

پەیام و داهاتووی کوردستانی پێشەنگ و یەکگرتوو

ئەلبورز ڕووبینتەن

کارڵ پوپەر فەیلەسوفی ناوداری سەدەی بیستەم لە کتێبە بەناوبانگەکەی «کۆمەڵگەی کراوە و دوژمنانی»دا سێ فەیلەسوفی ناوداری مێژووی فەلسەفە واتە ئەفلاتون، هێگل و مارکس لە ڕوانگەی جیاوازەوە دەخاتە بەر چەقۆی ڕەخنە و شیکاری. ئەو پێیوایە یەکێک لەو بوارانەی ئەو سێ فەیلەسوفە لە تیئورییەکانیان لە بواری مرۆڤایەتی و کۆمەڵگە بە هەڵەدا چوون ناسینی کۆمەڵگە وەک ئۆرگانیزمێکی دیاریکراو کە هەڵسوکەوتێکی ڕوون و دیاری هەیە لە قوناغی جیاوازی مێژوودا. ئەو تێڕوانینە یەکێک لەو هۆکارانە بوون کە ئەو فەیلەسوفانە لە پێشبینییەکان بە هەڵە بچن، چونکە تایبەتمەندی هەر کۆمەڵگە و هەروەها جۆری هەڵسوکەوتی لە کات و ساتی جیاواز لەژێر کاریگەری سەدان فاکتەری جیاوازە کە لە بەرچاوگرتنی ئەو هەموو فاکتەرە مومکین نییە، هەر بۆیەش بە هیچ شێوەیەک بەتەواوی پێشبینی ناکرێت.

بۆ نمونە یەکێک لەو بابەتانەی کارل مارکس تێیدا بە هەڵە داچوو ئەوە بوو کە ژیانی مرۆڤایەتیی بە شەڕی نێوان چینەکان دەزانی و لە کۆتاییشدا سەرکەوتنی چینی کرێکار بە سەر چینی سەرمایەداریی پێشبینی کرد، کە نەک ئەو پێشبینییە ڕاست دەرنەکەوت بەڵکوو شەڕی چینایەتی کە ئەو پێشبینیی کردبوو نە لە وڵاتی ئەڵمان کە لەدایک بوو، نە لە فەڕانسە کە شۆڕشی تێدا کرابوو، نە لە ئینگلیستان کە تێیدا تێزەکەی داهێنا و مرد، نە لە ڕووسیەی لێنین و ستالینی سوسیالیستی؛ واتە لە هیچ شوێنێکی دونیا بەدی نەهات. تەنانەت لە کوبای سۆسیالیست کە ئێستاش لەژێر حوکمی دیکتاتۆریی سۆسیالیستییە، هەژاری نەک بنبڕ نەکراوە، بەڵکوو ئەو وڵاتە تەنانەت یەکێک لە هەژارترین وڵاتی دونیایە.

هەر وەک برتراند ڕاسل، فەیلەسوفی ئینگلستانی دەڵێ یەکێک لەو بابەتانەی مارکسی بە هەڵدا برد وەلانانی نەتەوە بوو. ئەو بابەتە کاریگەریی لەسەر زانایان و لێکۆڵەرانی کۆمەڵناسی دانا بۆ ئەوەی لە پێشبینییەکانیان لە مەڕ کۆمەڵگە زۆر ورد بن و زۆر جاریش هەر پێشبینی ناکەن، سەرەڕای هەموو ئەو ڕاستیيانە شرۆڤەی هەندێک تایبەتمەندی هەر کۆمەڵگە دەتوانێ ئەگەر بە کەمییش بێ تیشک بخاتە سەر داهاتووی ئەو کۆمەڵگەیانە.

ڕۆژهەڵاتی نیشتمان نموونەیەکی زیندووی ئەو کۆمەڵگەیانەیە کە لە ڕێگەی تایبەتمەندییەکانیەوە جیاوازییەکانی خۆی دەردەخات و ئەو جیاوازییانەش وا دەکات هیوا بە داهاتووی لەنێو هەموو تاکێک ببوژێنێتەوە. یەکێک لەو جیاوازییانەی لە کۆمەڵگەی ئێمە بەڕوونی دەبیندرێ هەستی بەرزی هاوبەشی نەتەوەییە، واتە خەمێکی ورمێ هەر زوو دەبێتە خەمی کرماشان و هەر ڕووداوێکی مەهاباد لە سنەش هەستی پێ دەکرێت، ئەوەش وای کردوە کە سەرتاسەری کوردستان لە هەر ڕووداوێکدا هەر زوو لە سەر ڕووداوەکان هاودەنگ و هەماهەنگ و هاوهەست بن.

توانای خۆڕێکخستنی کۆمەڵگەی کوردی بێوێنەیە، تەنانەت زۆر جار لە دامودەزگای حکوومەتییش باشتر دەتوانێ خۆی ڕێک بخات، ئەوەش نەکهەر بۆتە هۆی هیوای گەل بە داهاتوویەکەی لە هەر بوارێکەوە، لە هەمانکاتیشدا دوژمنی بەتەواوی ترساندوە و، ئەو ترسە ئەوەندە گەورەیە دوژمن بەردەوام لە هەوڵی سەرکوتکردنی دایە تا دیواری خۆڕێکخستنی گەل تێک بشکێنێ؛ بەڵام گەل هەر ڕۆژ باشتر لە دوێنێ لەو بوارەدا سەرکەوتووترە.

هەبوونی هەموو ئەو هەستانە لە چوارچێوەی تیزێکی کوردستانی و کوردی ئەوەندە بەڕوونی دیارە، کە توانیویەتی پیلانی سەد ساڵەی دوژمنان لە ژێنوساید و سڕینەوەی ناسنامەی کوردی پوچەڵ بکاتەوە، تەنانەت ئەو کوردیبوونە کاریگەریی لەسەر دەرەوەی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتیش داناوە کە هەستی نیشتمانپەروەری و نەتەوەویستی بەرزتر لە هەر کاتێکی دیکەیە.

هەموو ئەو ڕاستیانەی سەرەوە ڕۆژانە لە ڕۆژهەڵات دەبینین و دواترین تابلۆی ئەو شکۆی نەتەوەییە لە ڕووداوی ژێر ڕنوو کەوتنی شاخەوانانی نەغەدە لە شنۆ، ناشتنی تەرمی وەرزشکارە کۆچکردووەکە لە سەقز و هەروەها ناڕازەیەتی وهاوخەمی لە گەڵ لە بنەماڵەی چوار لاوی لە سێدرادراوی نیشتمان بۆ جارێکی دیکە بە شکۆی زیادترەوە دیتمان.

دیتنی ئەو ڕاستیانە و هەستکردن بە شانازی بەتەنیا ناتوانێ یاریدەدەر بێ بۆ داهاتوو بەڵکوو بە هەند وەرگرتنی پەیامی ئەو ڕاستییانە دەتوانێ ببێتە هۆکاری هەر چی زووتر سەرخستنی بزاڤی ڕەوای گەلەکەمان و ئازادیی کورد و کوردستان، بە تایبەتی ئەو بە هەند وەرگرتنەی پەیامی کۆمەڵگە بۆ لایەنە سیاسیەکان پێداویستییەکی حاشاهەڵنەگرە.

ئەو پەیامەش ئەگەر بەکورتی باس بکەین ئەوەیە کە کۆمەڵگەی کوردی بۆ شۆڕش سەرمایەیەکی یەکجار زۆر گەورەیە کە هەموو پێداویستیەکانی سەرخستنی شۆڕشێکی لە خۆدا هەیە، بە ڕێکخستنێکی بەهێز کە بتوانێ ئامانج و ڕێگای گەیشتن بەو ئامانجە تیئوریزە و پراکتیزە بکات وێڕای هەموو سەختیەکان سەرکەوتن مسۆگەر دەکات.

هەر بۆیەش بەپێچەوانەی تێڕوانینی زانایانی کۆمەڵناسی لە پێشبینی نەکردنی داهاتووی کۆمەڵگەکان، ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی کوردی ئەوەندی لە ئاستێکی ئەرێنی و بەرزدان کە هیوای سەرکەوتن لە ئێمەدا ڕۆژ بە ڕۆژ زیاد دەکات، بەڵام نابێ لە بیر بکەین ئەو ڕاستییانە بەرپرسیارەتیی قورس دەخاتە سەر شانی لایەنی سیاسی کە پێویستە لە ئاست ئەو بەرپرسیارەتییەدا بن، ئەوکات سەرکەوتن هەم زووتر هەم بە تێچوویەکی کەمتر مسۆگەرە.